

Korrupsjon i Norge

Hva kan domfellelser fortelle oss?

Truls Lier

Masteroppgave

Høst 2019

Institutt for sammenliknende politikk
Universitetet i Bergen

Abstract

Corruption has received increased attention from scholars and international organizations over the last 25 years. They have emphasized the importance of reducing corruption because of its detrimental consequences to society. Knowledge about the nature and causes of corruption becomes important in this context.

This paper investigates the nature and causes of corruption in Norway by looking at convictions. Using a version of a comparative case design that makes it possible to investigate 55 corruption cases, I try to describe the attributes of most of the Norwegian corruption cases since new legislation was introduced in 2003. The paper is based around testing theories about rational choice, collective action, gender and age. It also includes the testing of findings from a somewhat similar Dutch study in the Norwegian context. This includes personality traits, interpersonal relationships, how the corruption cases were exposed and what industry the corruption happened in.

The results show that predominantly men are convicted of corruption, and that construction is the only industry where corruption happens the most. A personal relationship of some sort also seems to be important in almost every corruption case, and most of the cases lasted a certain period of time. Almost half the cases were uncovered internally in the organization where corruption happened, which is fairly positive compared to expectations. All these findings need to be viewed in light of the fact that the results solely come from known cases with convictions, but they can still be important findings by increasing knowledge about corruption in Norway.

Forord

En lang, lærerik og tung marsj frem til dette punktet er over. Å skrive denne masteroppgaven er noe av det mest slitsomme og lærerike jeg har gjort i mitt liv, og jeg hadde ikke hatt noen mulighet til å fullføre det uten all den støtten jeg har hatt.

Takk til veilederen min Jonas Linde som har hjulpet meg helt inn til mål. Du har vært en stødig støttespiller og rådgiver å ha når jeg har tvilt, vært usikker på hvordan jeg skal gå videre og gitt meg et lite spark i riktig retning. Det har hjulpet mye å ha en positiv og rolig rådgiver med gjennom denne prosessen.

Hele studiemiljøet på Sampol-masteren har vært med på å gjøre at jeg kom meg gjennom mastergraden og endelig ble ferdig med denne oppgaven. Mer støttende, inkluderende og snill gjeng skal man lete lenge etter. Eirik Rekve Thorsheim og Johan Elfving fortjener en ekstra stor takk. Dere har vært den mentale og faglige støtten jeg har trengt, ikke bare nå i innspurten, men egentlig gjennom hele masterløpet. Jeg setter utrolig stor pris på alle timene dere har lagt ned i å diskutere og gi tilbakemelding på utkastene mine.

Det er likevel fire personer som fortjener den største takken av alle. Mamma, Pappa, Emma og Aisha, uten dere hadde ikke jeg kommet gjennom det her. Dere har vært der for meg når det har vært som tyngst, holdt ut med meg når jeg har vært alt for engasjert og dytta meg på rett vei når jeg var i ferd med å miste retningen. Dere vet hvor utrolig glad jeg er i dere, og jeg kommer aldri til å få takket nok for at dere på hver deres måte gjorde at jeg klarte å bli ferdig med denne oppgaven.

Truls Lier

Oslo, november 2019

Innhold

Abstract	ii
Forord	iii
Liste over tabeller	vi
Liste over figurer	vi
1. Innledning	1
2. Hva er korrupsjon?	4
2.1. Statsvitenskapelige definisjoner	5
2.2 Rettslig definisjon	9
2.2.1 Internasjonalt	10
2.2.2 Norge	11
§ 387. Korrupsjon	12
§ 388 Grov korrupsjon	14
§ 389 Påvirkningshandel	15
2.3 Samlet betydning av definisjon-landskapet	16
3. Hvorfor oppstår korrupsjon? Årsaker og forklaringer	17
3.1 Rational choice og principal-agent	17
3.2 Collective action	21
3.3 Kulturelle forhold	23
3.3.1 Kjønn	24
3.3.2 Alder	25
3.4 Lærdom fra nederlandske caser	26
3.5. Bad apple-teorier	28
3.6 Makro-teorier	29
4. Hvorfor er korrupsjon problematisk?	30
4.1 Direkte konsekvenser	30
4.2 Samfunnsøkonomiske konsekvenser	32
4.3 Tillit	33
4.4 Kan korrupsjon være bra?	33
4.5 Hvor mye korrupsjon er egentlig problematisk?	34
5. Hvordan måle korrupsjon?	36
5.1 Persepsjonsundersøkelser	36
5.2 Avdekking av saker	37
6. Hypoteser	40
7. Metode og data	41

7.1 Metode	41
7.2 Data.....	46
7.2.1 Utvalgelse av saker	46
7.2.2 Kilder til data og gjennomgang av korrupsjonssakene	49
7.2.3 Variabler og datasett	51
8. Analyse.....	60
8.1 Resultater fra domfellelser.....	60
8.1.1 Verdi	62
8.1.2 Bransje	66
8.1.3 Kjønn.....	71
8.1.4 Alder	73
8.1.5 Personlighet.....	75
8.1.6 Avdekking.....	77
8.1.7 Varighet.....	79
8.1.8 Forholdet mellom partene	80
8.2 Resultater fra frifinnelser.....	82
9. Konklusjon	84
10. Litteraturliste	86
APPENDIKS	92

Liste over tabeller

Tabell 1: Oversikt over variabler.....	53
--	----

Liste over figurer

Figur 1: Verdi på korrupsjon per domfelte, stigende rekkefølge	62
Figur 2: Verdi på korrupsjonen fra 0-1 000 000 kr per domfelte, stigende rekkefølge	63
Figur 3: Verdi på korrupsjon per domfelte i internasjonale saker, stigende rekkefølge	64
Figur 4: Domfelte fordelt på bransje	68
Figur 5: Domfelte fordelt på bransje og sektor	70
Figur 6: Domfelte etter alder	74
Figur 7: Avdekking, antall saker per kategori.....	77
Figur 8: Varighet av korrupsjonsforholdet per rettsobjekt.....	79

1. Innledning

Korrupsjon har fått økt oppmerksomhet både i akademia, i media og i rettsapparatet de siste 25 årene. Fenomenet var velkjent lenge før dette, men siden 90-tallet har søkelyset i økende grad blitt rettet mot de ødeleggende effektene korrupsjon har på samfunnet (Johnston 2005, 5). Daværende president i Verdensbanken James Wolfensohns omdefinering av korrupsjon til å også være et økonomisk problem er trukket frem som et viktig vendepunkt for måten man så på korrupsjon i internasjonal sammenheng (Rothstein og Varraich 2017, 2). Gjennom internasjonale initiativer og påfølgende nasjonale tiltak har det siden dette blitt gjort en større innsats for å bekjempe problemet mange steder i verden, inkludert i Norge (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 5; Gedde-Dahl, Hafstad og Magnussen 2008, 37). Samtidig har den vitenskapelige interessen for korrupsjon økt eksplisitt siden begynnelsen av 90-tallet (Rothstein og Varraich 2017, 7). Det er den stigende interessen for korrupsjon på alle disse feltene som er utgangspunktet for denne oppgaven.

Selv om Norge rangeres blant landene som antas å ha minst korrupsjon, deriblant av Transparency Internationals Corruption Perception Index (2018), betyr ikke det at fenomenet ikke eksisterer. Siden straffeloven fikk egne paragrafer som konkret tok for seg korrupsjon i 2003 har over 50 korrupsjonssaker blitt behandlet i rettssystemet, og flertallet av sakene har ført til domfellelser (Transparency International Norge 2019). Dette er kun saker som er oppdaget, og omfanget av fenomenet er utfordrende å fastslå. Mye tyder likevel på at Norge er blant landene i verden med minst korrupsjon. Men hva innebærer egentlig lav grad av korrupsjon? At korrupsjon sannsynligvis skjer i noe mindre grad relativt til resten av verden betyr ikke automatisk at korrupsjonen som forekommer er uinteressant eller uproblematisk.

I denne oppgaven tar jeg sikte på å utforske korrupsjon i Norge. Motivasjonen for å se på Norge kommer fra et ønske om å undersøke korrupsjon i et land hvor det tilsynelatende forekommer i liten grad. Det å undersøke årsakene til korrupsjon i en slik kontekst er interessant da problemene og mekanismene kan se annerledes ut enn i land med omfattende korrupsjonsproblemer (Johnston 2005, 38). Derfor vil kunnskap om korrupsjonen i et land som Norge supplere de eksisterende teoriene om hvordan korrupsjon arter seg og hvorfor den oppstår.

Formålet med denne oppgaven er å beskrive og analysere hvordan korrupsjon i Norge ser ut og arter seg. Å finne svar på spørsmålene hvem, hva, hvor, når, hvor lenge og hvorfor korrupsjon begås i de norske korrupsjonstilfellene er oppgavens viktigste målsetning. Å svare detaljert på alle disse spørsmålene er umulig. En deskriptiv undersøkelse av domfellelser på korrupsjonsfeltet i Norge kan likevel være interessant når vi nå har over 15 år med erfaring fra rettsvesenet med nytt lovverk på plass, og økt oppmerksomhet rundt korrupsjon både nasjonalt og internasjonalt.

Et deskriptivt, komparativt design av mange korrupsjonssaker, som jeg bruker i denne oppgaven, gir mulighet til å teste forklaringskraften til noen sentrale teorier om årsakene til korrupsjon i tillegg til å inkludere teorigenererende momenter der det blir naturlig. Fordi debatten rundt hvordan korrupsjon defineres er så sentral i litteraturen vil den også inngå som en viktig del av oppgaven.

Oppgaven vil ta for seg hele bredden av avslørte korrupsjonssaker som skjer i eller i tilknytning til Norge, men korrupsjon som involverer en offentlig part eller tjenestemann vil vektlegges spesielt. Denne typen offentlig korrupsjon regnes ofte som spesielt skadelig for samfunnet (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 7) og er også tilfellene som er mest diskutert i en statsvitenskapelig kontekst. Hovedvekten av teorigrunnet i oppgaven vil komme fra statsvitenskapen, men samfunnsøkonomi og jus vil også være med på å danne det faglige grunnlaget når korrupsjon belyses. Hovedproblemstillingen i denne oppgaven er som følger:

Hva kjennetegner korrupsjon i Norge siden innføringen av de nye korrupsjonsparagrafene i 2003?

Strukturen i oppgaven er som følger: Jeg vil først diskutere de statsvitenskapelige og rettslige definisjonene av korrupsjon og de viktigste nyansene som forener og skiller de. Da det er domfellelser som ligger til grunn for analysen vil den rettslige definisjonen ligge til grunn, og betydningen av det diskuteres også.

Deretter vil jeg redegjøre for de sentrale teoriene om årsakene til korrupsjon som danner det viktigste grunnlaget for analysen og hypotesene. Jeg har inkludert rational choice- og principal-agent-teorier, collective action-teori og teorier knyttet til kjønn og alder. I tillegg legger jeg frem noen hypoteser basert på en tidligere caseundersøkelse fra Nederland (Graaf og Huberts

2008), og kort redegjøre for bad apple-teorien. Etter denne diskusjonen av teoriene om årsaker presenterer jeg kort noen av de viktigste konsekvensene korrupsjon fører med seg, da det utgjør grunnlaget for hvorfor korrupsjon bør studeres. Før jeg går videre til dataene og metodene for analysen vil jeg også redegjøre kort for de ulike forsøkene på å måle korrupsjon empirisk i tidligere forskning.

Deretter vil jeg gå videre til metoden og dataene som ligger til grunn for analysen. Utgangspunktet er data fra domfellelser for korrupsjon i Norge etter de nye paragrafene fra 2003 trådte i kraft. Metodene jeg bruker tar utgangspunkt i et komparativt case-design (George og Bennett 2005, 151). Fordi jeg tar for meg hele 55 saker og 129 dømte rettsobjekter er metoden tilpasset dette omfanget og er derfor ikke rent kvalitativ eller kvantitativ. Jeg redegjør deretter både for utvelgelse av saker, kilder til data og hvordan dataene er hentet ut og systematisert. Før jeg går videre til analyse og resultater redegjør jeg for variablene jeg sitter igjen med etter denne prosessen og hvordan variablene er operasjonalisert.

Til slutt vil jeg i analysen legge frem resultatene fra de 55 korrupsjonssakene både som deskriptiv statistikk og gjennom illustrerende caser for hver av de ni hypotesene som brukes i oppgaven. Jeg diskuterer også noen andre momenter som har kommet frem i gjennomgangen av sakene, og sammenlikner kort de 129 domfelte med det 29 som er blitt frikjent for korrupsjon. Jeg avslutter med å diskutere hvilke konklusjoner det er mulig å trekke på bakgrunn av denne analysen og dataene jeg har brukt. De viktigste konklusjonene jeg kommer frem til er at korrupsjon i Norge nesten utelukkende begås av menn, og at korrupsjon virker å være spesielt fremtredende i bygg- og anleggsbransjen. Denne bransjen er også dårlige til å avdekke korrupsjonen intern når man sammenlikner med andre saker. Litt under halvparten av korrupsjonssakene avdekkes intern, noe jeg tolker som et sunnhetstegn. Et personlig forhold mellom partene i korrupsjonssaker virker også å være nødvendig for å gjennomføre korrupsjonen, selv om det ikke alltid behøver å være et nært forhold. Korrupsjonssakene pågår som regel over lengre tid, men ser ikke ut som om verdien på korrupsjonen er konsekvent høy eller lav utenom i de internasjonale sakene.

2. Hva er korrupsjon?

Sammenliknet med enkelte andre statsvitenskapelige begrep vil mennesker fra hele verden ha et bilde av hva korrupsjon er, og i hovedsak anse det som et negativt og uønsket fenomen (Rothstein og Varraich 2017, 46). Undersøkelser viser at selv i land der korrupsjon er en del av hverdagen, vil de aller fleste oppfatte det konsekvent som et negativt fenomen (Rothstein og Varraich 2017, 46; Rose-Ackerman og Palifka 2016, 265). Korrupsjonsbegrepet brukes av forskere fra mange disipliner, i media og av vanlig folk om en rekke ulike fenomen og hendelser. At et begrep blir «allemannseie» er i seg selv en styrke. Da har det truffet en nerve og blitt et tema folk er opptatt av. Dette byr imidlertid på flere utfordringer når man skal undersøke fenomenet empirisk.

Korrupsjon som fenomen og begrep har lange historiske røtter (Rothstein og Varraich 2017, 32; Bardhan 1997, 1320). Fenomenet er i en eller annen form behandlet, diskutert, observert og forsøkt forstått i de fleste kulturelle, religiøse og filosofiske tradisjoner. Historien til et slikt konsept er i seg selv nesten en masteroppgave, men det er den nåtidige forståelsen som er fokuset i denne oppgaven. Derfor vil jeg i denne delen kun konsentrere meg om moderne forståelsen begrepet.

Konseptualiseringen har vært en utfordring akkurat som på mange andre fagfelt. Diskusjonen dreier seg i stor grad om hvordan man skal klare å forene de motstridende målsettingene om å formulere en universell forståelse av korrupsjon og samtidig klare å ta hensyn til de mange ulike formene og kontekstene korrupsjon eksisterer i og er påvirket av (Rothstein og Varraich 2017, 45). Konseptualiseringen av korrupsjon lider dermed under den klassiske utfordringen knyttet til «conceptual stretching» gjort kjent av Giovanni Sartori (1970).

Den grunnleggende tankegangen til Sartori er at man ved å redusere antall vilkår i en definisjon kan inkludere flere tilfeller og dermed dekke et større «område» (Goertz 2006, 70). Ved å utvide de nødvendige og tilstrekkelige vilkårene for hva et konsept omfatter vil man fange opp flere tilfeller av det man ønsker å studere, og dermed kunne trekke konklusjoner basert på informasjon om hele fenomenet i stedet for bare en sentral del. Faren er at man risikerer å vanne ut konseptet hvis man generaliserer for bredt, slik at det i verste fall blir ubrukelig når man i praksis skal velge tilfeller eller konkludere basert på et bredt spekter av data.

Som den følgende diskusjonen vil vise er dette reelle utfordringer i møte med konseptualiseringen av korrupsjon. Under tar jeg først for meg forsøk på å definere korrupsjon innen statsvitenskapen og diskusjonene knyttet til definisjonene. Jeg kommer ikke til å skille ut økonomiske definisjoner da de henger tett sammen med definisjonene brukt i statsvitenskapen.

Deretter vil jeg ta for meg rettslige definisjoner i internasjonale konvensjoner og norsk lovverk. Det er den rettslige definisjonen som vil ligge til grunn for korrupsjonsforståelsen og dataene i denne oppgaven, men da det teoretiske grunnlaget baserer seg på statsvitenskapelige definisjoner er det viktig å avklare forskjeller og likheter mellom de to.

2.1. Statsvitenskapelige definisjoner

Den klassiske definisjonen av korrupsjon er «the misuse of public power for private gain», og er brukt av en rekke ulike studier og forskere (deriblant Rose-Ackerman 1999, 91; Treismann 2000, 399). Denne, eller i praksis like definisjoner, er den mest anvendte i litteraturen og er derfor et naturlig utgangspunkt for konseptualiseringen av korrupsjonsbegrepet. Det er tre separate kriterier som inngår i definisjonen: «offentlig makt», «misbruk» og «privat fordel».

For det første må en form for *offentlig makt* («public power») være involvert (Della Porta og Vannucci 1997, 248). Det må være en eller annen form for makt, myndighet eller posisjon som ligger til grunn for korrupsjonen. For at korrupsjon skal begås må minimum en part ha en eller annen form for makt til å treffe en beslutning eller unnlate å treffe en beslutning. Denne makten og beslutningen kan finne sted på svært ulike nivåer og være av ulikt omfang. Politikerer på toppnivå og saksbehandleren i NAV har begge makt til å ta eller påvirke beslutninger, selv om formen på korrupsjon vil variere mye mellom disse.

Susan Rose-Ackerman og Bonnie J. Palifka (2016, 53; 83) illustrerer dette gjennom bruken av «petty corruption» og «grand corruption». Petty corruption omhandler ofte saksbehandlere eller tjenestemenn i direkte kontakt med enkeltindivider, mens grand corruption gjerne omhandler større, omfattende kontrakter eller prosjekter, hvor ledere er inne i for eksempel tildelingsprosesser. Omfanget og fordelene som kommer av korrupsjon kan variere i begge kategorier, men det ligger alltid en maktposisjon til grunn.

Både denne og andre definisjoner er riktignok upresise når det kommer til skillet mellom offentlig og privat virksomhet. Det er naturlig å tenke på en eller annen form for bestikkelse av en offentlig tjenestemann eller maktmisbruk fra det offentlige når man tenker på korrupsjon, og det har tilsynelatende også vært tilfelle i litteraturen. «Politisk korrupsjon», «byråkratisk korrupsjon» og «korrupsjon» brukes i mange tilfeller om hverandre i statsvitenskapelig litteratur. Mye av grunnen til dette er nok nettopp at det er implisitt at en politisk eller offentlig aktør er involvert i tilfellene man ønsker å undersøke.

Det er logisk å anse korrupsjon der offentlige aktører er involvert som særlig alvorlige tilfeller da det dreier seg om fellesskapets ressurser, politiske beslutninger som påvirker hele befolkning og tilliten til hele statsapparatet (Della Porta og Vannucci 1997, 236; Rothstein 2011, 172; Rose-Ackerman og Palifka 2016, 7). Derfor er det fornuftig og forståelig å fokusere på offentlige aktører innen statsvitenskapen, og fokuset på det offentlige er ikke noen alvorlig mangel ved definisjonen.

Det er likevel viktig å være bevisst på at også privat-privat korrupsjon kan være et alvorlig samfunnsproblem når privat sektor spiller en så sentral rolle som den gjøre i de fleste markedsøkonomier (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 121). Korrupsjon kan forekomme mellom to private aktører på tilnærmet samme måte som når en offentlig aktør er involvert, spesielt i forbindelse med innkjøp (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 121; Søreide 2013, 33). Det er eksempelvis korrupsjon både når et byggefirma betaler en saksbehandler i kommunen for å tildele dem et oppdrag eller en tillatelse («offentlig-privat korrupsjon»), og hvis en innkjøpssjef i et privat selskap får direkte betalt for å importere fra en bestemt produsent («privat-privat korrupsjon»). Jeg kommer tilbake til hvordan denne privat-privat korrupsjon også er skadelig på mange av de samme måtene som ved korrupsjon i det offentlige.

For det andre *må makten faktisk misbrukes* («misuse») og maktmisbruket må for det tredje gi en *privat fordel* («private gain»). Hva vil det egentlig si?

Bestikkelser er det naturlige startpunktet for når man diskuterer korruperte handlinger. At en maktperson mottar en bestikkelse for å utøve makten sin på en gitt måte er essensen av korrupsjonsbegrepet (Treismann 2007, 211). Som Michael Johnston skriver (2005, 18) er bestikkelser i mange tilfeller blitt den praktiske forståelsen av korrupsjon. I sin bok om korrupsjon i Norge gjør Siri Gedde-Dahl, Anne Hafstad og Alf Endre Magnussen det så enkelte

som å si at «korrupsjon betyr å bestikke» (2008,11). Journalister, i dette tilfellet journalister med lang erfaring fra korrupsjons-avdekking, er noen ganger er nødt til å bruke en enklere fremstilling av fenomenet enn akademikere og trekker altså frem dette aspektet. Det er kanskje valgt fordi det er det tydeligste bildet av korrupsjon man kan gi en leser. Bestikkelser står også stort sett alltid øverst når ulike former for korrupsjon listes opp (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 8; Huberts 2010, 148), og er begrepet Rose-Ackerman og Palifka (2010, 51) faktisk tar i bruk i praksis når de diskuterer korrupsjon som et økonomisk problem.

Korrupsjon er derimot ikke begrenset til bestikkelser. Økonomisk utroskap, nepotisme, diskriminering, svindel, hvitvasking, underslag, mafia-virksomhet og interessekonflikter er alle eksempler på fenomener som kan falle inn under denne forståelsen av misbruk til privat fordel (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 8; Huberts 2010, 148; Søreide 2013, 34). Disse er naturlig nok ikke like og kan ikke kategorisk behandles likt. Likevel er de tydelige eksempler på handlinger som kvalifiserer som misbruk til privat fordel, enten for en selv eller for familie og venner. At alle disse handlingene kan kategoriseres som korrupsjon er ikke nødvendigvis konsistent med slik lovverket behandler det, noe jeg kommer tilbake til i neste delkapittel.

Forståelsen av privat fordel som kommer ut av den klassiske definisjonen har møtt noe kritikk. Janine R. Wedel (2012, 467) har kritisert den for i realiteten å legge for mye vekt på bestikkelser og transaksjoner som er mer konkrete og enklere å dokumentere. Det er ifølge Wedel (2012) mange grunner til at dette skjer. Selv om man etter ordlyden kan bruke den tradisjonelle definisjonen til mye, er det mange handlinger som befinner seg i gråsonene. Komplekse økonomiske og politiske systemer gjør at det ikke alltid er like klart hva misbruk til privat fordel er, og samfunnets kontrollorganer kan i dag ha utfordringer med å følge den komplekse virkeligheten i finansverden og økonomien for øvrig. Verdier kan gjemmes og forkles gjennom skjult eierskap, og være vanskelig å spore. Fordeler som ikke direkte er økonomiske som for eksempel tildeling av verv og stillinger til venner og bekjente eller politisk innflytelse vil også i noen tilfeller være vanskeligere å bevise at stammer fra korrupsjon enn penger som bytter hender.

Overordnet blir den tradisjonelle definisjonen derfor en definisjon som passer godt når man ser på fenomenet med en klassisk økonomisk tilnærming, men som utelater andre typer handlinger som potensielt bør anses som korrupsjon. Wedel (2012, 485) trekker spesielt frem moderne eliter og nettverk av lobbyvirksomhet som opererer på en mye mer kompleks måte enn man

tidligere har tatt hensyn til. Dermed sitter man potensielt igjen med et begrep som teoretisk sett kan dekke mye, men som i den faktiske bruken konsentrerer seg om de mest klassiske tilfellene av korrupsjon og utelater bredden av korrupsjonstilfeller.

Andre har tatt til orde for et alternativ til misbruk i definisjonen. Relativistiske definisjoner utgjør et viktig tilskudd til diskusjonen rundt konseptualisering. Samuel P. Huntington definerte korrupsjon som «... behavior of public officials which deviates from accepted norms in order to serve private ends» (1968, 59). Det er av de tidligste eksemplene på definisjoner som vektlegger normene i et samfunn som avgjørende i stedet for «misbruk», og er blitt brukt en rekke ganger i nyere litteratur. Utover vektleggingen av det sosialt konstruerte er den relativt lik den klassiske definisjonen.

Korrupsjon er ifølge denne retningen essensielt det samfunnet anser som uakseptabelt og umoralsk, og det er derfor mer fornuftig å forholde seg til dette fremfor et forsøk på et universelt begrep i misbruk. Hva som anses som korrupsjon vil variere over tid og fra sted til sted, men korrupsjon vil alltid være det som er ansett som uakseptabelt selv om innholdet endrer seg (Graaf 2007, 43). Dermed sitter man i tråd med denne logikken igjen med det man faktisk ønsker å undersøke i flere ulike kontekster.

Kritikken mot denne definisjonen har naturlig nok vært at den møter på problemer når man skal sammenlikne nettopp over tid eller mellom land. I en enkelt kontekst kan den kanskje være relevant, men vil fort møte utfordringer dersom man prøver å komme frem til generaliserbare resultater innen korrupsjonsforskning. Catherine E. De Vries og Hector Solaz (2017, 392) trekker frem nettopp dette som et problem i konseptualiseringen av korrupsjon også opp mot den klassiske definisjonen. Hva som er misbruk av stilling eller offentlig makt og hvor grensen for private fordeler skal trekkes vil ifølge de i stor grad også kunne defineres av den enkelte konteksten, og dermed møte noen av de samme problemene som en relativistisk tilnærming.

Et alternativ til de allerede nevnte definisjonene bør også trekkes frem. Litteraturen knyttet til «good governance» og «quality of government» har tatt til orde for å definere korrupsjon ut fra hva det motsatte av korrupsjon er (Rothstein 2014). Utgangspunktet for denne tilnærmingen var «good governance»-begrepet inn mot statlig kapasitet, men som Bo Rothstein og Jan Teorell skriver (2008, 169) blir dette begrepet brukt på flere ulike måter både av forskere og

internasjonale organisasjoner. Man risikerer dermed at det er uklart hva man egentlig mener når «good governance» brukes til for eksempel å forstå korrupsjon.

Rothstein og Teorell (2008) tar derfor i stedet til orde for å bruke begrepet «quality of government» om offentlige institusjoners kapasitet og funksjonalitet. Dette blir igjen definert som *upartiskhet* i utøvelsen av politisk makt (Rothstein 2014, 746). Upartiskhet behøver ikke å bety at avgjørelsen er god eller noe man er enig i, men den er normativ i den forstand at den fremhever upartiskhet som det sentrale ønskelige trekket ved statlig og politisk maktutøvelse. Ved å bruke upartiskhet som definisjon av «quality of government», og dermed partiskhet som definisjonen av korrupsjon, mener Rothstein og Aiysha Varraich (2017, 147) at man sitter med en konseptualisering av korrupsjon som både er universell og treffer kjernen av hva korrupsjon er. De mener også at denne definisjonen løser det sentrale problemet med tidligere brukte definisjoner hvor «misbruk av makt» og «strider mot normene i samfunnet» blir relativistiske kriterier.

Hvordan disse statsvitenskapelige definisjonene står i forhold til de rettslige definisjonene som avgjør om man faktisk kan straffeforfølge korrupsjonstilfeller diskuteres mot slutten av dette kapitlet. Først må vi se nærmere på hvordan det norske lovverket faktisk definerer korrupsjon.

2.2 Rettslig definisjon

Rettslige definisjoner av korrupsjon i Norge er relativt nye. Det eksisterte noen norske bestemmelser tidligere, men det var først i forlengelsen av den utvidede innsatsen for korrupsjonsbekjempelse på 1990-taller at norsk lovverk begynte spesifikt å dekke korrupsjon som fenomen (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, s 8/7). Internasjonale konvensjoner la mot slutten av 1990-tallet og begynnelsen av 2000-tallet grunnlaget for disse rettslige endringene, og resulterte i Norges tilfelle i tre nye paragrafer om korrupsjon i straffeloven.

I dette delkapitlet vil jeg kort beskrive de viktigste momentene fra disse internasjonale konvensjonene for den norske konteksten, før jeg beskriver paragrafene som i dag ligger til grunn for den rettslige forståelsen av korrupsjon i Norge. Da analysen i denne oppgaven tar utgangspunkt i domfellelser for korrupsjon vil den rettslige definisjonen naturlig nok ligge til grunn i oppgaven. Jeg bruker derfor en del plass på detaljert å diskutere den rettslige definisjonen av korrupsjon.

Nyansene og begrensningene i hva som omfattes av lovverket er viktig å klargjøre da det avgjør om et korrupsjonstilfelle inkluderes i analysen. Jeg kommer ikke til å gå nøyere inn i de mest retts tekniske momentene da det både er utenfor min kompetanse og oppgavens kjerneområde, men jeg vil dra veksler på noe juridisk metode der det er nødvendig.

2.2.1 Internasjonalt

På 1990-tallet startet en bred innsats i en rekke internasjonale organisasjoner for å bidra til å bekjempe korrupsjon. Verdensbanken, Transparency International, FN og OECD var blant organisasjonene på internasjonalt nivå som begynte å vektlegge utfordringene med korrupsjon og definere det som et økonomisk problem som ikke lot seg løse alene med nasjonale isolerte innsatser (Johnston 2005, 5). En del av innsatsen tok sikte på å skape større oppmerksomhet om problemene det skapte, slik blant annet Transparency International har stått i front for siden dannelsen i 1993. Omtrent samtidig begynte flere internasjonale organisasjoner arbeidet med konvensjoner om hvilke grep enkeltland kunne ta mot korrupsjon. Disse har vært helt sentrale for endring av lovverk i Norge.

Den mest betydningsfulle for Norge rent praktisk er Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon (Europarådskonvensjonen). Norge undertegnet konvensjonen 27. januar 1999 og forpliktet seg med det til å innføre lovverk som tilfredsstillende de ulike artiklene. Som forarbeidet til de nye norske paragrafene viser var dette den utløsende årsaken til at man fornyet det norske lovverket (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 20). Konvensjonen setter krav til at korrupsjon skal være forbudt både i offentlig og privat sektor, og at aktiv så vel som passiv korrupsjon er straffbart. Bestikkelse av utenlandske aktører skal også være straffbart på samme måte. Artikkel 12 setter spesielt krav til at det nasjonale lovverket forbyr påvirkningshandel. Momenter som hvitvasking, regnskapsjuks og medvirkning til korrupsjon er også omtalt i konvensjonen.

I tillegg til selve konvensjonen opprettet Europarådet et eget overvåkingorgan, GRECO, som skulle vurdere hvorvidt landene oppfylte kravene i konvensjonen. Deres evaluering av Norge i 2002 hadde også betydning for tiltakene som ble gjort av norske myndigheter (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 8). Resultatet av arbeidet som fulgte etter europarådskonvensjonen er de tre korrupsjonsparafene i straffeloven, og disse diskuteres nærmere i neste delkapittel.

Under to år før, 21. november 1997, kom OECD-konvensjonen om motarbeidelse av bestikkelse av utenlandske tjenestemenn i internasjonale forretningsforhold. Denne konvensjonen rettet seg som navnet tilsier spesielt mot internasjonale forhold, og førte allerede i 1998 til at den daværende § 128 i straffeloven 1902 ble tillagt å gjelde også for utenlandske offentlige tjenestemenn. OECDs evaluering av Norge kort tid etter bidro også til at strafferammen for korrupsjon ble justert opp (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 7). FN-konvensjonen mot korrupsjon av 31. oktober 2003 kom også til etter de norske lovendringene, og gjennom ratifisering har Norge også her forpliktet seg til å sørge for bekjempelse og rettsforfølging av en lang rekke korrupsjonshandlinger i både offentlig og privat sektor.

2.2.2 Norge

I Norge er korrupsjon regulert i straffeloven gjennom tre nye paragrafer som trådte i kraft i 4. juli 2003. Korrupsjon var absolutt ikke lovlig før 2003, men ble i stedet straffeforfulgt ved hjelp av mange ulike paragrafer. Hovedsakelig ble utroskapsparagrafen § 275 i straffeloven 1902 tatt i bruk ved domfellelse for såkalt «korrupsjon ved utroskap», da spesielt i privat sektor.

Korrupsjon knyttet til offentlig tjenestemann ble på sin side pådømt etter §§ 112, 113 og 128 (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 13-19). § 112 tok for seg passiv korrupsjon (å motta) begått av offentlig tjenestemann ved å utføre eller unnlate å utføre tjenestehandling. Strafferammen var på 6 måneder fengsel, men kunne økes til 5 år dersom man jamfør § 113 hadde opptrådd pliktstridig. Aktiv korrupsjon (å gi) overfor tjenestemann ble straffet etter § 128 med inntil 1 års fengsel, og hadde det samme kravet om pliktstridighet som i § 113 som vilkår. Privat sektor var regulert av enkelte andre bestemmelser i tillegg til utroskapslovgivingen, men §§ 275 og 276 var de viktigste frem til 2003. På grunn av forpliktelsene i europarådskonvensjonen, krevende tolkningsspørsmål i eksisterende lovverk og en noe manglende dekning av korrupsjon i privat sektor utformet Norge nye, generelle paragrafer mot korrupsjon (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 33).

Straffelovens § 387 (Korrupsjon), § 388 (Grov korrupsjon) og § 389 (Påvirkningshandel) er de tre paragrafene som gjelder korrupsjon i dag. De het tidligere henholdsvis §276 a, b og c da de ble opprettet i den gamle straffeloven 1902, men har fått ny plassering i den gjeldende straffeloven uten at innholdet er vesentlig forandret (Ot. prp. nr. 22, 2008-2009, 343 (417)). Medvirkning er tatt ut kun fordi det er regulert generelt av straffeloven § 15, men ellers er de like. Jeg har i denne oppgaven valgt utelukkende å referere til paragrafene med sin nye

plassering og nummer for å unngå forvirring, selv om flertallet av dommene som danner grunnlaget for analysen bruker §§ 276 a, b og c.

§ 387. Korrupsjon

Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som

a) for seg eller andre krever, mottar eller aksepterer et tilbud om en utilbørlig fordel i anledning av utøvelsen av stilling, verv eller utføringen av oppdrag, eller

b) gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel i anledning av utøvelsen av stilling, verv eller utføringen av oppdrag.

Med stilling, verv eller oppdrag i første ledd menes også stilling, verv eller oppdrag i utlandet.

§ 387 er den generelle paragrafen som legger grunnlaget for hva som regnes som korrupsjon i Norge. Kjernevilkåret når det kommer til tolkning av denne definisjonen er «utilbørlig fordel». Vilkåret svarer relativt direkte til privat fordel i den statsvitenskapelige definisjonen, og på mange måter favner lovverket bredt på samme måte som øvrige definisjoner. Det legges ingen spesifikk definisjon til grunn for utilbørlighetsstandarden.

Forarbeidene utdyper at hva som anses som en utilbørlig fordel «må utvikles på bakgrunn av det rådende moralsynet i samfunnet til enhver tid» (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 36). De legger seg på denne måten tett opp til grunnsynet i de relativistiske/moralistiske definisjonene i statsvitenskapen, selv om det her handler om fordelene og ikke selve maktmisbruket. Riktignok påpeker de at formålet må ilegges betydning, men det er ikke kravet i definisjonen. Vektlegging av den allmenne rettsfølelsen når man trekker den nedre grensen for hvilke gaver og fordeler som er utilbørlige underbygger den relativistiske grunntanken for selve fordelene.

Det er likevel relevant å stille spørsmål om man på samme måte som i den klassiske statsvitenskapelige definisjonen i praksis tillegger konkrete økonomiske transaksjoner for mye vekt. Forarbeidene (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003) henviser til andre former for fordeler og er tydelig på at det også faller inn under bestemmelsen. Gjennom redegjørelsen for de nye paragrafene er det likevel økonomiske verdier og transaksjoner som nevnes i størst grad. I hvilken grad økonomiske transaksjoner hovedsakelig er vektlagt er viktig å vurdere når dataene fra domfellelsene behandles.

Den lange rekken med handlinger som listes opp av økonomer og statsvitere er i lovverket ofte behandlet i egne paragrafer. Utroskap, underslag, hvitvasking og organisert kriminalitet er bare noen av handlingene som reguleres av andre bestemmelser. Dette var en bevisst strategi for lettere å kunne skille ut korrupsjonssaker i ettertid (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 33). Det gjør samtidig at man til en viss grad er tilbake til at korrupsjon og bestikkelser er synonyme, som potensielt snevrer inn bestemmelsen ytterligere. Det er riktignok ikke uvanlig at korrupsjonsdømte også dømmes for andre lovbrudd, men den rettslige definisjonen av selve korrupsjonen er likevel avskåret fra andre former for misbruk av stillingen og gir en litt annen forståelse av privat fordel.

Det andre sentrale vilkåret er at handlingen skjer «i anledning av utøvelse av stilling, verv eller oppdrag». Lovverket fanger her opp det samme som statsvitenskapen gjør gjennom begrepet offentlig makt, uansett om det skjer i Norge eller utlandet. Paragrafene går på en måte mer detaljert til verks ved å spesifisere at det også gjelder verv og oppdrag slik at alle former for maktposisjon blir inkludert, også der man kun innehar en posisjon i et gitt tilfelle eller en kortere periode.

På dette punktet ligger den rettslige definisjonen likevel tett opptil forståelsene man har av maktposisjon i statsvitenskapen, men to viktige distinksjoner må gjøres. Den første er at lovverket ikke skiller på offentlig og privat sektor (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 35). Et av formålene med de nye paragrafene var at korrupsjon i privat sektor også skulle dekket på en tilfredsstillende måte. Den rettslige definisjonen favner dermed bredere enn den statsvitenskapelige på dette punktet. Som diskutert over er ikke målet med å vektlegge offentlig makt i statsvitenskapelige definisjoner nødvendigvis at privat korrupsjon skal ekskluderes. Definisjonene er dermed ikke motstridende på dette punktet. Det er likevel viktig å ta med seg den bevisste utvidelsen i lovverket.

Den andre, og kanskje viktigste, distinksjonen er at lovverket ikke setter noe krav til misbruk av stilling. Straffeloven 1902 §§ 113 og 128 hadde et krav om at den passive parten må ha handlet *pliktstridig* for at bestemmelsen skulle komme til anvendelse, men dette er utelatt i nye § 387. Det holder at fordel er gitt i anledning stillingen. På den måten inkluderes også bestikkelser og smøring som ikke kan knyttes direkte til noen konkret handling hos den passive parten, og letter dermed bevisbyrden (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 35). I tillegg er forsøk på

korrupsjon inkludert spesifikt som korrupsjon ved at å «kreve» er inkludert for passiv korrupsjon, mens å «tilby» er inkludert for aktiv korrupsjon.

Et annet moment som kommer tydeligere frem i den rettslige definisjonen er fokuset på både en aktiv og en passiv part, noe som generelt er vanligere i rettslige enn i statsvitenskapelige definisjoner (Huisman og Vande Walle 2010, 122). Lovverket har et likevektig fokus på både mottaker og tilbyder, noe som er positivt da begge deler er alvorlig og fordi «passiv» og «aktiv» ikke henger sammen med hvem som er pådriver eller initiativtaker til korrupsjonen (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 12). Dette kan kanskje gi inntrykk av at begge parter må begå korrupsjon for at det skal være straffbart, men det er ikke nødvendigvis tilfellet. Begge parter vil i mange tilfeller bli dømt, men noen rettsprinsipper gjør at dette ikke alltid er tilfelle.

For å dømme noen i straffesaker må lovbruddet være bevist hevet over enhver rimelig tvil (Elden 2016, «strafferettslig bevisbyrde»). Bevisbyrden kan derfor i enkelte tilfeller føre til at man finner en involvert skyldig mens en annen i samme sak kan bli frikjent. Dette henger også sammen med forsettlighetskravet som ligger til grunn for korrupsjon. Dersom man skal kunne dømmes for korrupsjon må man ha handlet med hensikt, eller vært klar over at handlingen var korrupsjon, jf. straffeloven §§ 21 og 22. Uaktsom korrupsjon finnes ikke, og det er derfor mulig å ha tilfeller hvor det er bevist at en part var klar over at tilfellet var korrupsjon mens motparten ikke beviselig forstod eller burde forstått handlingen som det.

Medvirkning er som nevnt over også straffbart selv om det er tatt ut av selve korrupsjonsparagrafen. I den nye straffeloven følger straffbarhet for medvirkning nå av den generelle § 15. På en måte er dette en utvidelse av definisjonen av korrupsjon, men straffeforfølgelse av medvirkning endrer likevel ikke på hva den sentrale forståelsen av korrupsjon er.

§ 388 Grov korrupsjon

Denne paragrafen omfatter lovbrudd som anses som mer alvorlige enn de som kun omfattes av § 387, som i noen sammenhenger kalles simpel korrupsjon. Grov korrupsjon tar utgangspunkt i de samme vilkårene som § 387, men har en strafferamme på fengsel i 10 år i stedet for 3 år. Om korrupsjonen anses som grov beror på en helhetsvurdering, med særlig vekt på fire kriterier (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 59). Dette er på en måte mindre relevant for den grunnleggende

betydningen av hva korrupsjon er, men gir likevel noen tegn om hva som moralsk ansees som spesielt kritikkverdige overtramp i den norske konteksten.

Det første kriteriet er om den involverte er offentlig tjenestemann eller har annen stilling hvor det følger en særlig tillit. Dette innebærer at korrupsjonen ikke bare er grov dersom en i en slik stilling begår korrupsjonen selv, men også om de andre (som regel aktive) partene forsøker å bestikke personer i slike stillinger. Forarbeidene trekker frem advokat eller ledende ansatte i privat sektor som eksempler på stillinger som foruten offentlig tjenestemann kan gjøre korrupsjonen grov. Dette kan alene gjøre at korrupsjonen anses som grov, men kun i særlig alvorlige tilfeller.

Det andre kriteriet er om korrupsjonen ga en betydelig økonomisk fordel. Forarbeidene henviser til rettspraksis som tilsier at grensen her sannsynligvis ligger på rundt 100 000 kroner, men dette er også gjenstand for individuell vurdering fra sak til sak.

Det tredje kriteriet er om handlingen medfører risiko for betydelig skade av økonomisk eller annen art. Normalt vil dette henge sammen med størrelsen på den økonomiske fordelen, og avgjøres ut ifra de samme vurderingene. Dette er for å sikre at handlinger som setter bedrifter eller etater i økonomiske problemer skal straffes strengt. Vilkåret tar også sikte på å straffe adferd som medfører annen type risiko, for eksempel gjennom manglende sikring i bygg- og anleggsbransjen som følge av korrupsjon.

Det fjerde og siste kriteriet er om man har begått regnskapsovertredelser. Falsk fakturering og oppføring av gale tall i regnskap henger ofte sammen med korrupsjon, og brukes for å skjule lovbruddet. Dette er en av grunnene til at man potensielt ikke oppdager korrupsjon, og vektlegges derfor ved helhetsvurderingen av hvor grov korrupsjonen er.

§ 389 Påvirkningshandel

Denne paragrafen er i ordlyd, vilkår og strafferamme relativt lik § 387, men omhandler tilfeller der fordelen gis eller mottas for at mottakeren skal påvirke utøvelsen av en annens stilling (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 60). Eksempelvis kan mottaker ha en spesiell tilknytning til den som skal påvirkes slik at den har mulighet til dette. Lobbyvirksomhet som skjer åpent omfattes ikke av paragrafen, og nettopp åpenhet om betalingen for påvirkning står sentralt i vurderingen av om forholdet er straffbart. Så langt har ikke paragrafen blitt brukt i særlig grad. Det eneste

eksempelet er Statoil-Horten-saken der avtalen som førte til domfellelse var lovlig til § 389 trådte i kraft og ble straffeforfulgt fordi den ikke ble avsluttet etter 4. juli 2003.

2.3 Samlet betydning av definisjon-landskapet

I denne oppgaven vil jeg som tidligere nevnt ta i bruk den rettslige definisjonen av korrupsjon. Det er den som avgjør om man kan dømmes i Norge, og er dermed det avgjørende kriteriet for om en sak og et individ er inkludert i datagrunnlaget i analysen. Spørsmålet blir da om det er forsvarlig å bruke denne definisjonen når teorigrunnlaget er basert på statsvitenskapelige definisjoner.

De statsvitenskapelige og den rettslige definisjonen av korrupsjon ligger på mange punkter tett opp til hverandre. Kjernen i alle definisjoner er bestikkelser i forbindelse med maktposisjon. De har samtidig et relativistisk element i seg som tar sikte på å fange opp hva samfunnet anser som korrupte handlinger. Den rettslige definisjonen er riktignok bredere enn de statsvitenskapelige definisjonene ved å ekskludere faktisk misbruk av stilling, men snevrere i realiteten ved å skille hva som reguleres som korrupsjon og hva som reguleres av andre bestemmelser.

Det er vanskelig å se at det norske lovverket skal ha strukket definisjonen for langt i forhold til noen av de tre definisjonene. Tilfeller som omfattes av «utilbørlig fordel i anledning stilling» vil etter alt å dømme også omfattes av upartiskhet, misbruk av makt til privat fordel og det som strider mot normene i samfunnet. Det er riktignok en risiko for at den rettslige er noe snever. Dette gjelder kanskje spesielt i forhold til quality of government-tilnærmingen som går bredere ut når upartiskhet er kjernekrateriet. Dette må tas høyde for når resultatene i denne oppgaven analyseres, men jeg mener likevel at overlappingen i forståelsene av hva korrupsjon er fremstår stor nok til at det er forsvarlig å ta i bruk den rettslige definisjonen videre.

3. Hvorfor oppstår korrupsjon? Årsaker og forklaringer

Årsakene og forklaringene på hvorfor korrupsjon forekommer er mange og varierte (Graaf, Maravic og Wagenaar 2010, 13). Det er derfor utfordrende å sortere og redegjøre for hele bredden av disse mulige årsakene. I denne delen vil jeg forsøke å presentere de viktigste årsakene som er trukket frem i korrupsjonslitteraturen og utlede hypoteser fra disse teoriene. Jeg vil være innom både makro-, meso- og mikronivå, men det er årsakene på meso- og mikronivå som vil få mest oppmerksomhet. Grunnen er at meso- og mikro-teoriene er mest relevante når man kun ser på Norge og enkeltsaker i denne konteksten, fordi makro- forklaringene vil være relativt like for alle sakene innad i et land.

Jeg begynner denne teori-delen med å presentere rational choice- og prinsipal-agent-teoriene som knytter korrupsjon opp mot egeninteresse og nyttemaksimering. Videre diskuteres collective action-teori som trekker frem at antatt mengde korrupsjon og tillitt i ulike kontekster kan være like viktige årsaker som nyttemaksimering. Kjønn og alder diskuteres deretter da disse også har blitt trukket frem som relevante aspekter på individnivå.

Videre vil jeg også presentere noen av de viktigste funnene fra Gjalte de Graaf og Leo Huberts studie av nederlandske caser (2008). Deres undersøkelse ligger tett opp til formålet og designet i denne oppgaven, og hypotesene de utleder er derfor nyttige å undersøke også i den norske konteksten. Til slutt nevner jeg kort bad apple-teorien, og presenterer også noen viktige teorier på makronivå som danner et bakteppe for den norske konteksten og mikro-teoriene.

3.1 Rational choice og principal-agent

Den fremherskende måten å forstå årsakene til korrupsjon har lenge vært basert i insentivbasert rational choice-teori og principal-agent-rammeverket. Som Mehmet Ugur og Nandini Dasgupta (2011, 43) viser i sin metastudie tar et overveldende flertall av studier om korrupsjon utgangspunkt i disse teoriene. De danner dermed et viktig grunnlag for årsakene og insentivene bak korrupsjon på individnivå, selv om de i senere år har mottatt en god del kritikk blant annet fra de som fremhever collective action-teorier (Teorell 2007; Rothstein 2011, 100; Persson, Rothstein og Teorell 2013, 450).

Jon Elster (1986, 4) forklarer rational choice som at individet vurderer alle mulige handlinger og hvilke av disse som fører frem til ønsket resultat, for så å velge det alternativet som rangeres høyest. Individet velger det alternativet som gir nyttemaksimering, altså alternativet som gir størst sjans for at ønsket resultat oppnås når man tar risikoen for at det ikke vil skje med i betraktningen (Elster 1986, 5). Her vil mengden informasjon være avgjørende for om man kan gjøre et normativt rasjonelt valg, siden man ikke kan ta slike valg uten (til en viss grad) å vite hva konsekvensene vil være.

Rose-Ackerman (1978) var en av de første som satt fokus på denne tilnærmingen og sette korrupsjon inn i en økonomisk kontekst. En annen viktig bidragsyter innen denne retningen er Robert Klitgaard, som med sin ofte siterte formulering beskriver mye av det sentrale i denne teoriretningen. Formelen «Corruption equals monopoly *plus* discretion *minus* accountability» (Klitgaard 1998, 4) trekker frem tre sentrale forutsetninger når korrupsjon forklares ut ifra rational choice. Dersom noen har monopol på en eller annen avgjørelse og diskresjon til å ta avgjørelsen uten å ta hensyn til regelverk, ofte fordi kontrollen av hvilke avgjørelser som tas er mangelfull, vil man få korrupsjon (Johnston 2005, 25). Gjalte de Graaf (2007, 47) beskriver denne retningen som public choice theory der andre ofte har brukt principal-agent eller institusjonell økonomi som den overordnede betegnelsen. Grunnsteinen i alle disse økonomisk-teoretiske tilnærmingene til korrupsjon er likevel rasjonalitetsantagelsen.

Gary Beckers (1968) behandling av rasjonalitet i forbindelse med kriminalitet og bekjempelsen av kriminalitet er sentral for hvordan man tar i bruk rational choice på korrupsjon. Et av hovedpoengene hans er at individer veier gevinsten man får ved å begå kriminalitet mot risikoen for å bli oppdaget eller at man av andre grunner ikke motta den tiltenkte gevinsten (Becker 1968, 176; Søreide 2013, 83). Dette vil gjelde både for den som mottar en fordel og den som gir fordelene i påvente av at korrupsjonen skal gi dem en fordel.

Denne logikken illustrerer også principal-agent-forholdet som ofte ligger til grunn i denne typen korrupsjonsteori. Teorien tar utgangspunkt i to aktører. Den som potensielt begår korrupsjon utgjør agenten, mens den overordnede i form av høyerestående tjenestemann eller politiker i offentlig sektor eller leder i en bedrift er prinsipalen (Rose-Ackerman 1978, 7). Alternativt kan den overordnede være innbyggerne og samfunnet generelt, mens agentene for eksempel er folkevalgte. Den overordnede prinsipalen ønsker at agenten skal følge ønskene og påleggene de har. I praksis kan dette skje både gjennom regelverk som vedtas på overordnet nivå, ved

direkte beskjeder om tilknytninger er tettere, eller gjennom demokratiske valg. En tredjepart kan potensielt påvirke agenten til å ta en annen avgjørelse enn prinsipalen ønsker når han eller hun skal utføre oppgavene sine. Det er denne påvirkningen ved å gi en eller annen fordel i bytte mot avgjørelsen som utgjør korrupsjon. Rasjonelt sett vil agenten begå korrupsjon der prinsipalen har liten nok sjanse for å oppdage det og fordelene er verdifulle nok.

Rational choice-teori tilsier dermed at man kan redusere korrupsjon ved å endre insentivene til de potensielt korrupte. En måte å gjøre dette på er å redusere mulighetene man har til å være korrupt. Ved å utvikle offentlige programmer som har mye korrupsjon vil det nødvendigvis bli vanskelig å bestikke noen (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 127). Dette er kanskje ikke så sannsynlig i Norge, og en innstramning på diskresjonen offentlige ansatte har for eksempel i innkjøpsprosesser er et mer reelt alternativ som kan bidra til å redusere korrupsjon (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 146). Privatisering er også blitt trukket frem som et tiltak, men å flytte makten over i privat sektor vil ikke alene fjerne maktposisjonen og korrupsjonsinsentivene (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 157).

Et annet tiltak kan være å øke risikoen for oppdagelse og domfellelse sammen med strengere straffer, i tråd med Beckers (1968) logikk om nyttemaksimerende kriminelle. Tiltak som flere politiresurser og lovendringer spiller en viktig rolle, i alle fall hvis påtalemyndighet og rettsvesen klarer å iverksette tiltakene i praksis, men vil neppe redusere korrupsjonen om det er det eneste tiltaket (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 228). Et tredje tiltak som er blitt foreslått er heving av lønninger i det offentlige for å påvirke villigheten til å begå korrupsjon (Ades og Di Tella 1996, 7), men det er ikke gjort noen tydelige funn på at høyere lønning har en betydning (Lambsdorff 2005).

Den viktigste kritikken mot principal-agent-logikken er at det ikke nødvendigvis finnes noen prinsipal som ønsker å unngå eller minimerer risikoen for korrupsjon (Teorell 2007, 4). Uansett kontekst er det et stort teoretisk sprang å anta at korrupsjonsproblemet kun handler om å få en underordnet til å følge pålegg fra en overordnet som ønsker å unngå korrupsjon. Spesielt i systemer med mye korrupsjon kan det tenkes at insentivene for å begå slike handlinger påvirker prinsipalen til å bli korrupt, og at hele systemet ledes mot korrupsjon og blir der (Rothstein 2011, 100). Dersom man endrer forholdet og plasserer befolkningen generelt i rollen som prinsipal er man også avhengig av at man gjennom demokratiske institusjoner holder korrupte politikere ansvarlig. Det er ingen klare resultater som tyder på at dette konsekvent skjer, og i

land med svakere demokratiske institusjoner vil dette være enda vanskeligere (Teorell 2007, 7). Denne kritikken har ført til at collective action-teorier er blitt trukket frem som en alternativ tilnærming til korrupsjon, noe jeg diskuterer i nesten delkapittel.

Rational choice-teori har i tillegg til dette møtt noe motstand i adferdsforskningen i senere år (Søreide 2013, 98). Rasjonalitetsantakelsen fungerer bare til praktisk bruk når individer handler relativt likt under like forhold. Hvis variasjonen blir for stor kan styrken til rational choice, at teorien enkelt og konsist forklarer sosiale fenomener, bli en svakhet. Atferdsforskningen antyder at verdien av en ekstra krone ikke avtar like mye for alle, at mennesker har en tendens til å foretrekke kortsiktig gevinst og feilvurdere sannsynligheter (Søreide 2013, 99). Alle disse momentene kan påvirke den grunnleggende rasjonalitetsantakelsen i forbindelse med korrupsjon.

Selv om rational choice og principal-agent-logikken har noen sentrale mangler i møte med korrupsjon er det for strengt å fullstendig forkaste den grunnleggende logikken om at større verdier eller fordeler og mindre risiko for å bli tatt kan spille en rolle for om noen begår korrupsjon. I Norge hvor vi med relativt stor sikkerhet kan anta at korrupsjon ikke dominerer hverken statsapparat eller næringsliv, og institusjonene er godt rustet til å oppdage korrupsjon (Renå 2012, 14), er det nærliggende å tro at de fleste «prinsipaler» ønsker å bekjempe og redusere korrupsjon. Jeg tar derfor med følgende hypotese inn i analysen.

H1: De fleste korrupsjonstilfeller i Norge dreier seg om større verdier.

Jeg har valgt å formulere hypotesen kun med vekt på størrelsen på fordelene man mottar eller gir ved korrupsjon. Det er nærliggende å tenke at hvis logikken bak disse teoriene skal gjøre seg gjeldene i en norsk kontekst må gevinsten være betydelig. De viktigste institusjonene i Norge er overordnet godt rustet til å oppdage og motstå korrupsjon (Renå 2012, 14, se nærmere diskusjon under) og levestandarden er på et høyt nivå, noe som bør tilsi at et betydelig beløp må til for å motivere til korrupsjon. Dette er på ingen måte en perfekt operasjonalisering av teorien, men tar likevel tak i et sentralt element som er målbart på tvers av mange korrupsjonssaker. Jeg vil i analysen forsøke å belyse noen av aspektene knyttet til variasjon i risiko og endring av forutsetninger og insentiver som dukker opp i enkeltcaser, men selve hypotesen fokuserer hovedsakelig på verdien.

3.2 Collective action

En viktig alternativ teori for å forklare årsakene til korrupsjon er utledet fra den nevnte kritikken Jan Teorell (2007) og andre har rettet mot principal-agent-tilnærmingen. Collective action er lansert som en tilnærming som bedre fanger opp de reelle insentivstrukturene som er med på å muliggjøre korrupsjon (Rothstein 2011, 100; Persson Rothstein og Teorell 2013, 450).

Collective action-teori tar utgangspunkt i at individers handlinger er betinget av hvordan de antar at andre i gruppa handler. Denne typen problematikken med kollektive goder og påvirkningen det har på rasjonalitet ble tidlig diskutert av Mancur Olson (1971, 2). Nyttmaksimerende individer i en gruppe, som er av en viss størrelse og mangler gode nok kontrollmekanismer, vil ikke nødvendigvis konkludere med at de skal handle mest mulig effektivt. De kan rasjonelt velge å ikke bidra fordi de uansett vil dra fordel av det gruppa samlet sett produserer eller foretar seg, og vil heller søke å oppnå personlig vinning fremfor å bidra. Problemet, kjent som free-rider-problemet (Ostrom 1990, 6), oppstår når alle på individnivå bruker denne logikken. Da oppnås ikke det ønskede utfallet på gruppenivå fordi ingen, eller kun noen få, gjør som de «burde». Individuell rasjonalitet kan med andre ord føre til kollektiv irrasjonalitet.

Elinor Ostrom (1998) har tilført en viktig modifikasjon til denne teorien som er helt sentral for hvordan collective action-teori brukes til å forstå korrupsjon. Hvis man opererer i en kontekst hvor man gjennom kommunikasjon og etablerte normer har tillit til at andre ikke er korrupte, vil man selv med større sannsynlighet avstå fra korrupsjon (Ostrom 1998, 12). På samme måte vil mangel på tillit til andre i samme gruppe føre til at flere blir korrupte. Antakelser om handlingene til andre, basert på enten faktisk eller antatt korrupsjon, er altså det sentrale premisset som avgjør hvor tilbøyelig man er til å begå korrupsjon. Ostrom (1990, 20) har vist gjennom eksperimenter at tillit til at andre i et fellesskap overholder regler og ønsket praksis kan bryte opp i collective action-problematikken.

Individer vil isolert sett kanskje ikke se seg tjent med korrupsjon eller ønske å begå korrupsjon i tråd med rational choice-teori, men når de ikke stoler på at andre avstår fra korrupsjon vil de heller ikke selv ha noen motivasjon til å avstå (Rothstein 2011, 100; Persson, Rothstein og Teorell 2013, 450). Individenes evne til å handle på ønsket måte er avhengig av andres handlinger, og man er derfor helt avhengige av å opprettholde tilliten til apparatet for at det skal

fungerer (Rawls 1971/1999, 238). Et nødvendig tiltak er ifølge John Rawls en eller annen form for straffereaksjon, men den er igjen avhengig av et effektivt, eller antatt effektivt apparat for kontroll og straff slik Becker (1968) har diskutert i en ordinær rasjonell situasjon.

De institusjonelle forholdene individer opererer under informerer ifølge Rothstein (2011, 103) hva man kan forvente av en situasjon. Tilliten man har både til institusjonene i et samfunn og hvordan andre handler innenfor det institusjonelle rammeverket avgjør hvor tilbøyelig man er til å begå korrupsjon. Korrupsjon påvirkes altså både av den horisontale tilliten man har til andre mennesker og den vertikale tilliten til styrende institusjoner.

Heather Marquette og Caryn Peiffer (2018, 503) har blant annet kritisert collective action-tilnærmingen for i for stor grad å presentere seg som et nytt og annerledes alternativ til rational choice. Selv om collective action legger til viktige betingelser som er med på å forklare korrupsjon bedre, utelukker dette perspektivet ikke at individets rasjonalitet fortsatt er en relevant grunnstein i teorien. Collective action kan med andre ord møte på de samme utfordringene som rational choice gjør i møte med adferdsforskningen Søreide (2008, 98) har trukket frem. Anti-korrupsjonstiltakene de to retningene impliserer er også likende i den forstand at bedre kontroll er det avgjørende elementet for å oppnå mindre korrupsjon (Marquette og Peiffer 2018, 504).

Dette tilsier likevel ikke, som Marquette og Peiffer selv påpeker (2018, 504), at collective action eller rational choice ikke kommer med et viktig bidrag når årsakene til korrupsjon skal forklares. Det er med andre ord fornuftig å ha med collective action-teori som en mulig forklaring på korrupsjon i Norge. Da fokuset i denne oppgaven er årsaker til korrupsjon i saker fra et enkelt land blir det naturlig å fokusere på korrupsjon i enkelte grupper fremfor tillit på nasjonalt nivå, noe som egner seg bedre når korrupsjonsmengde på tvers av land diskuteres.

I tråd med teorien bør derfor korrupsjon være mer fremtredende i enkelte bransjer og enkelte organisasjoner. Tilliten til om andre rundt deg begår korrupsjon bør påvirke om du selv begår korrupsjon, uavhengig av om en slik effekt stammer fra faktisk korrupsjon eller antakelser om korrupsjonsnivå. Hvis korrupsjonen i Norge derimot er jevnt spredt utover ulike bransjer og organer vil det tyde på at individer i mindre grad tilpasser seg det man tror er praksis hos andre. På bakgrunn av dette har jeg kommet frem til disse to hypotesene:

H2: Korrupsjon er kun fremtredende i enkelte etater, offentlig organer og bedrifter.

H3: Korrupsjon er kun fremtredende i enkelte bransjer.

Hva «fremtredende» innebærer er selvsagt ikke helt klart, men jeg har i begge tilfeller likevel valgt å bruke en slik litt vagere formulering. Hvorvidt korrupsjon peker seg ut tydelig nok på enkelte områder må være gjenstand for en helhetlig vurdering av datamaterialet, og da er «fremtredende» etter min vurdering et tilstrekkelig kriterium.

Det er også viktig å påpeke at selv om korrupsjon er fremtredende i enkelte bransjer og organer vil ikke det med sikkerhet bety at collective action-mekanismer er i spill. Hvis tilfellene er spredt både tidsmessig og geografisk kan det tyde på at det kanskje er andre faktorer enn collective action som gjør at akkurat den bransjen eller organet er preget av korrupsjon. Samtidig kan effekten av antatt mengde korrupsjon fortsatt gjøre seg gjeldende på tvers av tid og sted, spesielt når det skjer innad i et land hvor omtale av en sak har større sjans for å nå andre i samme land. Ingen effekt her vil uansett tyde på at collective action-logikken ikke gjelder, og jeg har derfor falt ned på at det er fornuftig å ta utgangspunkt i disse to hypotesene.

3.3 Kulturelle forhold

Kultur alene kan ikke forklare årsakene til korrupsjon, og forklaringer med bakgrunn i kulturelle elementer tilsier heller ikke at korrupsjon er umulig å bekjempe (Lambsdorff 2005), men kultur kan være med på å belyse de kontekstuelle faktorene som spiller inn. Religion, tillit på aggregert nivå og kolonifortid er alle relevante for korrupsjonsforskningen generelt og blir ofte inkludert som en av flere mulige forklaringsvariabler (se blant annet La Porta et al. 1997; Treisman 2000). At fenomenet forekommer mer i noen kulturer fordi de aksepterer korrupsjon i større grad er derimot ikke blitt akseptert eller bevist som en relevant forklaring i særlig stor grad (Rothstein 2011, 101).

En nærmere diskusjon om kulturell variasjon generelt for varierende korrupsjonsmengde er derimot lite egnet til å tilføre kunnskap om årsakene innad i en enkelt kontekst som Norge. Det er også få variasjoner innad i Norge på variabler som noen ganger kan variere innad i land (for eksempel religion eller religiøs tradisjon). Det er likevel blitt foreslått noen andre variabler innenfor en løst definerte paraply av kulturelle forhold som kan være med på å forklare årsaker

også for enkeltsaker og -land. De to aspektene som er naturlig å trekke frem på bakgrunn av det teoretiske grunnlaget er kjønn og alder.

3.3.1 Kjønn

Kjønn er blitt trukket frem som et interessant aspekt i forbindelse med korrupsjon. Når effekten av kjønn på korrupsjon er blitt diskutert har sammenhengen mellom kvinner eller kvinneandel og redusert korrupsjon vært den fremtredende hypotesen (Chaudhuri 2012, 16). I undersøkelser på makronivå som ser på andelen kvinner i politiske verv eller ledende stillinger, gjennom studier med data på individnivå og gjennom eksperimenter har man funnet resultater som tyder på at kvinner er mindre korrupte enn menn (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 243). I studiene som ikke har funnet klare beviser på at kvinner er mindre korrupte har man kommet frem til at de i verste fall er like tilbøyelige som menn.

Anand Swamy, Stephen Knack, Young Lee og Omar Azfar (2001) og David Dollar, Rymond Fisman og Roberta Gatti (2001) er to av de tidligste og mest omtalte studiene som finner en sammenheng mellom kvinner og mindre korrupsjon. Swamy et al. (2001) viser gjennom tre ulike tilnærminger at kvinner er mindre tilbøyelige til å begå korrupsjon enn menn. Ved hjelp av data fra World Value Survey viser de først at kvinner i mindre grad sier at de aksepterer korrupsjon i en rekke ulike sammenhenger. Deretter bruker de en spørreundersøkelse blant firmaer til å vise at bedrifter med kvinnelige eiere i mindre grad betaler bestikkelser. Sist finner de på makronivå at kvinneandel i parlament, regjering og arbeidsstyrken henger sammen med lavere korrupsjonsnivå.

Det er nærliggende å kritisere Swamy et al. (2001) for hvor godt målet «aksept for korrupsjon» er for faktisk korrupsjon og i hvilken grad svar i spørreundersøkelser om et ømfintlig tema reflekterer faktisk mengde korrupsjonshandlinger. Dette er en tydelig svakhet, men som forfatterne selv skriver styrkes resultatene av at de kommer frem til det samme med ulike tilnærminger (Swamy et al. 2001, 51). Dollar, Fisman og Gatti (2001) finner akkurat som Swamy et al. (2001) en sammenheng mellom høyere kvinneandel i parlamentet og mindre korrupsjon ved hjelp av andre data.

En av de viktigste kritikkene mot disse resultatene kommer fra Anne Marie Goetz (2007, 95). Hun trekker frem muligheten for at disse resultatene egentlig kan stamme fra at kvinner i mindre grad får mulighet til å begå korrupsjon selv når de kommer i posisjon, fordi korrupsjon kan skje

gjennom uformelle nettverk som potensielt er mannsdominerte. Derfor kan kvinner i maktposisjoner være mindre korrupte fordi de har færre muligheter til å være korrupte, og ikke fordi det å være kvinne i seg selv gjør en mindre korrupt.

Resultater fra studier som senere er gjort på sammenhengen mellom kjønn og korrupsjon har også gitt blandede resultater. Hung-En Sung (2003) var blant de første som trakk i tvil konklusjonene knyttet effekten av kvinnelig deltakelse i politikken, og viste til at det lave korrupsjonsnivået i land med høy kvinneandel egentlig kunne forklares gjennom effekten liberale demokratiske institusjoner har på både kvinneandel og redusert korrupsjon. Ananish Chaudhuri (2012, 40) oppsummering av korrupsjonsforskningen så langt viser at man også gjennom eksperimentelle tilnærminger i noen tilfeller finner bevis for sammenhengen og i andre ikke, men at man i realiteten aldri finner bevis for at menn skulle være mindre korrupte. Totalt sett mener Chadhuri (2012, 14) likevel at man kan si at større kvinneandel fører til mindre korrupsjon. Ut ifra helheten av litteraturen på kjønn og korrupsjon mener jeg derfor at følgende hypotese er fornuftig når pådømte korrupsjonssaker studeres:

H4: Kvinner begår mindre korrupsjon enn menn.

3.3.2 Alder

Alder er i mindre grad enn kjønn blitt diskutert i korrupsjonsforskningen. I kriminologien er høyere alder på generell basis antatt å føre til mindre kriminalitet, med forbehold om at dette gjelder mennesker i voksen alder (Hirschi og Gottfredson 1983, 581). Det er denne antagelsen Benno Torgler og Neven T. Valev (2006, 135) benytter i en av få studier som har sett på sammenhengen mellom alder og korrupsjon.

Med utgangspunkt i hvilken grad ulike aldersgrupper mener at korrupsjon kan rettferdiggjøres har Torgler og Valev testet både om høyere alder fører til at man er mindre korrupt og om det er en kohort-effekt i form av at ulike generasjoner har ulik aksept for korrupsjon på samme tid i livet. Hvorvidt svar fra undersøkelser om graden av aksept for korrupsjon er et godt mål på faktisk tilbøyelighet til å begå korrupsjon er selvfølgelig usikkert på samme måte som hos Swamy et al. (2001), men Torgler og Valev (2006, 136) legger til grunn at det er en viss sammenheng mellom holdning og handling. De kontrollerer også for kjønn, sivil status, utdanning og sosial klasse.

Den klare konklusjonen fra denne ene studien (Torgler og Valev 2006, 142) er at høyere alder gjør deg mindre tilbøyelig til å begå korrupsjon. De finner ingen resultater som tilsier en generasjonseffekt, at for eksempel 20-åringer i 1985 skulle være mindre tilbøyelige til å begå korrupsjon enn 20-åringer i 2005. Det er stor usikkerhet om den teoretiske sammenhengen mellom alder og korrupsjon har noe for seg, både på grunn av spørsmålene knyttet til hva som egentlig måles i studien og den begrensede behandlingen av alder i litteraturen. Jeg har likevel valgt å formulere en hypotese med utgangspunkt i deres funn, da det i en deskriptiv og potensielt teorigenererende oppgave som min vil være riktig å utforske et mindre behandlet moment.

H5: Høyere alder gjør individer mindre tilbøyelig til å begå korrupsjon.

3.4 Lærdom fra nederlandske caser

Gjalte de Graaf og Leo Huberts gjorde i 2008 en studie av ti korrupsjonssaker i Nederland. Dette er så vidt jeg vet den studien som ligger tettest opp til det jeg forsøker å gjøre i denne oppgaven, og så vidt jeg har klart å finne er det en av få studier som ser på enkelttilfeller av korrupsjon i et vestlig land. Det gjør funnene deres spesielt interessante for min analyse, og jeg vil derfor undersøke om deres funn også gjør seg gjeldende i Norge.

Studien trekker frem ni ulike funn, eller «propositions», om hvordan korrupsjon arter seg (Graaf og Huberts 2008, 640) basert på de ti korrupsjonssakene som mellom 2000 og 2003 ble registrert hos den nederlandske politienheten som har en ledende rolle i etterforskning av korrupsjon, på samme måte som Økokrim har i Norge. Alle sakene de undersøker består av en offentlig tjenestemann og deres lovbrudd, og har med det et mer spisset fokus inn mot offentlig korrupsjon enn jeg har. Dette gjør likevel ikke studien markant mindre relevant for denne oppgaven.

Materielle verdier inngår ofte i motivet. I åtte av ti saker er materiell gevinst en medvirkende årsak (Graaf og Huberts 2008, 643). I de to resterende sakene er det et kjærlighets- eller vennsforhold til den eksterne aktøren. Om dette skal tas til inntekt for at korrupsjon stort sett er motivert av økonomisk gevinst *eller* at korrupsjon faktisk ikke alltid er det, er ikke godt å si. Graaf og Huberts trekker frem det siste uten med det å avvise viktigheten av økonomisk gevinst. Jeg vil diskutere dette sammen med besvarelsen av hypotese 1 om økonomisk gevinst i stedet for å formulere en egen hypotese her.

De korruperte har ifølge Graaf og Huberts (2008, 644) også ofte en dominerende personlighet og er en populære i sine organisasjoner og miljøer. De blir ofte sett på som åpne, direkte og sjarmerende. De har kontakter overalt, jobber uavhengig og får ting gjort. Selv om de kanskje er kontroversielle innad i sine organisasjoner fordi de kan oppfattes som personer som tøyser reglene, er de ofte godt likt og sett på som effektive. Hypotesen om personligheten til den korruperte er derfor:

H6: Korruperte er ofte sett på som effektive, dominerende og populære personer i sine organisasjoner og miljøer.

Organisasjonskulturen ga i de fleste korrupsjonstilfellene lite mulighet til oppdagelse, kontroll og rapportering (Graaf og Huberts 2008, 464). I alle de ti tilfellene var det både lite bevissthet rundt kontroll og lite faktiske kontrolltiltak for å begrense og oppdage korrupsjon. Blant medarbeiderne var det også lite kultur for å varsle om noe virket suspekt, eller så var kritikkverdig praksis akseptert som en del av kulturen.

Det burde tilsi at korrupsjon sjelden oppdages av interne prosesser i organisasjoner og bedrifter, men at de heller oppdages av eksterne aktører. Avdekkingsform er på ingen måte et perfekt mål på organisasjonskultur, noe som er et stort og krevende fenomen å beskrive i hvert eneste korrupsjonstilfelle. Avdekkingsform vil likevel gi en pekepinn på om rutinger og kultur for intern oppdagelsen fungerer, eller om rutiner og kultur lar korrupsjonen gå så langt et eksterne aktører oppdager korrupsjonen. Hypotesen er derfor som følger:

H7: Korrupsjonsforhold avdekkes hovedsakelig av eksterne aktører.

Til slutt går Graaf og Huberts (2008, 647) inn på forholdet mellom partene innblandet i korrupsjonssakene. Varigheten av korrupsjonsforholdene var hovedsakelig lange. I et av tilfellene var kontakten kortere og mer overfladisk, men i de ni andre var det varige, innarbeidede forhold mellom aktiv og passiv part.

Det personlige forholdet mellom partene er det mer uklarhet om i resultatene (Graaf og Huberts 2008, 648). I to av sakene hadde partene et nært og personlig forhold, mens i syv andre saker kjente partene hverandre relativt godt og var en form for venner. Om dette i de syv sistnevnte

sakene er et resultat av at man forsøkte å bygge opp tillitt for å gjennomføre korrupsjonen, eller om det var et uavhengig vennskap er vanskelig å fastslå.

Partene holdt i liten grad kontakten etter at korrupsjonsforholdet ble avslørt. Dette kan på den ene siden tyde på at det personlige forholdet kun var basert i korrupsjonen, men det kan like gjerne bety at vennskapet ble ødelagt som følge av avsløringen. Totalt sett tyder likevel resultatene fra studien på at et personlig forhold kan medvirke til at korrupsjon skjer. På grunn av funnene om forholdet mellom aktiv og passiv part har jeg kommet frem til følgende hypoteser:

H8: Korrupsjonsforhold pågår som regel over lang tid.

H9: Partene i et korrupsjonstilfelle har som regel et personlig forhold.

3.5. Bad apple-teorier

Før jeg går videre til å beskrive noen av de sentrale konsekvensene korrupsjon har vil jeg kort nevne det som har blitt kalt «bad apple»-teori. De er i liten grad tatt i bruk på korrupsjon, men er blant annet trukket frem av Graaf (2007, 49) når han oppsummerer bredden av årsaker til korrupsjon i vestlige land. Teorien baserer seg på at enkelte alltid vil begå korrupte handlinger uavhengig av insentiver og økonomiske, politiske eller kulturelle forutsetninger. Grunnleggende moral hos individer er i stedet trukket frem som årsak. Om en slik teori skulle ha noe hold i seg vil det være svært vanskelig å finne ut hvor risikoen for korrupsjon er størst og sette inn antikorrupsjonstiltak, noe som kanskje har bidratt til at det har vært lite støtte for denne teorien.

Den manglende støtten, med bakgrunn i de mange andre årsaker som er lansert, er likevel logisk og sannsynligvis fornuftig. Det er knapt noen som seriøst har tatt til orde for denne teorien i senere korrupsjonsforskning, men jeg ønsker likevel å nevne den kort. Om det ikke finnes noen andre systematiske resultater i dataen fra norske domfellelser kan det være relevant å diskutere teorien. Som jeg har vist så langt er det fremmet såpass mange forklaringer på årsakene til korrupsjon at det er lite trolig at denne teorien har noen relevans, men muligheten kan likevel holdes åpen til det motsatte er bevist.

3.6 Makro-teorier

Undersøkelser som har fokusert på årsakene til korrupsjonsnivåer på tvers av land har trukket frem flere ulike forklaringer på makronivå. En rekke studier har trukket frem sammenhengen mellom økonomisk utvikling og korrupsjon (se blant annet Treismann 2000; La Porta et al. 1999). Korrelasjonen mellom høyt antatt korrupsjonsnivå og lav økonomisk utvikling er solid i møte med en rekke naturlige kontrollvariabler på tvers av studier, men det kausale forholdet er vanskelig å fastslå (Treismann 2007, 225). Sammenhengen mellom demokrati og mindre korrupsjon er også tillagt noe vekt, og det samme gjelder for pressefrihet, men utover dette er konsensus mindre klar hva på politiske institusjoner angår (Treismann 2007, 232; Teorell 2007, 8).

Tillit er sentralt når man snakker om korrupsjon, og må derfor nevnes spesielt. Tillit har etter vært blitt en viktig faktor i statsvitenskapen fordi høy tillit ser ut til å henge sammen med viktige trekk som sterkere demokratiske institusjoner, bedre økonomisk vekst, mindre kriminalitet og flere andre aspekter som lykke og toleranse, i tillegg til også å henge sammen med korrupsjon (Rothstein 2011, 147). La Porta et al. (1997, 337) var noen av de første som trakk frem sammenhengen mellom høy tillit og lavt korrupsjonsnivå, og at dette har bakgrunn i at tillit avler bedre samhandling i større organisasjoner. Tillit har altså en viktig makrodimensjon i tillegg til individer imellom, slik som jeg har trukket frem i forbindelse med collective action. Men akkurat som for mange av de andre makro-variablene er det vanskelig å fastslå noen klar kausal retning da korrupsjon også ser ut til å forårsake lavere tillit (Rothstein 2011, 186).

Alle disse aspektene, og flere andre, er relevante bakgrunnsfaktorer i den norske konteksten, men hypoteser basert på disse makro-teorier vil være umulige å svare på med utgangspunkt i ett land over en kortere tidsperiode hvor det ikke er store variasjoner i nivå på de foreslåtte variablene. Faktum er også at Norge sammen med andre vestlige land i all hovedsak gjør det bra på alle disse makro-variablene i form av verdier som tilsier lite korrupsjon (Caiden 2001, 27). Derfor vil jeg ikke gå nærmere inn på flere av årsakene enn de helt grunnleggende som er nevnt her, og heller gå videre til konsekvensene korrupsjon har.

4. Hvorfor er korrupsjon problematisk?

Det kan virke åpenbart at korrupsjon er et negativt fenomen. Flere av definisjonene jeg har diskutert i denne oppgaven bruker sågar normene i samfunnet om hva som er uakseptabelt til å definere selve konseptet. Det er heller ingen tvil om at korrupsjon som regel oppfattes som noe negativt av vanlig folk, selv i samfunn hvor korrupsjon er utbredt (Rothstein og Varraich 2017, 46; Rose-Ackerman og Palifka 2016, 265).

Konsekvensene er ikke hovedfokus i denne oppgaven, men det er likevel viktig å konkretisere hvorfor korrupsjon er et problem og hvilke negative konsekvenser det har. Det er med på å danne en helhetlig forståelse av fenomenet, og uten negative konsekvenser for enkeltmennesker og samfunnet vil det være mindre viktig å studere korrupsjon. Hvis de negative konsekvensene derimot er betydelige er kunnskap om fenomenet sentralt, ikke minst for arbeidet med å bekjempe korrupsjon. I dette kapittelet vil jeg derfor ta for meg både noen direkte konsekvenser av en korrupsjonshandling og noen viktige effekter på samfunnsnivå.

4.1 Direkte konsekvenser

Gal og urettferdig fordeling av ressurser er en av de overordnede og mest åpenbare konsekvensene av korrupsjon (Johnston 2005, 26). Hvis beslutninger og vedtak gjøres på bakgrunn av noe annet enn regelverket vil man i mange tilfeller ende med at avgjørelsen kommer andre enn den burde til gode. Dette gjelder spesielt i forbindelse med offentlig sektor. Man tar da utgangspunkt i at regelverket i seg selv ikke er diskriminerende. Den gale fordelingen kan skje på mange ulike måter og føre med seg mange uønskede resultater.

Offentlige tjenestemenn kan inneha makt til å begrense tilgangen på et offentlig gode gjennom at godet enten er begrenset i seg selv, ved at man kontrollerer hvor mye av godet som skal tilbys, eller ved at man selv krever en bestikkelse for å gi et gode alle egentlig har rett på (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 54-66). Dette fører til at ressurser kan bli omfordelt fra de som objektivt har rett på disse godene eller leverer det beste anbudet, til de som er villig til å betale mest i bestikkelser og som er villige til å være korruperte for å få godene. En hel rekke tjenester, tillatelser og kontrakter vil da ikke bli fordelt etter de gitte reglene og på en måte som er effektiv og rettferdig. I tillegg vil prisen generelt kunne gå opp da de fordeles ut ifra hvem som gir de største bestikkelsene, uten at disse økte «avgiftene» for å motta et eller annet offentlig gode

tilfaller felleskapet. Med det tjener de som sitter med beslutningsmakt på tjenester som er finansiert av det offentlige.

På den måten er korrupsjon ikke bare urettferdig, men også sløsing med ressurser som påvirker både offentlig og privat sektor (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 67). Det hever prisene og kostnadene til både enkeltmennesker og firmaer i kontakt med det offentlige uten at det bidrar til høyere kvalitet eller verdiskapning. Det er på den måten en unødvendig prisøkning som påvirker alle. Hvis man er avhengig av å betale bestikkelser eller begå annen korrupsjon for å få tilgang på goder, fører det til at prisene øker og at markedsmekanismene ikke fungerer slik de skal.

Ineffektivitet kan også gjøre seg gjeldende ved at tjenestemenn skaper nye barrierer og forsinker prosesser for å skape flere muligheter for å motta bestikkelser, slik Gunnar Myrdal (1968) var en av de første til å påpeke (referert i Ades og Di Tella 1996, 9). Dette gjør at det offentlige i seg selv bruker lengre tid på oppgaver, i tillegg til at det flytter ressurser fra private borgere og selskaper til korruperte tjenestemenn uten at noe mer tilføres en tidligere.

Ineffektivitet og gal fordeling av ressurser kan også ha alvorlige konsekvenser når korrupsjonen forekommer i privat sektor isolert sett (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 121). Hvis en innkjøpssjef i et firma krever bestikkelser eller sammen med en leverandør taper eget firma for verdier, kan det heve markedsprisen for akkurat denne varen eller tjenesten og skape ineffektivitet både i form av pris og kvalitet. Det kan også ha alvorlige økonomiske konsekvenser for bedriften der den passive parten er ansatt dersom korrupsjonen skjer i sammenheng med annen økonomisk kriminalitet som utroskap eller underslag. I ytterste konsekvens kan det også føre til prisøkning i produktene som firmaet tilbyr konsumenter eller andre bedrifter (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 122).

Den feilaktige prisdannelsen og ressurssløsing er ikke den eneste konsekvensen korrupsjon har i en økonomisk kontekst. I tillegg til å begå korrupsjon for å motta goder, kan man også betale seg ut av kostnader og restriksjoner (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 69). Reguleringer av ulike slag kan være kostbare eller krevende å følge for både bedrifter og privatpersoner, men korrupsjon for å slippe unna disse reguleringene kan ha alvorlige konsekvenser. Man kan enkelt forestille seg de negative konsekvensene det ville hatt om privatpersoner kunne betale seg ut av

lovbrudd som for eksempel promillekjøring. Økt risiko både for egen og andres sikkerhet er en alvorlig potensiell konsekvens.

I bedriftssammenheng kan konsekvensene komme ved at man slipper unna sikkerhetstiltak eller rensing av utslipp som kan ha alvorlige kortsiktige og langsiktige konsekvenser for enkeltmennesker og samfunnet som helhet (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 69). I ytterste konsekvensen kan også organisert kriminalitet virke sammen med korruperte tjenestemenn eller ledere og sementere et korrupsjonsproblem (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 294), men da dette er lite aktuelt i Norge har jeg valgt ikke å gå nærmere inn på det her (Søreide 2013, 161). Det å betale seg ut av skattelegging vil også ha en negativ effekt ved at skatteinntektene blir mindre og havner i private lommer i stedet for å brukes til offentlige tiltak (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 75). Uansett om man mener at denne skatten er rettferdig er det en negativ konsekvens at penger eller andre fordeler tilfaller korruperte individer som ikke bidra til offentlige tjenester eller verdiskaping.

4.2 Samfunnsøkonomiske konsekvenser

Korrupsjon kan altså ha alvorlige konsekvenser for de som på ulike måter er i direkte kontakt med fenomenet. Flere av de direkte konsekvensene jeg har nevnt over kan tydelig ha negative samfunnsøkonomiske konsekvenser i tillegg. Selv om flere studier har trukket frem flere ulike momenter som på land-nivå ser ut til å påvirkes negativt av høyt korrupsjonsnivå, er kausalitet et stort problem for korrupsjonsforskningen (Lambsdorff 2006, 23). Årsakene til korrupsjon knyttet til økonomisk utvikling og demokrati som jeg har diskutert over kan også selv være negativt påvirket av høye korrupsjonsnivåer. Denne sirkulære kausaliteten er gjennomgående for flere av de samfunnsøkonomiske faktorene.

Paolo Mauro (1995) var en av de første til å peke på sammenhengen mellom korrupsjon og investering. Korrupsjon fører ifølge han til mindre investering som igjen fører til lavere økonomisk vekst. Senere har en rekke studier trukket frem sammenhengene mellom korrupsjon og investering, både innenlands og utenlands, mellom korrupsjon og redusert økonomisk vekst, og mellom korrupsjon og økt ulikhet (Lambsdorff 2006, 22-32). Selv om korrelasjonen er relativt klar på tvers av flere ulike økonomiske mål er det fortsatt mye usikkerhet rundt kausaliteten. De samfunnsøkonomiske konsekvensene av korrupsjon er et omfattende tema som man kunne diskutert lenge, men siden det ikke er hovedfokuset i denne oppgaven eller det aller

mest relevante aspektet i norsk sammenheng beveger jeg meg heller videre til et moment som er knyttet til korrupsjon på mange ulike måter.

4.3 Tillit

Dersom man ser forbi økonomiske faktorer er det særlig en ting som påvirkes negativt av korrupsjon. Tidligere har jeg diskutert hvordan tillit inngår som en viktig forutsetning for årsaker til korrupsjon, men svekking av tillit er også en sentral konsekvens av korrupsjon. Sammenhengen mellom høy tillit og lite korrupsjon er som nevnt blant annet vist av La Porta et al. (1997), men det kausale forholdet er som for mange av de andre makrovariablene vanskelig å fastslå sikkert.

Rothstein (2011, 190) har gjennom eksperimenter utført med både svenske og rumenske utvalg kommet frem til at korrupte handlinger fra offentlige tjenestemenn fører til at tilliten til de svekkes. Ikke bare svekkes tilliten til det offentlige apparatet, men tilliten til samfunnet og andre mennesker generelt svekkes også. Jonas Linde og Gissur Ó Erlingsson (2013) har argumentert for at ikke bare faktisk korrupsjon, men også antatt korrupsjon er med på å redusere tilliten og støtten til det politiske systemet. Som nevnt har lavere tillit en negativ innvirkning på en lang rekke økonomiske, politiske og sosiale variabler (Rothstein 2011, 153), og korrupsjon kan dermed gjennom tillit være med på å påvirke flere andre faktorer i negativ retning.

4.4 Kan korrupsjon være bra?

Det er ikke sånn at alle forskere kategorisk anser korrupsjon for å være negativt. Funksjonalistiske teorier på området er bygget rundt tanken om at korrupsjon oppstår som følge av et udekket behov, og at korrupsjon dermed er med på å øke effektiviteten i samfunnet i stedet for å være sand i maskineriet. Dette synet ble spesielt fremmet i forbindelse med moderniseringsteori på 60- og 70-tallet (Marquette og Peiffer 2018, 505).

Huntington (1968) var en av flere som fremhevet funksjonen til korrupsjon både for økonomien og det politiske systemet. Det fungerer som smøring av systemet ved å bidra til å effektivitet i et overbyråkratisert system eller et system som på grunn av moderniseringsprosesser ikke enda har et system som effektivt nok utfører de statlige oppgavene (Huntington 1968, 61). Politisk kan korrupsjon ifølge Huntington (1968, 64) også fungere som uformell politisk

deltakelseskanal for de som ellers ville blitt holdt utenfor og dermed bidra til politisk stabilitet. Disse teoriene ble i stor grad satt til side i korrupsjonsforskningen utover på 70-tallet, men hypotesen har på lik linje med andre teorier om korrupsjon blitt diskutert noe mer de senere årene. Det er da fortsatt ideen om at korrupsjon kan være funksjonelt i møte med lite utviklende eller overbyråkratiserte statsapparater som kjernen i de fleste studier (Marquette og Peiffer 2018, 506).

Korrupsjon kan også forekomme i situasjoner hvor konsekvensen åpenbart er positiv. Rose-Ackerman bruker det teoretiske eksempelet om fangen i en tysk konsentrasjonsleir under andre verdenskrig som bestikker en vakt for å rømme (Rose-Ackerman 1978, 9). Slike ekstreme tilfeller er selvfølgelig lite relevante som forsvar av korrupsjon generelt, men det er mulig å se for seg situasjoner hvor en bestikkelse fører til at man undergraver regimer eller praksis som åpenbart anses som negativt. Man kan diskutere om det den betalende part gjør faktisk bør anses som korrupsjon gitt den ekstreme situasjonen, men det er like fullt et eksempel på at korrupsjon ikke helt kategorisk er negativt selv når man ser bort fra funksjonalistiske teorier. Disse tilfellene er likevel ikke så relevante for korrupsjonsforskning i praksis, særlig i Norge.

Totalt sett er det mest nærliggende å anse korrupsjon som et negativt fenomen på generell basis. Som Rose-Ackerman og Palifka påpeker (2016, 83) er de eventuelle positive konsekvensene som funksjonalister peker på avhengig av at korrupsjonen kun forekommer i helt bestemte situasjoner der det øker effektiviteten uten å spre seg, noe som vil være utfordrende å sikre. At eventuelle fordeler i hovedsak forekommer i spesielt illegitime regimer (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 91) gjør også at positive konsekvenser av korrupsjon i Norge vil være såpass lite sannsynlig at det er lite relevant å bruke tid på dette i den videre analysen.

4.5 Hvor mye korrupsjon er egentlig problematisk?

Selv om det ut ifra argumentene over virker tydelig at korrupsjon negativt betyr ikke det at det er fornuftig å forsøke å fjerne all korrupsjon. Som Becker (1968, 170) påpeker vil det ikke nødvendigvis være optimal ressursbruk å stoppe alle tilfeller av kriminell adferd. På et eller annet nivå av korrupsjon vil kostnadene til etterforskning, rettsprøving og utøving av straff bli større enn konsekvensene av korrupsjonshandlingen i seg selv. Størrelsen på straffereaksjonen vil også virke inn på denne modellen.

Ut ifra en slik økonomisk marginalkostnadslogikk vil man teoretisk komme til et eller annet punkt der det ikke er rasjonelt å sette inn ytterligere ressurser for å bekjempe korrupsjon (Becker 1968, 207). I praksis er det svært vanskelig å vite hvor dette punktet er og hvilke tiltak som eventuelt bør trappes ned eller opp. Rettferdighetshensyn og argumenter som «den allmenne rettsfølelsen» kan også utfordre den praktiske bruken av disse vurderingene. I norsk sammenheng er det likevel verdt å ta med denne logikken i vurderingen da korrupsjons-etterforskning i større saker kan være omfattende og teknisk krevende å gjennomføre, samtidig som den antatte mengden korrupsjon i Norge er liten sammenliknet med andre land.

5. Hvordan måle korrupsjon?

Korrupsjonsforskningen har en stor utfordring med måling av fenomenet (Heywood og Rose 2014, 508). Alle data om korrupsjon er kronisk usikre og mangelfulle. Det er på ingen måte unikt i samfunnsvitenskapen å møte på denne utfordringen, men når det kommer til korrupsjon er mangelen innebygd i selve konseptet og mørketallene vil trolig være store (Huisman og Vande Walle 2010, 141).

Korrupsjon er en ulovlig handling som ofte er helt avhengig av å skjule i det skjulte for å kunne fungere (Søreide 2013, 54). Ved andre former for vinningskriminalitet vil man også gjerne skjule *hvem* som begår den, men at for eksempel et ran har skjedd er naturlig nok vanskelig å holde skjult fra offentligheten. Korrupsjon bygger på et gjensidig tillitsforhold mellom giver og mottaker som gjør at alle involverte parter er tjent med å skjule handlingene helt (Huisman og Vande Walle 2010, 141; Søreide 2013, 98).

Det er vanskelig å si noe om hvor stor andel av korrupsjonsfenomenet de ulike former for dataene vi sitter på faktisk fanger opp, og ingen av datakildene vi har i dag gir et fullgodt bilde av korrupsjonen som finnes (Søreide 2013, 54). For å gi et bilde av forsøkene som er gjort på å måle korrupsjon og forklare hvorfor jeg har valgt å se å domfellelser vil presentere målene som ofte brukes, og hva slags kilde avdekket saker kan være.

5.1 Persepsjonsundersøkelser

Det vanligste målet på korrupsjon har siden 90-tallet vært persepsjonsbaserte indekser (Heywood og Rose 2014, 509). Den mest brukte av disse har i stedet vært Transparency Internationals *Corruption Perception Index* (CPI), men også Verdensbankens indeks er blitt brukt noe (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 15) og de korrelerer sterkt med hverandre. CPI bruker en rekke ulike ekspertundersøkelser til å sette sammen en indeks som rangerer land fra mest til minst korrupte på en skala fra 0-100 (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 40). Norge har konsekvent blitt rangert blant de 10-15 landene med minst korrupsjon, og var i 2018 på plass nummer 7 på CPI sin indeks.

Den første og mest grunnleggende utfordringen med å bruke persepsjonsindekser er at man ikke måler faktisk korrupsjon, men meningene ulike individer har om hvor mye korrupsjon det er i et land (Treisman 2007, 215). Disse meningene påvirkes ikke nødvendigvis bare av korrupsjonsnivået, men kan også ta opp i seg andre momenter som tiltro til statsapparatet og i hvilken grad man identifiserer seg med myndighetene i et land. Vurderingen av korrupsjonsnivå kan også påvirkes av oppmerksomheten rundt avsløringen av store saker, uten at det betyr at det egentlig er mer korrupsjon i et land (Rose-Ackerman og Palifka 2016, 20) Man risikerer altså at korrupsjonsindeksene reflekterer mange ulike momenter fra individ til individ og land til land.

Den andre fundamentale utfordringen med persepsjonsbaserte undersøkelser er at hva ulike respondenter anser som korrupsjon kan variere mye fra kontekst til kontekst (Treisman 2007, 215). Noe av problematikken med de brede og relativistiske definisjonene som jeg har diskutert tidligere kan dermed gjøre seg gjeldende også når man forsøker å måle korrupsjon. Noe av styrken til disse indeksene på tvers av land er nettopp at man skal kunne sammenlikne bedre, men hvis forståelsen som legges til grunn for korrupsjon er ulike blir sammenlikningsgrunnlaget svakt. Resultatene fra disse indeksene på makronivå gir heller ingen beskrivelse av hvordan korrupsjonen faktisk skjer (Rose-Ackerman 2016, 19), og da undersøkelser av konkrete korrupsjonssaker være et alternativ. Selv om det er utfordringer med dette utgangspunktet (Treisman 2007, 216) kan der være med på å gi mer detaljkunnskaper om hvordan korrupsjonen foregår.

5.2 Avdekking av saker

Når man ønsker å studere et fenomen og letere etter data er det ikke unaturlig å starte med de faktiske registrerte tilfellene man har hvor fenomenet opptrer. For korrupsjon vil dette si domfellelser. Det vil alltid være en viss risiko for at domfellelse som skyldig er et resultat av feilaktige avgjørelser, men man vil sannsynligvis sitte med data på tilfeller av korrupsjon. Dette gjelder i det minste i rettstater med tilfredsstillende upartisk politi- og påtalemyndighet, noe man vil regne med at i hovedsak gjelder Norge.

Variasjon i lovverket når det kommer til hva som anses som korrupsjon gjør det derimot vanskelig å sammenlikne korrupsjonstilfeller og pådømt mengde korrupsjon fra land til land (Søreide 2013, 54). Prioritering av ressurser til etterforskning og straffeforfølgning av

korrupsjon er også noe som kan variere mye. Det samme gjelder for andre samfunnsinstitusjoner som kan bidra til å oppdage korrupsjon som skattemyndigheter og rutiner hos revisjonsselskaper og banker. Sist, men ikke minst, kan media være en viktig faktor i avdekking. Uavhengighet og kapasitet hos mediene vil også variere fra land til land. Samlet sett gjør variasjon i kapasiteten til viktige institusjoner at det vil oppstå betydelige skjevheter om man skal bruke domfellelser for å se på korrupsjon på tvers av land.

Om man derimot ser på korrupsjon innad i enkeltland vil mange av disse utfordringene begrenses noe. Hva som anses som korrupsjon vil i all hovedsak være lik. Evnen til å oppdage og straffeforfølge korrupsjon hos ulike aktører vil også være likere innad i et land. Dette kan selvfølgelig variere noe, men i land som Norge hvor kapasiteten og uavhengighetene er antatt høy hos alle de viktige institusjonene (Renå 2012) er det nærliggende å tenke at kildene til skjevhet i dataene i alle fall er mindre. At politi, skattemyndigheter og presse bruker mer ressurser på å oppdage for eksempel større saker er nærliggende å tro, men kapasiteten bør være jevnere enn på tvers av land. Dette bør ikke tas for gitt, men kan ikke anses som den største kilden til problemer når oppdagede saker er grunnlaget.

I Norge har man hatt en økning i antall avslørte saker og domfellelser siden begynnelsen av 2000-tallet. Til en viss grad kan Oslo-skandalen på slutten av 80- og begynnelsen av 90-tallet trekkes frem som starten på en ny periode der man har fått flere saker opp for domstolene, men det er likevel særlig etter at ny lovgivning kom på plass i 2003 at rettsapparatet har tatt mer tak i korrupsjon (Gedde Dahl, Hafstad og Magnussen 2008, 9; Transparency International Norge 2019). Disse sakene er grunnlaget for oppgaven og vil blir diskutert nærmere i neste kapittel.

Hvor mye av korrupsjon i Norge er avslørt i disse sakene? Dette er det store og umulige spørsmålet som gjør forskning basert på domfellelser utfordrende. Korrupsjon er en aktivitet man ønsker å begå i det skjulte (Søreide 2013, 54). I land der korrupsjon er et allment kjent virkemiddel i store deler av samfunnet kan man diskutere hvor sant dette er, men selv der er fenomenet fortsatt ulovlig. Når man kommer til land som Norge der vi kan si at det ikke er et problem som dominerer statsapparat og næringsliv er det enda mindre tvil om at korrupsjonen nesten utelukkende skjules så godt de involverte klarer. Dette gjør at det er tilnærmet umulig å bruke disse dataene til å si noe om *mengden* korrupsjon i et land (Lambsdorff 2005).

At domfellelsene faktisk er korrupsjon, er det derimot liten tvil om. Da blir det avgjørende spørsmålet, hvem blir avslørt? Selv om en viss andel av korrupsjonen avsløres, vil man kunne bruke innholdet i de ulike sakene til å skaffe kunnskap om hvordan korrupsjonen i Norge ser ut. Hvor generaliserbar en slik analyse er vil avhenge av hvor store skjevheter det er i hvilke saker som blir avslørt sammenliknet med korrupsjonstilfeller generelt.

Å hevde noe bastant om hvor mye skjevhet som finnes i avslørte korrupsjonstilfeller er naivt. Når man ikke vet noe om hele populasjonen, er det selvfølgelig umulig å konkludere om dette. Men å hevde at avslørte saker ikke kan bidra til å belyse korrupsjon som fenomen blir for bastant andre veien. Å faktisk undersøke den sikreste informasjonen man har om korrupsjon kan være nyttig hvis man gjør det med en bevissthet rundt dataenes mangler og skjevheter. Domfellelsene kan være med på å belyse sammenhenger og trekk ved korrupsjonssaker som er vanskelig å fange opp i store undersøkelser basert på oppfattelse av korrupsjon, eller i undersøkelser som fokuserer på mengden korrupsjon man opplever selv. Selv om det ikke bidrar til å kartlegge mengden korrupsjon kan domfellelsene bidra til bedre forståelse av korrupsjon som fenomen.

6. Hypoteser

Før jeg går over til data, metode og analyse gjentar jeg kort hypotesene jeg vil prøve å besvare i analysen. Å besvare hypotesene er som jeg påpeker i innledningen til oppgaven ikke den eneste motivasjonen med denne analysen. Jeg ønsker også å beskrive den oppdagede korrupsjonen i Norge generelt og eventuelt bidra til å belyse andre momenter enn de som trekkes frem i det teoretiske grunnlaget.

Hypotesene vil likevel være det viktigste rammeverket for den påfølgende analysen. De er formulert uten å spesifikt understreke at jeg kun baserer analysen på domfellelser eller at jeg bare analyserer norske saker. Det er gjort både av språklige hensyn, og fordi det er dette man kan utlede av det teoretiske grunnlaget. Det er viktige begrensninger for hvilke konklusjoner man kan trekke på bakgrunn av disse dataene, men jeg mener fortsatt at det er fornuftig å formulere hypotesene på denne måten.

H1: De fleste korrupsjonstilfeller i Norge dreier seg om større summer.

H2: Korrupsjon er kun fremtredende i enkelte etater, offentlig organer og bedrifter.

H3: Korrupsjon er kun fremtredende i enkelte bransjer.

H4: Kvinner begår mindre korrupsjon enn menn.

H5: Høyere alder gjør individer mindre tilbøyelig til å begå korrupsjon.

H6: Korrupte er ofte sett på som effektive, dominerende og populære personer i sine organisasjoner og miljøer.

H7: Korrupsjonsforhold avdekkes hovedsakelig av eksterne aktører.

H8: Korrupsjonsforhold pågår som regel over lang tid.

H9: Partene i et korrupsjonstilfelle har som regel et personlig forhold.

7. Metode og data

Som diskutert i det forrige kapittelet om måling av korrupsjon er mangel på informasjon om bredden og omfanget av korrupsjonstilfeller en av de største utfordringene til forskningsfeltet. Man har i stor grad vært nødt til å stole på spørreundersøkelser om hva individer og ulike grupper opplever eller tror om korrupsjon. I et forsøk på å belyse fenomenet i Norge på en annen måte har jeg valgt å i stedet konsentrere meg om faktiske domfellelser. Dette gir noen fordeler sammenliknet med de tradisjonelt mest brukte dataene, men gir også en del utfordringer både metodisk og med tanke på generalisering utover den avslørte korrupsjonen.

I dette kapittelet begynner jeg med å presentere metoden jeg har valgt for å undersøke norske korrupsjonssaker, før jeg går videre til å beskrive dataene jeg har valgt å bruke. Der vil jeg forklare hvordan jeg valgte caser, hvilke kilder jeg har brukt for å sette sammen informasjonen og til slutt hvilke data jeg sitter igjen med og bruker i den videre analysen. Da dette er data jeg selv har systematisert fra skriftlige kilder vil jeg også forklare hvilke vurderinger jeg har gjort for enkelte sentrale variabler.

7.1 Metode

Metoden som brukes i denne analysen er ikke strengt kvalitativ eller kvantitativ, men jeg har valgt et komparativt design som på mange områder ligner komparative case-studier. Denne typen analyse er ifølge Alexander L. George og Andrew Bennett (2005, 151) som regel basert på noen få caser som sammenliknes ved hjelp av ikke-statistiske metoder. Antallet caser er det viktigste som skiller denne analysen fra typisk kvalitativ komparativ metode. Jeg har inkludert 55 korrupsjonssaker og 121 dømtede rettsobjekter (113 personer og 8 selskap), som er mer enn normalt. Kathleen M. Eisenhardt (1989, 545) anbefaler for eksempel å begrense seg til mellom 4 og 10 caser i teorigenererende case-studier.

Å inkludere så mange flere caser enn normalt byr naturligvis på en del utfordringer. Den viktigste styrken til case-studier er at man ved å gå i dybden og behandle store informasjonsmengder om enkelttilfeller i større grad kan utforske de kausale mekanismene, eller variasjonen i mekanismene, som fører frem til et bestemt utfall (George og Bennett 2005, 21; Ragin 2014, 52). I tillegg har case-studier potensiale til å generere hypoteser og oppnå høy validitet ved å finne frem til nøyaktige mål på fenomener der kvantitative studier må nøye seg

med generelle mål som står i fare for å bli for brede (George og Bennett 2005, 19). Når man inkluderer så mange caser som jeg har gjort er det selvfølgelig en fare for at noen av disse fordelene blir redusert. Man må naturlig nok begrense hvor nøye man kan undersøke over 50 saker innenfor rammene av en masteroppgave. Jeg har blant annet begrenset kildegrunnlaget til dommer og andre skriftlige kilder, og dermed ofret noe av datatrianguleringen som vanligvis er en styrke ved case-studier (Eisenhardt 199, 538).

Samtidig kan det å inkludere så mange caser være en fordel fordi man kan veie opp for noen av de viktige svakhetene case-studier ofte kritiseres for å ha. Den viktigste fordelene med kvantitative metoder sammenliknet med kvalitative er at man i større grad kan generalisere ved å behandle store mengder data og statistisk kontrollere korrelasjonene (Ragin 2014, 67). Case-studier er da ofte blitt kritisert for å lide av utvalgsskjevhet ved kun å trekke frem enkeltcaser eller caser som illustrerer et spesielt utfall, og for at en enkelt case har vanskelig for å estimere omfanget av fenomenet eller nivået av et gitt fenomen som skal til for å gjøre utslag på generell basis (George og Bennett 2005, 22). Ved å inkludere nesten alle saker veier jeg noe opp for denne utfordringen, og bør derfor være bedre rustet til å trekke generelle konklusjoner om korrupsjon i Norge.

Muligheten til generalisering er likevel begrenset av den viktigste svakheten med dataene mine. Utvalget omfatter bare avslørte saker der korrupsjon forekom. Et slik design der alle sakene har samme utfall på den avhengige variabelen er blitt kritisert for i liten grad kunne kontrollere om de samme forholdene også eksisterer når korrupsjon ikke skjer (George og Bennett 2005, 32). Å finne «negative» caser er vanskelig nettopp fordi de kjennetegnes av at det faktisk ikke oppstod noen korrupsjon som var mulig å avsløre i de tilfellene.

Jeg vil likevel prøve å ta tak i dette i de få sakene hvor en part er dømt for å tilby en bestikkelse, men ble avslått og rapportert av den potensielle motparten. Det er på mange måter slike negative caser man er ute etter, men det er få av de i utvalget mitt og derfor krevende å konkludere på bakgrunn av bare fire slike tilfeller. George og Bennett (2005, 33) er samtidig tydelige på at studier uten variasjon på den avhengige variabelen også kan være nyttige der det bygger på flere observasjoner, slik jeg gjør i denne oppgaven.

Utvalget mitt inkluderer heller ikke korrupsjonssaker som ikke er avslørt. Dette er kanskje en enda større utfordring enn negative caser når målet er å si noe om hvordan korrupsjonstilfeller

i Norge arter seg. Hvor representative de avslørte sakene er for korrupsjonen i Norge generelt er vanskelig å si noe sikkert om, og det gjør nødvendigvis alle resultatene jeg kommer frem til usikre. Noen antakelser kan man likevel gjøre. De avslørte sakene representerer sannsynligvis ikke alle korrupsjonstilfellene i Norge. Selv om det er teoretisk mulig, er det ganske utenkelig at all korrupsjon oppdages. De avslørte sakene representerer sannsynligvis ikke et tilnærmet riktig tverrsnitt av de faktiske korrupsjonssakene heller. Det ville tilsi at det er helt tilfeldig hvilke saker politi, media, Skatteetaten eller organisasjonen selv avdekker. Uten å kunne si det sikkert virker det også usannsynlig at alle korrupsjonstilfeller er like lett å oppdage og bevise strafferettslig. Derfor må jeg anta at det er noe skjevhet i dataene mine. Hvilke skjevheter som potensielt eksisterer, vil jeg diskutere nærmere mot slutten av oppgaven på bakgrunn av funnene fra analysen.

Formålet med denne oppgaven er først og fremst teoritestende. Teoritestning basert på caser er mulig når man har veletablerte teorier (George og Bennett 2005, 115). Teorigrunnlaget som er lagt frem så langt i oppgaven sammen med den økende interessen for å forske på korrupsjon de siste 20 årene (Rothstein og Varraich 2017, 7) vil jeg si kvalifiserer til å at man har et ganske godt teoretisk grunnlag for årsakene til korrupsjon. Når man driver teoritestende arbeid med caser, er det viktig å være tydelig på hvilke type tilfeller eller kontekst man kan si noe om (George og Bennett 2005, 119). Jeg har allerede diskutert det viktigste knyttet til utvalg av saker, men det er også flere andre faktorer som snevrer inn dekningsområdet og hva resultatene potensielt kan si noe om.

Oppgaven fokusere for det første kun på et land. Fordelen med å bare bruke norske caser er at mange kontekstuelle faktorer holdes relativt like på tvers av sakene (Landman 2008, 86). Det er selvfølgelig variasjoner også innad i et land, men mange overordnede økonomiske, kulturelle og institusjonelle forhold er mye likere enn i tverrnasjonale undersøkelser. Tidsspennet i caser, 15 år, er også såpass lite at mye av konteksten i Norge er relativt lik. Oppmerksomheten kan potensielt ha blitt større rundt korrupsjon i løpet av disse årene på grunn av det nye lovverket, men dette er vanskelig å fastslå.

Ulempen med å fokusere på et land er at det blir utfordrende å generalisere utover landet og konteksten (Landman 2008, 93). Norge fra 2003 til 2019 kan ikke sies være noen spesielt stor spredning i verken tid eller rom. Jeg oppnår riktignok bedre muligheter for å kontrollere resultatene ved å ha et relativt høyt antall caser innad i konteksten, men det bidrar i liten grad

til å kontrollere hvor representativ norsk korrupsjon er for resten av verden. At resultatene til en viss grad kan bidra til bedre forståelse i andre land med liknende samfunnsforhold skal man ikke se bort ifra, men denne oppgaven vil først og fremst ha mulighet til å si noe om Norge.

For å gjøre funksjonell teoritestning er det også viktig å presisere hva slags type caser man har valgt ut er (George og Bennett 2005, 121). I denne oppgaven blir derimot dette litt vanskelig og noe unødvendig. På grunn av at de aller fleste kjente korrupsjonssaker i Norge er inkludert har ikke casevalget noe utpreget mest like- eller mest ulike-design, som ofte er vanlig i komparative studier (Andersen 2013, 103). I en forstand er det et mest like-design da alle casene er korrupsjonstilfeller i Norge og på den måten basert på et utfall i en kontekst, men utover dette varierer casene mye på de fleste av variablene som gjør at man i større grad har muligheten til å finne frem til kjennetegnene som går igjen i mange korrupsjonssaker (George og Bennett 2005, 165). På denne måten veier mengden caser noe opp for et manglende fokus på mest-like, mest-ulike eller mest typiske caser. Antallet caser gir også bedre muligheter til å vurdere hvilke årsaker som er nødvendige og tilstrekkelige for at korrupsjon oppstår på tvers av saker, selv om det er utfordrende å komme frem til årsaker som faktisk oppfyller slike kriterier alene og i alle tilfeller (George og Bennett 2005, 157).

Et sekundært mål utover teoritestningen er deskriptiv analyse av momentene som kjennetegner norske korrupsjonssaker, og i forlengelsen av det potensielt teorigenerering. I utgangspunktet vil jeg bruke taktikken om å se etter trender på tvers av sakene som er inkludert (Eisenhardt 1989, 540), men jeg undersøker også saker der korrupsjonen ble avslått og frifinnelser. Dette nærmer seg George og Bennett (2005, 111) sin tilnærming om å se på avvikende caser for å finne frem til nye aspekter ved et fenomen.

Metoden som benyttes er også inspirert av Charles C. Ragins tilnærming til kvalitativ komparativ metode (2014). Han argumenterer for at en kvalitativ komparativ metode som tar utgangspunkt i Boolean algebra er et alternativ til en strengt variabel-orientert, kvantitativ tilnærming eller en strengt case-orientert, kvalitativ metode (Ragin 2014, 84).

Ragin (2014, 85) legger frem en kvalitativ komparativ metode med utgangspunkt i Boolean algebra som et alternativ. Boolean algebra tar utgangspunkt i binære data, sannhetstabeller og kombinatorikk for å komme frem til hvilke kombinasjoner av kjennetegn og årsaker som ligger til grunn i hver enkelt case. På denne måten kan man undersøke hvilke årsaker som ligger til

grunn for et resultat i ulike saker, og åpner dermed opp for at forskjellige årsaker og forskjellige kombinasjoner av årsaker kan føre frem til samme utfall.

Jeg bruker ikke denne metoden direkte. Flere av de sentrale variablene i analysen, for eksempel verdi, bransje og avdekking, er ikke godt egnet til å konstruere dikotome variabler. Som Ragin selv skriver (2014, 86) er det likevel mulig å benytte seg av prinsippene i denne tilnærmingen uten å bare bruke binære data eller Boolean algebra. Det er denne grunnleggende ideen om en alternativ metode som er kvalitativ komparativ jeg har tatt med inn i både datainnsamlingen, analysen og presentasjonen av resultatene.

Det praktiske utslaget av disse metodiske valgene er at jeg presenterer resultatene fra gjennomgangen av de 55 korrupsjonssakene hovedsakelig gjennom deskriptiv statistikk og caser som illustrerer de overordnede funnene. Selv om det kunne vært nyttig å gjøre en mer raffinert statistisk analyse begrenser både målnivået på dataene, som i mange tilfeller er på nominalnivå, og til en viss grad antall enheter mulighetene for dette. Det er selvfølgelig en viss risiko for at bruken av illustrerende eksempler fra casene kan bære preg av «cherry-picking» ved at kun de mest passende eksemplene på noe vises frem. Det at jeg faktisk har gått gjennom alle de kjente sakene i Norge gjør likevel at jeg i det minste har forutsetningen til å unngå dette. Jeg tilstreber at eksemplene jeg bruker først og fremst gir et positivt bidrag til korrupsjonsforståelsen ved nøyere å beskrive mekanismene som det totale datagrunnlaget peker mot.

Totalt sett ender jeg opp med en metode som ligger et sted mellom en typisk kvalitativ og kvantitativ tilnærming, men som hovedsakelig bruker rettesnorene som casestudie-metodikken gir for datainnsamling og analyse. Det er en risiko for at en slik tilnærming gjør at man mister fordelene med begge uten egentlig veie opp for de gjennom å få mer detaljerte generaliseringer, som jo i bunn og grunn er målet med denne oppgaven. Jeg har likevel valgt å gjennomføre denne analysen med en slik blandet metode fordi jeg tror det er den beste måten å vise hvordan (avslørt) korrupsjon i Norge arter seg.

7.2 Data

Dataene som brukes i denne oppgaven gir et helhetlig bilde av de faktiske domfellelsene på korrupsjon i Norge de siste 15 årene. Jeg har samlet informasjon om tilnærmet alle korrupsjonssakene som er pådømt etter det nye lovverket av 2003, og det er spredning i omfang og alvorlighet i sakene. Det er som diskutert over viktige utfordringer knyttet til utvalget av saker, og informasjonen om sakene er i denne oppgaven begrenset til det som er presentert i retten eller publisert i media og offentlig tilgjengelige rapporter. Derfor er det viktig å understreke at man må være forsiktige med å generalisere om korrupsjon i Norge som helhet basert på disse dataene.

Jeg mener fortsatt at det er interessant å bruke dataene om domfellelser i et forsøk på å forstå korrupsjonen som forekommer i Norge bedre. Siden 2003 har det blitt avdekket flere saker enn tidligere (Gedde Dahl, Hafstad og Magnussen 2008, 9; Transparency International Norge 2019) som gjør at man har et større antall saker å analysere. Forhåpentligvis dekker disse sakene et bredere spekter av den faktiske korrupsjonen som forekommer. Man får lite informasjon om detaljene i faktiske korrupsjonshendelser fra spørreundersøkelsene, og for bedre å forstå hvordan tilfellene arter seg er det nødvendig å studere tilfellene vi har nøyere.

Informasjonen om disse sakene er tross alt den sikreste vi har, og risikoen for at sakene ikke er representative er ikke alene et argument for å se bort fra avslørte korrupsjonstilfeller i forskningen. Det betyr heller at man må ta resultatene med en klype salt og vurdere nøye hvilke konklusjoner man faktisk kan trekke. Under vil jeg redegjøre for dataene jeg har samlet inn basert på dommer, nyhetssaker og enkelte rapporter, hvordan dataene er systematisert og hvordan jeg har vektet fordelene og ulempene disse dataene har.

7.2.1 Utvelgelse av saker

Dataene jeg har valgt å ta i bruk for å svare på problemstillingen i denne oppgaven og hypotesene over kommer fra saker med domfellelse for korrupsjon i Norge etter de nye korrupsjonsparagrafene trådte i kraft i 2003. Jeg har inkludert nesten alle saker som er prøvd med de nye paragrafene i det norske rettsapparatet og rettslig avgjort senest september 2019.

Totalt omfatter dette 57 saker og 150 rettsobjekter. I to av sakene ble alle de tiltalte frikjent, og i alt er 29 rettsobjekter frikjent. Dermed sitter man igjen med 121 rettsobjekter fordelt på 55

saker som er dømt for korrupsjon. Det er disse som danner hovedgrunnlaget for denne analysen. Som George og Bennett skriver (2005) bør det viktigste kriteriet for utvelgelse av saker være relevans for forskningsformålet. Alle disse sakene er relevante når problemstillingen og målet er å beskrive hvordan korrupsjon arter seg i Norge, uansett hvor unik eller «vanlig» den måtte være. En del av analysen kommer også til å redegjøre kort om frifinnelsene. De kan gi et bilde av hvor grensen for korrupsjon går, og er derfor viktige som kontrast. De vil likevel få begrenset oppmerksomhet da faktisk korrupsjon er hovedfokuset.

Utvelgelse av saker har skjedd basert på flere kilder. Utgangspunktet er Transparency International Norges samling av korrupsjonsdommer (2019). Siden 2011 har de årlig utgitt en oppdatert oversikt over domfellelser på korrupsjon i Norge med et kort sammendrag av hver sak. De aller fleste sakene jeg har inkludert er omtalt i denne oversikten. Transparency International er en av de mest anerkjente organisasjonene innen antikorrupsjonsarbeid, og det er liten grunn til å tro at det er store mangler i denne domssamlingen. Den er utarbeidet sammen med tidligere Økokrim-etterforsker Gunnar Fjæra, journalist Siri Gedde-Dahl, som har lang erfaring med korrupsjonssaker, og ansatte og studenter hos Lovdata (Transparency International Norge 2019, 2). Samlet sett bør disse være blant de som har de beste forutsetningene for å kartlegge norske korrupsjonstilfeller.

I tillegg har jeg selv gjort søk og gjennomgått dommer for korrupsjon publisert hos Lovdata for å kontrollere at saker blir inkludert. Lovdata er en privat stiftelse med formål om «å opprette, vedlikeholde og drive systemer rettslig informasjon» (Lovdata 2019) og den viktigste databasen for rettslige dokumenter i Norge. De publiserer norske lover og sentrale forskrifter i tillegg til nyere dommer fra høyesterett og lagmannsrettene til allmennheten, og har også et stort arkiv av dommer, norske og internasjonale rettskilder og eldre lover tilgjengelig for studenter og bedriftskunder.

Jeg har også gått gjennom nyhetsarkivet til Økokrim (2019) hvor de publiserer pressemeldinger, først og fremst knyttet til siktelser, tiltaler og avgjørelser innenfor deres ansvarsområder. For å fange opp eventuelle nyere saker har jeg gjort begrensede søk i Retriever sin Atekst-database for norske aviser. Søkene har hovedsakelig vært begrenset til de store, nasjonale avisene av hensyn til omfanget av artikler det er mulig å gå gjennom.

Etter disse egne undersøkelser har jeg valgt å inkludere fem saker som ikke var inkludert i Transparency domsamling. Tre av disse ble rettskraftig avgjort etter at Transparency publiserte sin siste domssamling i mars 2019, og to andre var eldre saker hvor korrupsjonstilfellet kun var en mindre del av tiltale og dom. Disse to siste er fortsatt interessante i denne analysen fordi jeg ønsker å se på hele bredden av tilfeller, men er forståelig nok ikke inkludert av Transparency da dommene hovedsakelig dreier seg om annen vinningskriminalitet.

Jeg har valgt å ekskludere to saker som er inkludert av Transparency, men som ikke er fullstendig rettskraftig avgjort. Byggesøknader i Drammen-saken er ikke rettskraftig avgjort for de to hovedtiltalte som jobbet i Drammen kommune, kun for noen av de som sto tiltalt for å ha bestukket dem. I Hasjimport-saken, som vanligvis omtales som Jensen-saken, er som kjent lagmannsretten nå i gang med å behandle saken på nytt etter at juryens avgjørelse ble satt til side av dommerne ved forrige behandling. Uavhengig av om det kunne være nærliggende å tro at også dette er korrupsjonstilfeller ut ifra dommene som allerede er avsagt, er jeg nødt til å ekskludere disse.

Det er selvfølgelig synd at to så omfattende korrupsjonssaker ikke er med, men det er nødvendig å trekke opp en streng grense for hva som defineres som en korrupsjonssak i denne sammenhengen. Utvelgelse av saker har en viktig etisk dimensjon, spesielt når det kommer til forhold som er ulovlige. Det hadde selvfølgelig vært interessant å inkludere saker der det har vært mistanke om korrupsjon eller der politiet har etterforsket, ikke minst for å se på grensene for korrupsjon.

Den etiske utfordringen blir her at man må være forsiktige med å hevde at noen har begått kriminelle handlinger når det ikke har falt noen dom. De sosiale konsekvensene korrupsjonsanklager kan føre med seg er en viktig grunn til å trå varsomt med bruken av begrepet utover domfellelser (Graaf, Wagenaar og Hoenderboom 2010, 98). Mengden informasjon er også i mange tilfeller begrenset der det ikke foreligger dom, og grensen for hva som bør inkluderes vil være utfordrende å trekke. Av hensyn til dette har jeg kommet frem til at det fornuftige inkluderingskriteriet må være en rettskraftig dom.

På bakgrunn av kildene og arbeid som ligger til grunn for utvelgelse er det sannsynlig at tilnærmet alle pådømte saker for korrupsjon er inkludert i denne analysen, og at større saker har blitt oversett er lite trolig. Det er riktignok en viss risiko for at enkelte mindre saker ikke er blitt

inkludert. Man avhengig av å finne medieomtale eller oppdage sakene på annen måte hvis dommene ikke publiseres hos Lovdata. Det er sannsynligvis de små sakene med mindre samfunnsmessig eller rettsteoretisk betydning som løper størst risiko for å ikke bli omtalt i media eller bli publisert hos Lovdata. Derfor er det mulig at enkelte mindre saker ikke er inkludert i denne analysen.

Enkelte domfellelser fra de inkluderte sakene er også utelatt. Det er fordi domfellesene ikke er blitt publisert i Lovdata eller omtalt detaljert nok i media. I Screen Communications-saken var det for eksempel rundt 10 domfelte for passiv korrupsjon på små beløp, men det er kun dommene for hovedmennene som ga alle disse bestikkelsene som er tilgjengelige. Det er derfor noen mangler og en viss risiko for skjevhet mot de større sakene i dataene mine som følge av det. Med tanke på det omfattende arbeidet Transparency har gjort og mine tilleggsundersøkelser er det likevel ingen grunn til å tro at disse eventuelle manglene er så mange at de ville hatt større betydning for resultatene.

Til slutt kan det bemerkes at jeg ikke har inkludert saker som er pådømt etter de eldre paragrafene. Transparency (2019, 80) har en enkel oversikt over disse som en del av sin samling fra og med Oslo-skandalen på slutten av 80-tallet, men de er ikke beskrevet utover dette. Hovedgrunnen til at de ikke er inkludert i denne oppgaven er mangel på informasjon. Dommene er i mindre grad publisert hos Lovdata, og andre kilder om disse sakene er også færre og mer mangelfulle. Jeg har derfor falt ned på at det vil være mest ryddig å kun inkludere forhold som skjedde etter 4. juli 2003. Min kapasitet for gjennomgang av caser innenfor rammen av denne oppgaven gjør også at det ville vært vanskelig å undersøke 21 eldre saker i tillegg til de nåværende 55 selv hvis kildene var lett tilgjengelig.

7.2.2 Kilder til data og gjennomgang av korrupsjonssakene

Dataene i denne oppgaven er satt sammen fra mange av de samme kildene som er nevnt over. De absolutt viktigste kildene har vært dommene. I de fleste av sakene har en eller flere dommer vært tilgjengelige gjennom Lovdata. Jeg har systematisk gjennomgått disse dommene for hver enkelt sak og supplert med informasjon fra andre kilder. En oversikt over hvilke dommer og øvrige kilder som er brukt for å sette sammen dataene for hver enkelt sak er inkludert i appendikset.

Beskrivelsene i Transparencys domssamling (2019) har vært en viktig supplerende kilde. I de tilfellene hvor det kun er ilagt forelegg har det vært en uvurderlig kilde til detaljer i saken. Det samme gjelder Gedde-Dahl, Hafstad og Magnussens *Korrupsjon i Norge* (2008) når det kommer til de tidlige sakene frem til 2008. Forfatterne var i flere tilfeller selv med på å dekke de større sakene for norske aviser, og går mer i dybden enn de fleste andre kilder på de største sakene tidlig på 2000-tallet.

Der de nødvendige dataene ikke har vært tilgjengelig i noen av kildene over har jeg brukt nyhetsartikler til å fylle inn informasjon. Jeg har både brukt saker fra større nasjonale medier og fra anerkjente lokalaviser. Avisartiklene er i en god del tilfeller basert på dommene og på den måten ikke egnet som en uavhengig kilde til informasjon, men bidra likevel til å heve datakvaliteten.

I tillegg er Brønnøysundregistrenes Enhetsregistret (Brønnøysundregistrene 2019), som registrerer grunndata om enheter både i næringsliv og offentlig sektor, brukt i kategorisering av sektor og bransje i mange av sakene. Denne og øvrige kilder som er konkret knyttet til utarbeidelsen av en spesifikk variabel beskrives nærmere for hver enkelt variabel.

På grunn av omfanget av saker har jeg vært nødt til å begrense datatriangleringen, som normalt er en av styrken til case-studier (Eisenhardt 1989, 538). Jeg har utelukkende brukt skriftlige kilder, og i mange av sakene er dommene eneste kilde til informasjon. For å få frem flere detaljer om saksgangen og motivasjonen bak ville intervjuer med de involverte i sakene vært en styrke, enten i form av de domfelte eller for eksempel kolleger eller etterforskere som var tett på saken. Dette er derimot en umulig oppgave i så mange saker. Jeg har derfor valgt å prioritere undersøkelsen av mange saker foran å ha et mer variert datagrunnlag i noen få saker, som er en svakhet sammenliknet med vanlige casestudier. Samtidig er dommene kvalitetssikrede kilder i den forstand at både påtalemyndighet, tiltalte, forsvarere og dommere er med på å bringe informasjon frem og vurdere sannhetsgehalten i opplysningen som kommer frem. De er derfor i noe mindre grad preget av en ensidig fremstilling enn andre skriftlige kilder som intervjuer, memoarer eller dagbøker kan være.

Gjennomgang og systematisering av disse kildene skjedd i flere omganger og er dynamisk utformet i lys av teorigrunnlaget og interessante aspekter som dukket opp i de ulike casene slik man normalt gjør i casestudier (Ripley 2016, 334; Eisenhardt 1989, 541). Da dette primært er

en teoritestende oppgave tok jeg utgangspunkt i noen av de sentrale teoriene og hypotesene for å strukturere datainnsamlingen noe (George og Bennett 2005, 86), men jeg opererte likevel med en grunnidé om åpenhet for nye variabler og aspekter på samme måte som Graaf og Huberts (2008, 642) anbefaler og la disse fortløpende til i datasettet.

Dataene ble konstruert gjennom flere gjennomganger av sakene og datakildene. Sakene ble hovedsakelig gjennomgått i tre runder. I første gjennomgang kombinerte jeg Transparencys domssamling (2019) og noen av dommene til å danne et overordnet inntrykk av sakene, legge til viktige variabler i datasettet og ta enkelte notater.

I andre runde fylte jeg inn mesteparten av informasjonen i datasettet, ofte i form av setninger som beskrev forholdet på de mer omfattende variablene med mange potensielle kategorier (for eksempel bransje og avdekking). I denne runde la jeg også til flere variabler som enten fremsto som viktige i flere ulike dommer eller som ble relevante etter nærmere konkretisering av hypotesene. I denne andre runden ble også de fleste av de øvrige kildene som nyhetsartikler tatt inn i grunnlaget.

I den tredje og siste runden ble dommene gjennomgått en siste gang for å kontrollere informasjonen og sørge for at variabler var kodet etter samme prinsipper i hele datasettet. Her tok jeg også en vurdering av hvilke variabler og saker som hadde sikker og sammenliknbar nok informasjon til at det var fornuftig å inkludere det i selve datasettet. Det betyr ikke at informasjonen om disse aspektene blir sett bort fra, men er heller et resultat av at de ikke lar seg systematisk sammenlikne og kategoriseres.

Den avsluttende og fjerde gjennomgangen var en siste systematisering av datasettet hvor de endelige avgjørelsene ble tatt om hvordan variansen i dataene skulle beskrives og hvilke kategorier og målenivåer det var naturlig å velge for de ulike variablene. Dette er, som George og Bennett skriver (2005, 85), en vanskelig avveining mellom nøyaktig beskrivelse og sammenliknbarhet. Jeg beskriver hvilke avveininger og avgjørelser jeg har tatt, spesielt for de mest komplekse variablene, i det neste delkapittelet.

7.2.3 Variabler og datasett

Alle variablene jeg har inkludert i den endelige analysen er presentert i tabellen under. Noen av disse er såpass intuitive at jeg ikke diskuterer utformingen av disse nærmere. Der det er

nødvendig å redegjøre for vurderingene jeg har gjort i kategoriseringen eller av andre grunner forklare nærmere hva variabelen innebærer, vil jeg gjøre det etter tabellen med oversikt over variablene.

Variablene er hovedsakelig konstruert med individ som enheten. Det er naturlig å ta utgangspunkt i hvert enkelt rettsobjekt fremfor sakene som helhet på bakgrunn av teoriene jeg undersøker. I flere av sakene er det også variasjon på variabler som kunne vært like innad i en sak, som for eksempel bransje og varighet. Disse behandles også på individnivå, med et unntak. Avdekkingsårsaken er lik for alle innad i en sak, og behandles derfor på saksnivå. Hvilken sektor saken skjedde innenfor behandles på både saks- og individnivå for å få frem hvor mange saker som involverer det offentlige og hvor mange individer som er innblandet i korrupsjon med det offentlige. Utover dette kommer jeg i noen tilfeller til å påpeke eventuelle forskjeller og likheter på individ- og saksnivå slik at det ikke er noen tvil om resultatene på bakgrunn av det.

Variabel	Verdier	Målenivå	N	Snitt
Rettsobjekt	Individ, Selskap	Nominal	121	
Paragraf	387, 388, 389	Nominal	120	
Aktiv-passiv	Aktiv, Passiv, Begge, Medvirkning	Nominal	121	
Sektor rettsobjekt	Offentlig, Privat	Nominal	121	
Sektor sak	Offentlig, Privat	Nominal	121	
Offentlig nivå	Kommunalt, Kommunalt eid, Fylke, eid av fylket, Statlig, Statlig eid, Privat	Nominal	121	
Verdi	500-28 200 000 (NOK)	Forholdstall	117	1 770 357
Utbetalt verdi	0-14 500 000	Forholdstall	62	1 421 045
Mottatt verdi	25 000-28 200 000	Forholdstall	50	1 846 170
Gjennomført	Ja, Nei	Nominal	121	
Personlig vinning	Ja, Nei	Nominal	121	

Bransje	Bygg og anlegg, Bil, Eiendom, Elektro, Energiforsyning, Finans, Fiske, Forsvar, Helse, Industri, Kollektivtransport, Offentlig administrasjon, Olje, Privat, Politi, Reklame, Renhold, Sjøfart, Sport, Teknisk konsulentvirksomhet, Utdanning, Vann og renovasjon, Varehandel	Nominal	120	
Kjønn	Mann, Kvinne	Nominal	112	
Alder	22-67	Forholdstall	110	44,8
Avdekking	Bank, Ekstern, Finanstilsynet, Intern, Media, Politi, Revisor, Skatteetaten	Nominal	54	
Varighet	Enkeltilfelle, Kortere tid, Lengre tid	Ordinal	121	
Startår	1997-2014	Forholdstall	121	
Sluttår	2003-2018	Forholdstall	121	
Avdekkingsår	2003-2018	Forholdstall	120	
Internasjonal	Ja, Nei	Nominal		
Økonomisk kriminalitet	Ja, Nei	Nominal		

Tabell 1: Oversikt over variabler

Sektor: Variablene *Sektor rettsobjekt*, *Sektor sak* og *Offentlig nivå* tar alle for seg om individet eller saken tilhører privat eller offentlig sektor, og kommenteres derfor samlet her. Rettsobjektet er kategorisert ut ifra om individet var ansatt i offentlig sektor, og om korrupsjonen skjedd i kraft av denne stillingen. Dersom man er ansatt i et offentlig eid selskap er man også regnet som offentlig, ikke minst fordi det er gjennomgående i dommene at dette vurderes som alvorlig på samme måte som om du er direkte ansatt i det offentlige.

Avgjørelsen om noe er offentlig eller ikke har basert seg på Enhetsregistrets sektorkode for organisasjonen. Dette er den mest konsekvente måten å operasjonalisere offentlig på, men det gir samtidig utslag som at Statoil (nå Equinor) regnes som offentlig fordi den norske staten eier

mer enn halvparten av selskapet. Hvorvidt det er riktig i forhold til den reelle rollen de har i samfunnet kan diskuteres, men like fullt mener jeg at Enhetsregisteret bør ligge til grunn av hensyn til konsekvent kategorisering. Hvilken sektor saken som et individ er knyttet til defineres ut i fra om minst en i sakskomplekset var en offentlig aktør. Denne variabelen viser dermed både hvor mange saker det offentlige er innblandet i og hvor mange individer som begår korrupsjon i tilknytning til det offentlige.

Offentlig nivå er operasjonalisert ut ifra de samme sektorkodene i Enhetsregisteret, og det er største eier som er utslagsgivende der eierskap er delt for eksempel mellom kommuner og fylke. Den formelle organiseringen av det offentlige i Norge gjør riktignok at en lokal politimann blir regnet som statlig, mens lederen av Undervisningsbygg i Oslo er kategorisert som kommunal. Det er derfor mulig å stille spørsmål om hvor relevant denne variabelen er for å beskrive korrupsjon i Norge, men den gir i det minste et overordnet inntrykk av hvilke typer offentlige nivåer som er innblandet i korrupsjon.

Verdi: Variablene *Verdi*, *Utbetalt verdi*, *Mottatt verdi* og *Personlig vinning* er alle knyttet til størrelsen på korrupsjonen og den økonomiske vinningen fra korrupsjon, og kommenteres derfor samlet. Alle verdiene som er fastsatt for disse variablene tar utgangspunkt i hva retten har funnet bevist at var korrupsjon. At man her snakker om verdier betyr ikke at det i alle tilfeller er snakk om pengeoverføringer, men det kan også dreie seg om varer eller tjenester. Alle verdiene som er inkludert har likevel vært mulig for retten å fastsette i hele kroner. Jeg har ikke justert for prisvekst, og selv om dette kunne hatt en viss betydning er beløpene såpass varierte at det er lite trolig at prisvekst skal ha avgjørende utslag på resultatene i løpet av omlag 20 år.

Verdiene er også begrenset til det faktiske korrupsjonsbeløpet, og den totale vinningen fra utroskapshandlinger eller annen kriminalitet i forbindelse med saken er ekskludert. I mange tilfeller kunne det vært interessant på hvor stor vinningen til den dømte var totalt sett. Jeg har heller valgt å konsentrere meg om sammenliknbare korrupsjonsverdier på tvers av sakene. Der sakene involverer lovbrudd som skjedde både før og etter de nye korrupsjonsparagrafene tredde i kraft er hele beløpet som klart er definert av retten som korrupsjon inkludert. Hvis jeg skulle ekskludert beløpene fra før 2003 i disse sakene ville man fått et skjevt bilde av helheten, og det må derfor være med selv om utvelgelsen av saker er begrenset til handlinger etter 2003.

Verdi beskriver hele beløpet (i hele kroner) et individ er dømt for å ha vært innblandet i, enten gjennom aktiv korrupsjon, passiv korrupsjon eller medvirkning. Det inkluderer både forsøk på korrupsjon og faktisk utført korrupsjon. *Utbetalt verdi* er til forskjell kun de verdiene som faktisk er blitt utbetalt enten av en person eller et firma, og *Mottatt verdi* er det tilsvarende for den passive parten.

I tillegg har jeg inkludert en dikotom variabel som kalles *personlig vinning*. Dette er for å illustrere hvor stor andel av de korrupsjonsdømte som fikk en personlig, økonomisk vinning som følge av korrupsjonen, eller som hadde dette som klart motiv i forsøk på korrupsjon. Det gjør også at man kan skille ut de som hadde en annen motivasjon enn personlig, økonomisk gevinst. Personlig vinning inkluderer naturlig nok mottatte verdier, men gjelder også oppdrag eller inntjening man har hatt som resultat av aktiv korrupsjon. Der fordelen kun har tilfalt et større selskap hvor den domfelte ikke har betydelige eierinteresser regnes det ikke som personlig vinning.

Gjennomført: Variabelen beskriver enkelt og greit om korrupsjonen ble gjennomført eller om den avslått av den potensielle motparten. Sakene der korrupsjonen ikke ble gjennomført, men bare tilbudt, kan til en viss grad fungerer som negative caser og bidra til å belyse når korrupsjon ikke «lykkes». Den er relevant i samspill med mange ulike variabler, men vil spesielt brukes til å undersøke om det er en sammenheng med korrupsjonsverdien.

Bransje: Variabelen beskriver hvilken bransje den domfelte opererte i. Bransjene som er inkludert er Bil, Bygg og anlegg, Eiendom, Elektro, Energiforsyning, Finans, Fiske, Forsvar, Helse, Industri, Kollektivtransport, Offentlig administrasjon, Olje, Privat, Politi, Reklame, Renhold, Sjøfart, Sport, Teknisk konsulentvirksomhet, Utdanning, Vann og renovasjon, Varehandel.

Kategorisering av bransje er hovedsakelig basert på Norsk standard for næringsgruppering (Statistisk sentralbyrå 2008) og næringskoden til bedriften eller organisasjonen den dømte hadde en stilling i. Denne standarden har en inndeling på fem nivåer som detaljert grupperer ulike enheter i næringsgrupper. Bare på øverste nivå er det 21 kategorier. Der firmanavn ikke har vært kjent har jeg tatt utgangspunkt i beskrivelsen av organisasjonen i dommene i saken, og det har i hovedsak vært enkelt å plassere disse ofte mindre firmaene i den fornuftige kategorien.

Jeg har valgt å dele rettsobjektene i denne analysen inn i hele 23 ulike bransjer. Det har vært utfordrende å konkludere med i hvilken grad ulike næringsgrupper kan slås sammen til en bransje. Kategorisering av bransje er gjort for å undersøke om noen bransjer peker seg ut som spesielt korrupte, og om man tar utgangspunkt i den mest detaljerte grupperingen til SSB ville alle hatt hver sin bransje.

Samtidig er det viktig å ikke definere bransje for generelt slik at validiteten til variabelen bransje blir for lav. Hvis helt ulike organisasjoner havner i samme bransje i min kategorisering vil det ikke egentlig si noe om man er korrupte i miljøene hvor man tror andre er korrupte. Derfor har jeg falt ned på at disse 23 ulike bransjene gir den beste balansen mellom detalj og praktisk anvendbarhet i sammenlikning mellom bransjer.

Alder: Alder er satt til alderen den dømte hadde når korrupsjonen startet. Det er den mest fornuftige operasjonaliseringen som gir høyest validitet opp mot hypotesen om alder da det fanger opp når man først valgte å begå korrupsjon. Alternativt kunne man satt alderen til tidspunktet hvor korrupsjonen sluttet, når tilfellet ble avslørt eller når personen ble dømt. Disse kan derimot variere mye av grunner som ikke direkte har med personen som begår korrupsjon, og når et mål med denne oppgaven er å forklare hvorfor korrupsjon oppstår er det naturlige valget å bruke start-tidspunkt.

Start-tidspunkt har ikke vært enkelt å fastslå i alle tilfeller. Begynner korrupsjonshandlingen når noe planlegges eller når den første bestikkelsen faktisk gis? I mange tilfeller har retten forholdt seg til det siste, selv om det første kanskje er den riktige forståelsen av korrupsjon. I prinsippet er dette en reliabilitetsutfordring, men i de fleste tilfellene er uansett tidsspennet sjelden så stort at det påvirker fastsettelse av alder betydelig. Alderen er også fastsatt ut ifra fødselsår og alderen de dømte oppnådde i løpet av året korrupsjonen startet. Det er derfor mulig at alderen er et år feil i noen tilfeller, men det har mindre betydning og vil sannsynligvis jevne seg ut på tvers av tilfellene. I to tilfeller har jeg ikke kunnet fastslå alder da det ikke kommer frem i rettsdokumenter eller andre kilder.

Avdekking: Variabelen beskriver hva som førte til at saken ble avslørt og kjent for offentligheten og/eller politiet. Det er ikke uvanlig at flere ulike aktører spiller en rolle i den fulle opprullingen av en korrupsjonssak, men jeg kategorisert ut ifra hvem som var den utløsende faktoren i at saken ble avslørt. I flere av sakene har det for eksempel kommet frem at

man internt i bedriften visste eller hadde mistanke om at det foregikk korrupsjon, men det var først når en annen aktør begynte å undersøke at saken kom frem i lyset. Da er den faktisk avslørende aktøren kreditert som den utløsende faktoren for avdekking, selv om interne undersøkelser kanskje «var på vei» til å avdekke korrupsjonen. Kategoriene jeg har kommet frem til er som følger:

- Bank – Kontrollrutiner hos banker utløste undersøkelser som førte til at korrupsjonen ble avdekket.
- Ekstern – En fullt ut ekstern granskning eller tips fra eksterne enten inn til organisasjonen eller politiet førte til avdekking. Her er riktignok noe ulike aktører samlet, men essensen er at det er eksterne aktører som ikke har en formalisert kontrolloppgave i forbindelse med korrupsjonsavdekking.
- Finanstilsynet – I kun et tilfelle har Finanstilsynet avslørt korrupsjon etter undersøkelser om innsidehandel ble satt i gang på bakgrunn av børsmelding om salg. Det er likevel ikke naturlig å sette dette inn i en av de andre kategoriene da de er et selvstendig, offentlig kontrollorgan med andre oppgaver enn for eksempel Skatteetaten eller politiet.
- Intern – Dette er alle sakene som enten ble oppdaget av de interne kontrollrutinene i en organisasjon eller som følge av varsling/mistanke fra andre i organisasjonen. Når man som potensiell motpart blir tilbudt en bestikkelse og velger å melde fra om dette umiddelbart er det også kategorisert som intern oppdagelse. Dette gjør at internbegrepet rommer mye, men det sentrale vilkåret er likevel om intern kultur og rutiner har lagt til rette for rapportering og avsløring.
- Media – Alle saker der avsløringer i media har vært den utløsende årsaken er kategorisert her.
- Politi – Der politietterforskning avslørte korrupsjon uten at en av de andre aktørene egentlig hadde meldt fra om mistanke. I flere tilfeller har for eksempel politiet etterforsket andre forhold og oppdaget korrupsjon i tillegg.
- Revisor – Bedriften eller organisasjonens egen revisor oppdaget og meldte fra om uregelmessigheter/mistanke om korrupsjon som enten avslørte eller var den direkte årsaken til avdekkingen.
- Skatteetaten – Bokettersyn eller andre undersøkelser gjort av Skatteetaten førte til avdekking og anmeldelse av forholdet, eller at den mistenkte selv meldte seg til politiet.

Det er et viktig element som ikke fanges godt opp i denne beskrivelsen av avdekking, nemlig *varsleren selv*. Både i kategoriene Intern, Media og Ekstern er man ofte helt avhengige av en

varsler som setter de som kan grave videre og trekke saken frem i lyset på sporet av korrupsjonen. Deres rolle er av hensyn til person- og kildevern sjelden beskrevet i detalj, og i noen tilfeller er også varsleren anonym for de som mottar tips. En nøyere studie av varslernes rolle er veldig interessant, men krevende å gjennomføre ikke minst av hensyn til varslerne som er viktige i anti-korrupsjonsarbeid. Denne operasjonaliseringen av avdekking gir likevel et relativt godt bilde av hvilke mekanismer som i størst grad er med på å avsløre korrupsjon.

Varighet: Variabelen angir om korrupsjonsforholdet var et *enkeltilfelle*, pågikk over *kortere tid* eller om det pågikk over *lengre tid*. I utgangspunktet forsøkte jeg å anslå varigheten nøyaktig i antall måneder eller uker, men dette viste seg å være krevende. Ofte var det noe uklart akkurat når korrupsjonsforholdet startet og når det sluttet. Er korrupsjonstilfellet begynt når den første kontakten opprettes, når diskusjonen om det begynner, eller når den første tjenesten eller bestikkelsen skjer? Den samme problematikken gjelder når man skal fastslå slutt-tidspunkt.

I tillegg til at det er vanskelig å avgjøre hva som er den fornuftige grensen å trekke for når korrupsjon starter og slutter, er det ofte vanskelig å vite nøyaktig når korrupsjonsforholdet oppsto utover de konkrete transaksjonene. Retten vil ofte vektlegge transaksjonene da de dømmer basert på om en «utilbørlig fordel» er gitt, og øvrige tidspunkter er ofte ikke nærmere spesifisert. Estimaten jeg gjorde i første runde av datainnsamlingen ble derfor for unøyaktige.

Derfor valgte jeg i stedet å kategorisere varighet i enkeltilfeller, kortere tid og lengre tid. Det gir reliabilitetsutfordringer da det ikke vil være en konkret lengde som avgjør, men jeg mener at det øker validiteten variabelen har til faktisk å beskrive korrupsjonstilfellet. Ved å dele mellom enkeltilfelle, kortere tid og lengre tid fanger man bedre opp hvor institusjonalisert korrupsjonsforholdet faktisk var. Selv om variabelen fortsatt hovedsakelig er basert på hvor lang tid forholdet pågikk, tar den også noe hensyn til omfanget og intensiteten i korrupsjonen.

Et enkeltilfelle er et tilfelle som klart kan avgrenses som en hendelse. Kortere tid er tilfeller som har tatt noe tid å gjennomføre selv om det er snakk om en eller noen få mindre hendelser. Den overskrider som regel ikke 6 måneder. Lengre tid er tilfeller som har foregått systematisk eller over lengre tid. Som regel pågikk disse tilfellene i mer enn 6 måneder, men omfattende korrupsjon over kortere tidsrom vil også kategoriseres som lengre tid. Dermed unngår man at to mindre tilfeller som skjedde med et års mellomrom har lengre varighet og regnes som mer institusjonalisert enn et omfattende forhold som foregår i 4 måneder.

Startår, sluttår og avdekkingsår er beholdt for å kunne illustrere en eventuell utvikling over tid på ulike variabler, men er redusert ned til årstall fordi noen annen nøyaktig tidfesting var for vanskelig å oppnå i mange tilfeller.

Økonomisk kriminalitet: Variabelen beskriver om den domfelte også ble dømt for annen økonomisk kriminalitet i samme sak. Hovedsakelig dreier det seg her om utroskap eller hvitvasking av korrupsjonsverdien eller verdier som har tilfalt den dømte på grunn av korrupsjonen, men det kan også være snakke om skatteunndragelse eller organisert kriminalitet.

Internasjonal: Variabelen beskriver om det kun var aktivitet i Norge eller om saken også involverte internasjonale rettsobjekter eller aktivitet utenfor Norge. Hvis den domfelte er utenlandsk statsborger som bor og jobber i Norge, og saken for øvrig ikke har noen kobling til utlandet er den kodet som ikke internasjonal. Hovedpoenget er å beskrive om korrupsjonen har skjedd i møte med utenlandske selskaper eller offentlige organer, ikke nasjonaliteten til den domfelte.

8. Analyse

Hva kjennetegner korrupsjon i Norge siden innføringen av de nye korrupsjonsparagrafer i 2003? Og hva kan domfellelsene i korrupsjonssaker fortelle oss? Det er de overordnede spørsmålene denne oppgaven tar tak i og som jeg skal prøve å besvare i analysen.

I dette kapittelet kommer jeg til å presentere resultatene fra de 55 korrupsjonssakene og de 121 domfelte rettsobjektene som er inkludert i oppgaven. Denne delen vil hovedsakelig organiseres etter de ni hypotesene jeg bruker i oppgaven, og vil fokusere på teoritestning ved å diskutere hvorvidt resultatene styrket eller svekker resultatene. På enkelte punkter vil jeg også kommentere andre momenter som er kommet frem i gjennomgangen av korrupsjonssakene. Avslutningsvis vil jeg kort kommentere de 29 frifinnelsene jeg har undersøkt.

8.1 Resultater fra domfellelser

Jeg kommer til å presentere resultatene fra domfellelsene i samme rekkefølge som hypotesene er presentert tidligere i oppgaven. Jeg begynner med verdien på korrupsjonen, og går deretter videre til bransje, kjønn, alder, personlighet, avdekking, varighet og forholdet mellom partene i den rekkefølgen. Før det vil jeg kort beskrive noen andre momenter som danner et bakteppe for den videre diskusjonen.

Majoriteten av de domfelte for korrupsjon i Norge, 113 av 121 rettsobjekter, er enkeltpersoner. Kun 8 av de domfelte er selskaper som vedtok forelegg fra økokrim eller ble ilagt det i retten. Grunnen til at individer hovedsakelig holdes ansvarlig er i mange tilfeller at det er de som har begått lovbruddet i strid med egen arbeidsgivers interesser. I andre tilfeller er eierne av mindre selskaper holdt direkte ansvarlig fremfor å rettsforfølge et selskap som kun kan straffes økonomisk. Selskapene som er straffet er relativt store, og de er kun dømt i tilfellene hvor man har bevist at de er ansvarlige utover enkeltpersoners handlinger.

Fordelingen mellom privat og offentlig korrupsjon er også interessant med tanke på at statsvitenskapen har fokusert spesielt på offentlig sektor. 25 offentlige ansatte, og ett delvis statlig eid selskap i daværende Statoil, er dømt for korrupsjon. Dette er en relativt liten andel av de 121 korrupsjonsdømte, men totalt var 68 rettsobjekter enten selv offentlige aktører eller involvert i offentlig korrupsjon. 7 av de 42 private aktørene som begikk korrupsjon i møte med

det offentlige gjorde det opp mot utenlandske offentlige aktører. Det gjelder også for 5 av de norske domfelte som selv var offentlige. Grunnen til at flere private enn offentlige aktører er innblandet i de offentlige sakene er først og fremst fordi korruperte offentlige tjenestemenn ofte mottar bestiktelser fra flere i samme sak, men kommer også av at de har avslått og rapportert korrupsjonsforsøk i noen tilfeller. Når man kun ser på sakene er en offentlig aktør involvert i ganske nøyaktig halvparten, 27 av 55 saker. Det offentlige nivået i sakene er i liten grad på fylkesnivå og forøvrigt ganske jevnt fordelt mellom kommunalt og statlig.

Korrupsjon i Norge er med andre ord ikke preget av verken offentlig eller privat sektor, men det er verdt å merke seg at en relativt liten andel av de domfelte faktisk er norske, offentlige aktører. Omtrent halvparten av sakene og rettsobjektene har ingen tilknytning til offentlig sektor, så selv om korrupsjon i det offentlige med rette er trukket frem som spesielt alvorlig er det all grunn til også å vektlegge korrupsjon i privat sektor i Norge.

Hvilken paragraf rettsobjektene ble dømt etter og fordelingen på aktiv og passiv korrupsjon er momenter som kan være interessant å ha som bakteppe før jeg begynner på selve analysen. Utover dette diskuterer jeg ikke straffen de domfelte har fått, da dette er vanskelig å bruke på noen fornuftig måte for å vurdere for eksempel risikoen den domfelte sto overfor. Ulike strafferabatter og variasjon i hva man er dømt for utover korrupsjon gjør det også vanskelig å sammenlikne.

Det overveldende flertallet er dømt for grov korrupsjon, § 388. Hele 99 av de domfelte er dømt for dette, mens 19 er dømt etter den mildere korrupsjonsparagrafen § 387. I Statoil-Horton saken ble både selskapet og en ansatt dømt for påvirkningshandel fordi en avtale ikke ble sagt opp når de nye paragrafene tredde i kraft, men § 389 er ikke blitt brukt siden den gang. I et tilfelle har jeg ikke kunne fastslå hvilken paragraf den domfelte var tiltalt for.

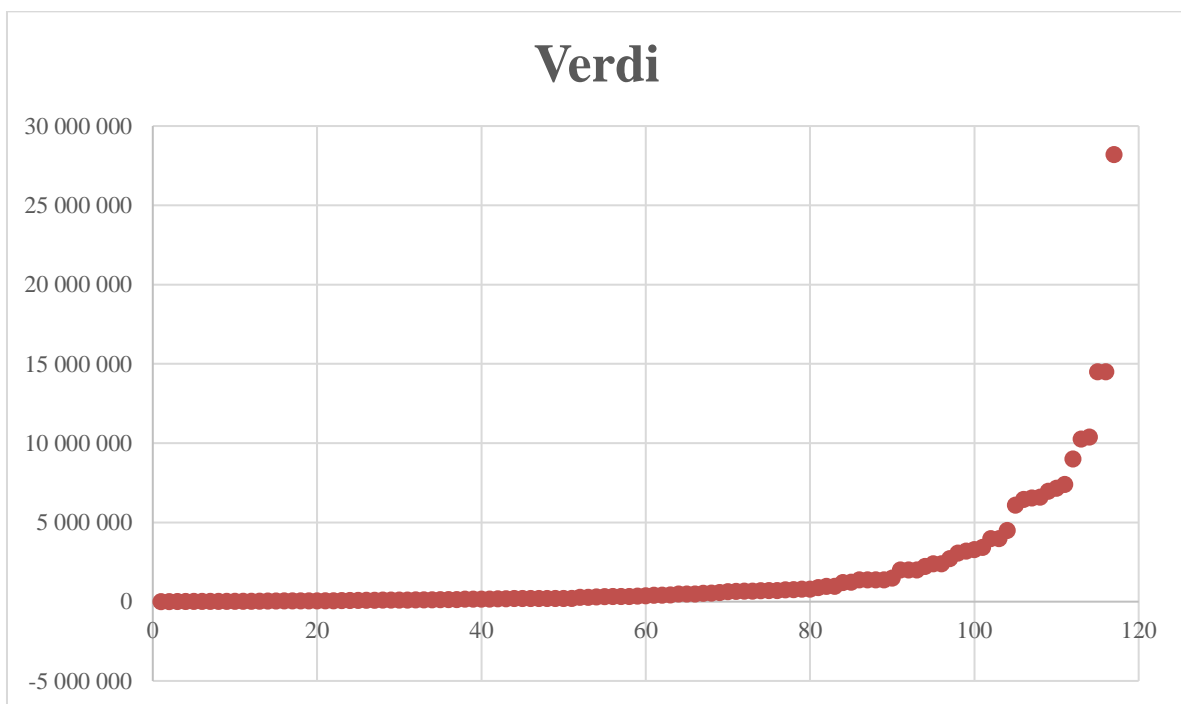
Noe over halvparten, 67 rettsobjekter, er dømt for aktiv korrupsjon. 49 er dømt for passiv korrupsjon, mens 10 rettsobjekter kun er dømt for medvirkning til korrupsjon. Den samlede summen er høyere enn de 121 domfelte fordi 5 individer er dømt for både aktiv og passiv korrupsjon. At noen av de som mottar bestiktelser mottar fra flere, og at noe aktiv korrupsjon avslås, er naturlige forklaringer på den lille overvekten av aktiv korrupsjon.

8.1.1 Verdi

På bakgrunn av rational choice- og principal-agent-teorier er forventningen at korrupsjonstilfellene i Norge som regel har høy verdi. Hypotesen, *H1: De fleste korrupsjonstilfeller i Norge dreier seg om større summer*, konsentrerer seg først og fremst om dette aspektet fremfor variasjon i risiko og annen påvirkning av rasjonaliteten til den korruperte.

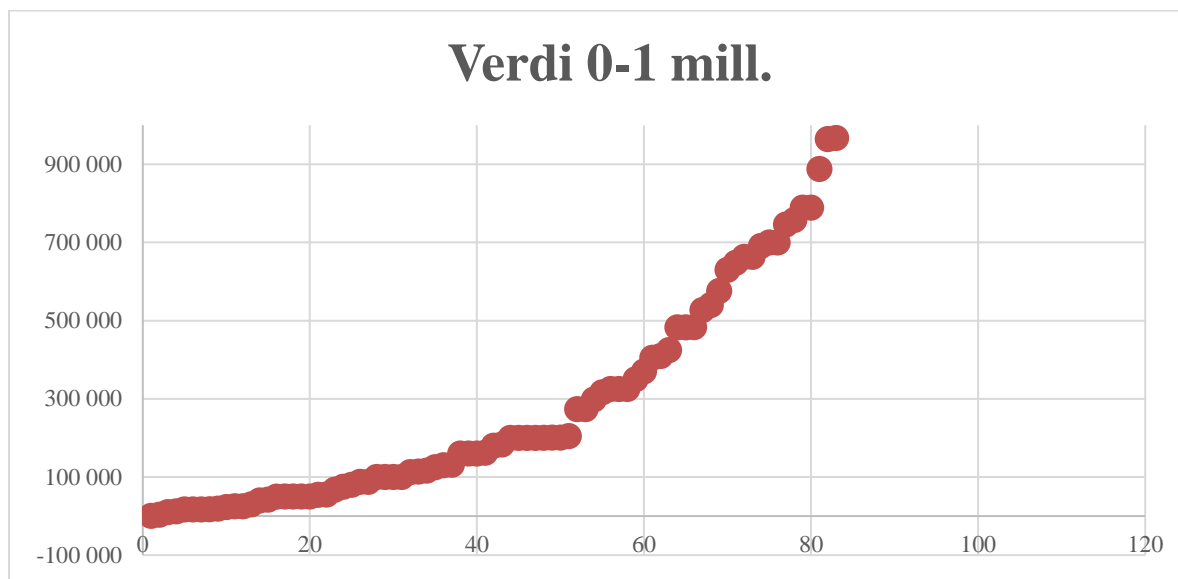
Det sentrale kriteriet i hypotesen er om verdien på korrupsjonen er en større sum. Hva vil en større sum egentlig si? Forarbeidene til korrupsjonsparagrafene peker på verdier mellom 75 000 og 100 000 kr som «betydelig økonomisk fordel» i pengeverdien på det tidspunktet, men påpeker samtidig at det ikke er mulig å angi en eksakt verdi (Ot.prp. nr. 78, 2002-2003, 59). 100 000 kr er likevel et naturlig utgangspunkt for diskusjonen.

Som grafen over verdiene hvert rettsobjekt var involvert i viser, er det kun noen få virkelig store beløp. 13 rettsobjekter var involvert i verdier over 5 millioner. Om man flytter grensen noe ned var totalt 34 rettsobjekter involvert i saker over 1 million kroner. Disse verdiene er helt åpenbart en ganske stor verdi nesten uansett hvem det er snakk om. Det kan nevnes at selskap står for 4 av disse særlig høye summene, men de står fortsatt bare for en liten andel. I den største saken, UNIL-saken på 28,2 millioner kroner, mottok eksempelvis en innkjøpsansvarlig personlige bestillinger fra kinesiske leverandører over mange år.

Figur 1: Verdi på korrupsjon per domfelte, stigende rekkefølge

Hvis man heller ser på summene som befinner seg under 1 million kroner er spredningen noe jevnere. Mer enn en tredjedel av alle korrupsjonstilfellene er riktignok på under 200 000 kr, 27 tilfeller er under 100 000 kr og 20 av rettsobjektene var involvert i verdier på 50 000 kr eller mindre. Det er likevel en betydelig siste andel, som også utgjør cirka en tredjedel, som befinner seg ganske jevnt fordelt mellom 200 000 og 1 million kroner.

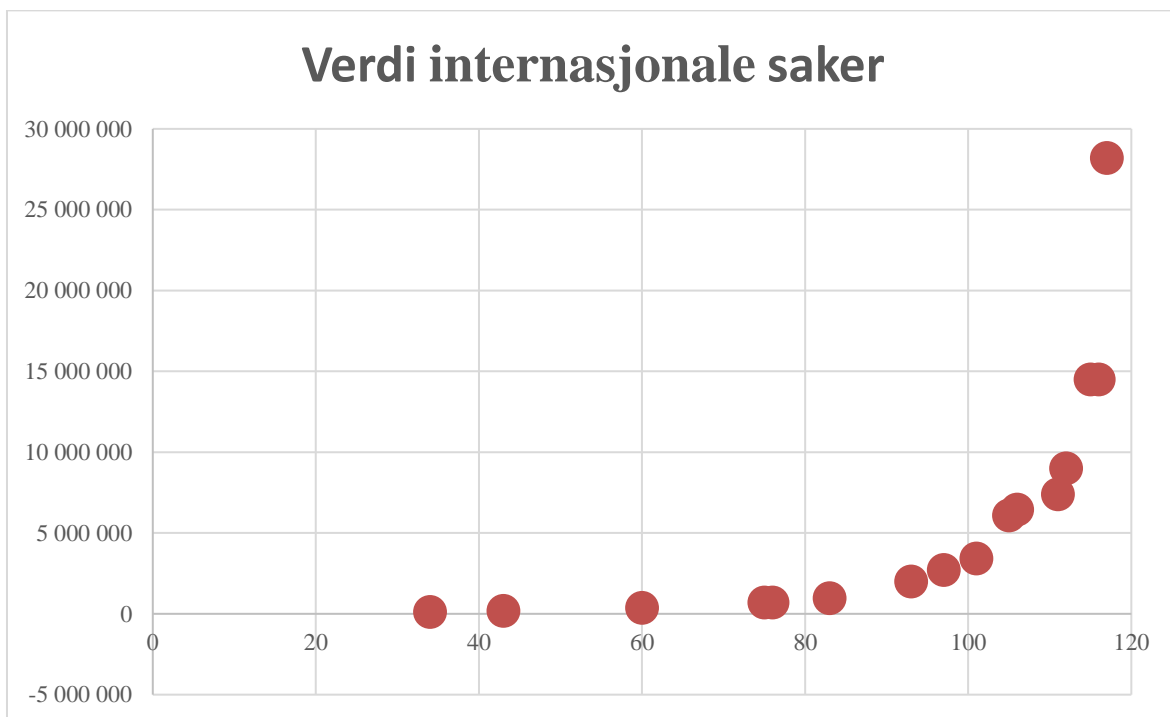
Figur 2: Verdi på korrupsjonen fra 0-1 000 000 kr per domfelte, stigende rekkefølge

Hva sier dette egentlig om korrupsjonsverdiene i Norge? Det er ganske mange som velger å begå eller medvirke til korrupsjon som involverer såpass små beløp at man kan stille spørsmål ved om rasjonalitetsantagelsen gjør seg gjeldende slik man skulle forvente. Det er også en tilsvarende stor andel som begår korrupsjon når verdiene er så store at det er vanskelig å avfeie at verdiene i seg selv er en viktig motivasjon. Så har man en siste tredjedel som det er vanskelig å trekke noen konklusjoner om er rasjonelle eller ikke kun basert på verdien. En verdi på 400 000 kr er en årslønn for mange nordmenn og på den måten en stor verdi, men de store konsekvensene det å bli tatt kan ha i mange år senere gjør at det er vanskelig å konkludere tydelig om denne typen summer. Det overordnede bildet for verdiene ser ut til å holde seg ganske godt også når man ser på mottatt verdi og utbetalt verdi.

At korrupsjonen i Norge kun dreier seg om åpenbart store beløp som derfor motiverer ser ikke ut til å stemme. Korrupsjon skjer egentlig i alle størrelsesordener. Hypotesene om at kun større

verdier motiverer svekkes dermed noe, men rasjonalitetsantakelsen og nyttemaksimering kan tilsynelatende være med på å forklare noe av den norske korrupsjonen.

Det ser ikke ut til å være mange tydelige sammenhenger mellom verdi og de andre momentene jeg diskuterer senere i analysen. De fleste av de større sakene foregikk over lengre tid, men dette er naturlig og noe annet ville vært mer oppsiktsvekkende. Det er ingen klare forskjeller mellom offentlig og privat sektor, ingen av avdekkningstypene bærer preg av høye eller lave verdier og det er ingen bransjer som skiller seg tydelig ut i den ene eller andre retningen. En av få momenter som derimot fremstår som interessant er verdien i sakene som involverer en utenlandsk aktør.

Figur 3: Verdi på korrupsjon per domfelte i internasjonale saker, stigende rekkefølge

Figuren illustrerer at internasjonal korrupsjon, der en norsk aktør på en eller annen måte er involvert med utenlandske aktører, står for ganske mange av de største verdiene. De internasjonale sakene står bare for 18 rettsobjekter, hvorav 4 selskap, fordelt på 13 saker, men utgjør fortsatt 10 av 34 rettsobjekter som er involvert i korrupsjonsverdier over 1 million. Blant de aller største sakene er det internasjonale aspektet enda mer fremtredende. At verdiene blir større når store selskaper som Statoil og Yara begår korrupsjon i utlandet er kanskje naturlig, men det er fortsatt verdt å merke seg at en stor andel av de største sakene i verdi forekommer i

lys av en globalisert verden og økonomi. De 51 rettsobjektene som har begått annen økonomisk kriminalitet i forbindelse med korrupsjonen har også noe høyere verdier enn de som kun er dømt for korrupsjon, men det er ikke en like tydelig sammenheng som i internasjonale saker.

Den andre tydelige sammenhengen med verdi befinner seg i den andre enden av skalaen. Verdiene er små i sakene der korrupsjonen ble tilbudt, men ikke gjennomført. I disse fire sakene forsøkte den aktive parten å tilby bestikklser på mellom 500 kr og 67 500 kr, men ble avslått og meldt til politiet. Selv om det er forskjell på 500 kr og 67 500 kr er dette fortsatt relativt lave summer å bli korrupt for, og at alle disse ble avslått tyder på at rasjonalitet har en betydning. Samtidig er det mange tilfeller hvor tilsvarende verdier er blitt akseptert, så det er ikke noen entydig trend. De avslåtte tilfellene ser også ut til å henge enda sterkere sammen med forholdet mellom partene, noe jeg kommer tilbake til senere.

Selv om det er stor variasjon i den økonomiske verdien på korrupsjonen, har de fleste av de korruperte en personlig, økonomisk vinning som motivasjon. Bare 16 av de 121 rettsobjektene hadde ikke personlig vinning som et klart motiv for korrupsjonshandlingen. Hva drev i så fall disse til korrupsjon?

En del begikk aktiv korrupsjonen på vegne av bedriften sin. En av konserndirektørene i Statoil ble dømt i Statoil-Horton-saken for å ha inngått avtalen om at sønnen til en tidligere iransk minister skulle drive påvirkning for selskapet inn mot oljeutvinning i Iran, og i Yara-saken ble juridisk direktør dømt for å ha inngått avtaler både i Libya og India. Man kan selvfølgelig si at det er et element av personlig vinning ved at disse topplederne kan tjene på at selskapet gjør det bra på lang sikt, men hovedmotivasjonen virker å være firmaets suksess og ikke direkte privat vinning. Dette skjer også i mindre størrelsesordener i Tine-Tetrapak-saken, Siemens-saken og i to av de mindre alvorlige aspektene ved den ellers omfattende Unibuss-saken. De to som ble dømt for medvirkning i Norconsult-saken havner også i denne kategorien, da de hovedsakelig ble kjent skyldig i å ikke hindre at deres samarbeidspartnere i Tanzania betalte bestikklser til de lokale myndighetene for å sikre kontrakten.

Den andre større gruppen som ikke hadde personlig vinning som motiv ble dømt for medvirkning. I Ligningsfunksjonær-saken og Bankansatt-saken ble i begge tilfeller personer som kun formidlet kontakt mellom bekjente og gjorde korrupsjonen mulig dømt for medvirkning, uten at de selv mottok noen fordel av korrupsjonen. De var i all hovedsak motivert

av å hjelpe venner eller bekjente selv om de visste at det som skjedde var i «grenseland». I Fesil-saken ble to ansatte i bedriften dømt for medvirkning til korrupsjon fordi de var med på planleggingen og godkjente falske fakturaer som gjorde at styreleder i selskapet fikk en hestetilhenger betalt av en leverandør. Her kan både lederstilling og bekjentskap ha spilt en rolle, men de ble ikke tvunget og mottok heller ingen verdier selv. Mann-narko-saken er tilfellet uten personlig vinning som i størst grad er et grensetilfelle, da mannen ble dømt for medvirkning til at en bilmekanikere fikk bestiktelser for å EU-godkjenne biler for andre. Det var likevel en del av utstrakt annen vinningskriminalitet som han ble dømt for i samme domsavgjørelse.

Au pair-saken er den eneste som virker å være motivert utelukkende av et personlig forhold. En politimann forsøkte å skaffe søsteren til sin filippinske kone oppholdstillatelse under skjul av å være au pair. Det kan selvfølgelig være en økonomisk motivasjon bak å få oppholdstillatelse i Norge, men for politimannen som forsøkte å lure saken gjennom systemet var det ikke noe økonomisk motiv.

Hva er så konklusjonen om betydningen av verdien på korrupsjonen i norske saker? Størrelsen på summene er over hele spekteret, og kan delvis tas til inntekt for både styrking og svekking av hypotesen. Det er enkelte av de korrupsjonsdømte som ikke var økonomisk motivert, men det lille antallet og faktumet at mange gjorde det for firmaets vekst tilsier at det er få saker og korrupte individer som er blottet for økonomisk motivasjon. Konklusjonen blir at størrelsen på verdien absolutt spiller en viss rolle, men at rational choice-teorier ikke kan forklare noe stort flertall av de norske korrupsjonssakene.

8.1.2 Bransje

Collective action-teoriene knyttet til korrupsjon danner grunnlag for to av hypotesene i denne oppgaven, med bakgrunn i at tillit til om aktører rundt deg begår korrupsjon er med på å påvirke om du selv begår korrupsjon. Den første hypotesen, *H2: Korrupsjon er kun fremtredende i enkelte etater, offentlig organer og bedrifter*, tok utgangspunkt i enkeltorganisasjoner.

Jeg har ikke kommet frem til resultater som styrker denne hypotesen i særlig grad. I all hovedsak er det ulike offentlige aktører og private selskaper som er involvert i korrupsjon, og jeg har heller ikke funnet noe som tyder på at en spesiell type offentlig aktør dukker opp oftere enn andre. Det finnes riktignok noen unntak.

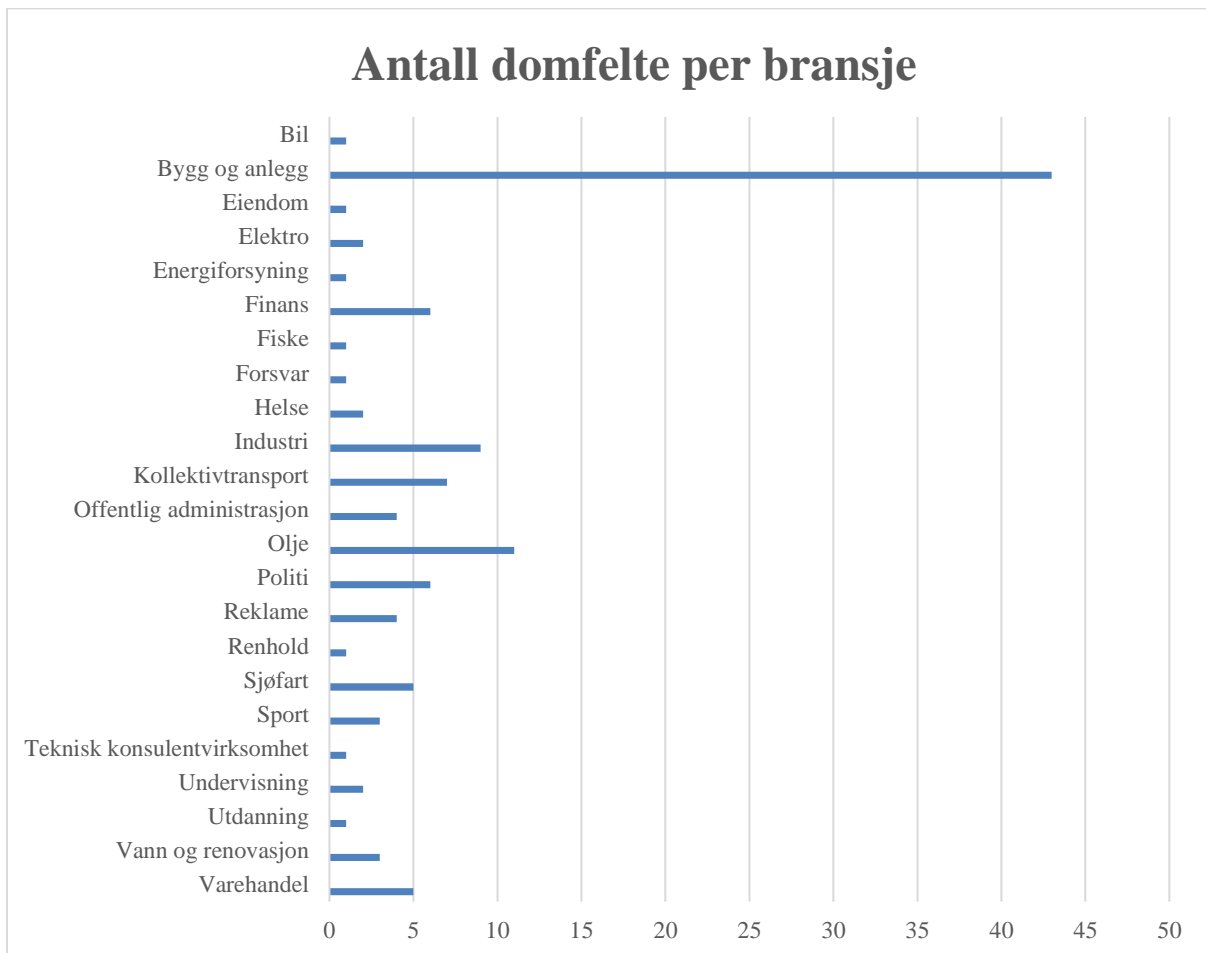
Tidlig på 2000-tallet hadde man to relativt omfattende korrupsjonssaker hos Undervisningsbygg i Oslo kommune. Undervisningsbygg-saken er en av de største korrupsjonssakene i Norge. Eiendomssjef Frank Murud mottok om lag 6,5 millioner i bestikklser for tildeling av rammeavtaler for arbeid på skolebygg i Oslo, i tillegg til å tappe det kommunale foretaket for nesten 100 millioner kroner. Prosjektleder i Undervisningsbygg-saken, som skjedde omtrent samtidig, foregikk på liknende vis gjennom kombinert tapping ved fiktiv fakturering og betaling av bestikklser for tildeling av oppdrag. Dette kan tyde på collective action-mekanismene virket her, men det er ikke funnet beviser for at Undervisningsbygg var innblandet i korrupsjon utover dette. Murud har selv også uttalt i etterkant av saken at det var fullstendig mangel på kontroll av Undervisningsbygg på dette tidspunktet, og at det bidro til at han kunne holde på som han gjorde (Gedde-Dahl, Hafstad og Magnussen 2008, 62-63). Tillit til hva andre i organisasjonen gjorde ser med dette ikke ut til å ha spilt noen avgjørende rolle.

To av de åtte domfellelsene mot firmaer kom mot det samme byggefirmaet. PEAB var involvert både i Ullevål-saken og Vannverket-saken, og ble ilagt forlegg for aktiv korrupsjon i begge tilfellene. At de blir dømt i to større saker på relativt kort tid tyder på at holdningene til korrupsjon innad i firmaet ikke var spesielt gode. Det samtidig bare snakk om et firma og vanskelig å bruke til å trekke noen klare konklusjoner. PEAB og Undervisningsbygg er også begge i bygg- og anleggsbransjen, som kan være en viktigere forklaring enn dynamikken i enkeltorganisasjoner

Et siste selskap skiller seg ut. Statoil, nå Equinor, har vært involvert i tre korrupsjonssaker siden 2003, Statoil-Horton-, Statoil-Melkøya- og Statoil konsulent-saken. Disse sakene er spredt både geografisk og på nivå innad i organisasjonen, og de var ikke utpreget like slik som Undervisningsbygg-sakene var. Dette taler mot at sakene har påvirket tilliten og aksepten for korrupsjon innad i organisasjonen, men det er likevel besynderlig at et selskap dukker opp tre ganger blant 55 saker. Statoil var også innblandet i tre av de 21 sakene fra før 2003 som er listet opp i Transparency International Norges domssamling (2019, 80). Det er mulig å avfeie dette som tilfeldig og spredt i tid, sted og form, men når et firma skiller seg ut på denne måten kan man lure på om det ligger noe mer bak. Det er mulig at oljebransjen er en bransje der korrupsjonsrisikoen er større, og da er det ikke unaturlig at Statoil dukker opp i de fleste norske sakene knyttet til bransjen. Samtidig kan man ikke se bort ifra at inntrykket av kulturen innad

og kanskje også medieomtalen av disse sakene kan ha påvirket tilbøyeligheten til å begå korrupsjon. Totalt sett er det likevel ikke slik at enkeltorganisasjoner eller etater fremstår som gjengangere eller preget av korrupsjon i Norge.

Når man går videre til hypotesen om bransje, *H3: Korrupsjon er kun fremtredende i enkelte bransjer*, er det ett klart resultat som skiller seg ut. En betydelig andel av korrupsjonen i Norge skjer i bygg- og anleggsbransjen. 43 av de 121 domfelte opererte i bygg- og anleggsbransjen, og disse 43 var innblandet i 17 av de 55 korrupsjonssakene. Dette er i overkant av 30 % i begge tilfeller, og kan dermed ikke forklares med at det er spesielt mange domfelte i noen få saker som gir et så tydelig utslag.

Figur 4: Domfelte fordelt på bransje

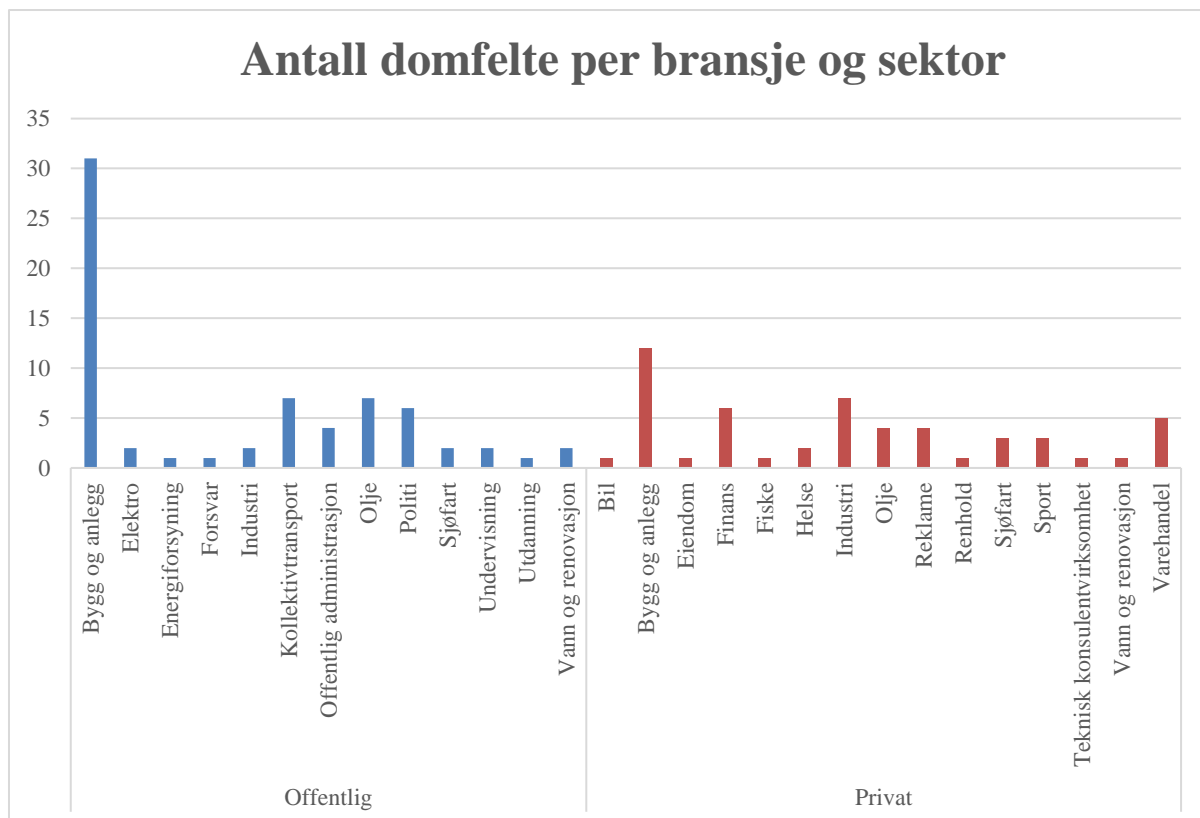
Utover det er korrupsjonen fordelt jevnt utover en rekke ulike bransjer, uten at noen av disse skiller seg spesielt ut. De to bransjene med nest flest korrupsjonsdømte er oljebransjen og industrien, med henholdsvis 11 og 9 domfelte. Det er langt opp til omfanget i bygg- og

anleggsbransjen, og de ligger nærmere de mange andre bransjene som har hatt noen få korrupsjonssaker.

Styrkes eller svekkes hypotesen av dette? Resultatene tilsier på den ene siden at korrupsjon kan forekomme mange steder, og at korrupsjonen i Norge ikke hovedsakelig drives av hva man tror menneskene rundt seg gjør. Samtidig kan den store andelen domfelte i bygg- og anleggsbransjen tilsi at dette faktisk er den viktige drivkraften i den ene bransjen hvor korrupsjon ser ut til å være mer enn et marginalt problem.

For at resultatene fra bygg- og anleggsbransjen skal tas til inntekt for collective action-teorien er man avhengig av at det ikke er et annet fremtredende trekk ved denne bransjen som kan forklare hvorfor det skjer akkurat her. Bygg- og anleggsbransjen er en næring hvor det er mange bedrifter (Statistisk sentralbyrå 2019a) og i flere av sakene, som for eksempel Bærum kommune-saken, Jotun-saken og Undervisningsbygg-saken, var mindre byggefirmaer og daglig leder i disse involvert i korrupsjon. Intern kontroll vil være mindre i slike selskaper, ikke minst når lederen er den som begår korrupsjonen. Likevel er det sånn at også store byggefirma som PEAB og Mesta har hatt korrupsjonssaker, og de offentlige aktørene i sakene, som Undervisningsbygg, Ullevål sykehus eller vannverket på Nedre Romerike, kan ikke sies å være så små at man utelukkende kan peke på lite kontroll i små firma som forklaring.

Bygg- og anleggsbransjen er også et område hvor det private næringslivet møter offentlige aktører. Om man sorterer domfellelsene etter både bransje og sektor kommer det frem at bygg- og anleggsbransjen er mer fremtredende når det er en offentlig part involvert. De er fortsatt den største gruppen på den rent private korrupsjonen også, men ikke i like stor grad. Dette kan skje fordi man har flere anledninger og grunner til å betale seg frem til oppdrag og tillatelser i møtet med det offentlige. Riktignok er bygg- og anleggsbransjen som figuren viser ikke den eneste bransjen som er involvert i offentlige saker, så selv om kontakten med det offentlige kan si noe er det ikke slik at det forklarer det store antallet korrupsjonssaker i bygg- og anleggsbransjen.

Figur 5: Domfelte fordelt på bransje og sektor

Måten arbeidet i denne bransjen fungerer på kan potensielt også være en medvirkende årsak til at det finnes mer korrupsjon her. I mange av sakene brukte de dømte falske fakturaer på en eller annen måte til å flytte korrupsjonsbeløpene i skjul. Man brukte denne metoden til å tappe offentlige aktører for verdiene som delvis ble betalt tilbake til den korruperte offentlige tjenestemannen som korrupsjon. Slik falske fakturerer kan være lettere å skjule når man fakturerer i timer for utførte byggearbeider. Risikoen for å bli oppdaget senkes derfor og motiverer til korrupsjon. Det er ikke utenkelig at dette har spilt en rolle, men liknende praksis har dukket opp i flere av sakene i andre bransjer både i privat og offentlig sektor. Da blir det vanskelig å forklare antallet korrupsjonstilfeller på bakgrunn av dette.

Selv om disse momentene alene ikke avskriver at det er et collective action-problem i bygg- og anleggsbransjen, er de samlet sett med på å svekke argumentet om at troen på hva andre gjør kan forklare de mange sakene som forekommer der. At det har en viss betydning skal man ikke se bort fra, men det er tilsynelatende mange andre mulige årsaker som ikke kan utelukkes. Totalt sett for de norske sakene svekkes hypotesene om at korrupsjon er fremtredende kun hos enkelte aktører eller bransjer. Utover bygg- og anleggsbransjen er det få tegn til dette. Dette betyr ikke

nødvendigvis at collective action-teorien om korrupsjon er mindre viktige. Som forkjempere for teorien har påpekt er den aller mest relevant i samfunn med utbredt korrupsjonsaktivitet (Rothstein 2011, 100), og de norske sakene kan tyde på at teorien kanskje ikke har en stor betydning i kontekster hvor korrupsjonsnivået er antatt lavt og de økonomiske og politiske institusjoner er relativt velutviklede og robuste.

8.1.3 Kjønn

Det teoretiske grunnlaget om kjønn og korrupsjon tilsier at kvinner er mindre korrupte enn menn, og hypotesen om kjønn som diskuteres her er *H4: Kvinner begår mindre korrupsjon enn menn*. Det umiddelbare inntrykket resultatene gir styrker hypotesen. Kun to kvinner er dømt for korrupsjon i sakene jeg har undersøkt, mens 111 menn er dømt i det samme utvalget av saker. For de to siste individene har jeg ikke klart å finne informasjon om kjønn.

Verdiene i de to sakene hvor kvinner var involvert var relativt små og foregikk ikke over lengre tid. I Ligningsfunksjonær-saken mottok den kvinnelige ansatte ved Asker og Bærum ligningskontor til sammen 17 000 kroner for å hjelpe til med å endre ligningen til en mann og klage på ligningen for en annen. I Kvinne-narko-saken, hvor korrupsjonen var en mindre del av tiltalen, forsøkte den dømte kvinnen å betale en advokat 50 000 kr for at han skulle få sine klienter til å trekke et sivil søksmål mot henne.

Å brukes disse to sakene til å sammenlikne korrupsjon blant kvinner og menn blir meningsløst når man kun har to korrupsjonstilfeller. I seg selv er disse sakene svært forskjellige, og to saker kan ikke være grunnlag for kvinner generelt. Det interessante spørsmålet er hvorfor så få kvinner har blitt dømt for korrupsjon.

En mulig forklaring som direkte støtter hypotesen, er at kvinner rett og slett er mindre tilbøyelige til å begå korrupsjon. Når resultatene er så entydige over en såpass lang periode som 15 år er det nærliggende å tenke det. Dette gir ikke så mange tilfredsstillende svar om mekanismene og faktorene som fører til at kvinner er mindre korrupte, enten de er dypt kulturelle, sosiale eller biologiske. Det gir likevel noen klare implikasjoner om at likestilling i arbeidslivet kan ha en positiv effekt i korrupsjonsbekjempelse. Det er selvfølgelig også teoretisk mulig at kvinner bare er flinkere til ikke å bli oppdaget når de er korrupte, men dette er vanskelig å undersøke nærmere.

Samtidig må man vurdere om kjønn i seg selv ikke er forklaringsfaktoren, men at det ligger en eller flere andre variabler bak. Hvis korrupsjonen kun skjer i situasjoner hvor kvinner ikke deltar i dag kan det forklare forskjellen, og underbygge kritikken fra Goetz (2007) mot hypotesen fordi korrupsjon kan skje i nettverk som kvinner ikke er deltakere i.

En faktor som kan spille inn er andelen kvinner i lederstillinger. Som jeg har diskutert er man avhengig av å ha en eller annen maktposisjon for å begå korrupsjon. Det trenger ikke å bety at du er leder, da en saksbehandler også vil ha en maktposisjon som kan utnyttes. Likevel kan rollen som daglig leder eller toppleder potensielt gjøre at du har mer kontroll og frihet til å ta avgjørelser, og dermed større muligheter til å begå korrupsjon.

Det har dessverre ikke latt seg gjøre å lage en tilstrekkelig sammenliknbar variabel i mitt datasett som angir om den domfelte hadde en lederstilling eller ikke. Selv om titler som daglig leder potensielt kunne vært brukt vil det ekskludere mange ledere som ikke har en daglig lederstilling, spesielt i det offentlige. I tillegg er det vanskelig å sammenlikne en daglig leder i et firma med noen få ansatte med stillinger i konsernledelsen i børsnoterte selskaper. På samme måte er det krevende å vurdere på tvers av flere saker hva slags ledermakt en salgssjef, avdelingsleder eller prosjektleder har i ulike selskaper og sammenlikne dem med daglig ledere i selskaper som har en annen størrelse. På bakgrunn av dette kan jeg ikke presentere noen konkrete resultater om lederstilling og korrupsjon. Det overordnede inntrykket fra datainnsamling av stillingstitler og sakene for øvrig er likevel at lederstilling og daglig lederrollen har en viss betydning i korrupsjonssakene.

Kvinner i Norge har i mindre grad enn menn lederstillinger. 38 prosent av norske ledere er kvinner, og det er ikke en enorm forskjell mellom privat sektor, med tre av ti kvinner, og offentlig sektor, med fire av ti kvinner, i lederstillinger (Andreassen 2017). Kvinneandelen er også høyere enn tidligere perioder. Om man kun ser på daglig ledere i AS og ASA blir forskjellene enda tydeligere. Kun 16,4 prosent av de daglige lederne i AS var kvinner i 2019, og for ASA synker andelen til 6,6 prosent (Statistisk sentralbyrå 2019a).

Forskjellen i lederandel kan på bakgrunn av dette se ut til å ha en betydning, men det er viktige merke seg noen momenter. Det finnes fortsatt en god del kvinnelige ledere i Norge, og det er på ingen måte slik at alle eller noe overveldende flertall av de korruperte i Norge er ledere. Derfor er det vanskelig å koke kjønnsvariasjonene ned til at kvinner ikke er ledere. Det er også viktig

å holde muligheten åpen for at det kausale forholdet er motsatt, at det tilsynelatende er en god del korrupte ledere nettopp fordi det er et flertall av mannlige ledere.

En annen mulig forklaring på kjønnsforskjellene er at korrupsjonen stort sett forgår i bransjer hvor det er få kvinner. Som jeg har påpekt i delkapittelet om bransje er den avslørte korrupsjonen i Norge spredt utover en lang rekke bransjer med få tilfeller i hver, med unntaket av at bygg- og anleggs-bransjen skiller seg ut med langt flere korrupsjonstilfeller. Bygg- og anleggsbransjen er sterkt preget av menn. 98 prosent av byggarbeidere er menn (Andreassen 2017), og 95,7 prosent av de daglige lederne i AS i bransjen er menn (Statistisk Sentralbyrå 2019a). De to bransjene som har flest korrupsjonssaker etter bygg- og anleggsbransjen, oljebransjen og industrien, har også et klart flertall av menn som daglige ledere (Statistisk sentralbyrå 2019a) og sysselsatte generelt (Statistisk sentralbyrå 2019b).

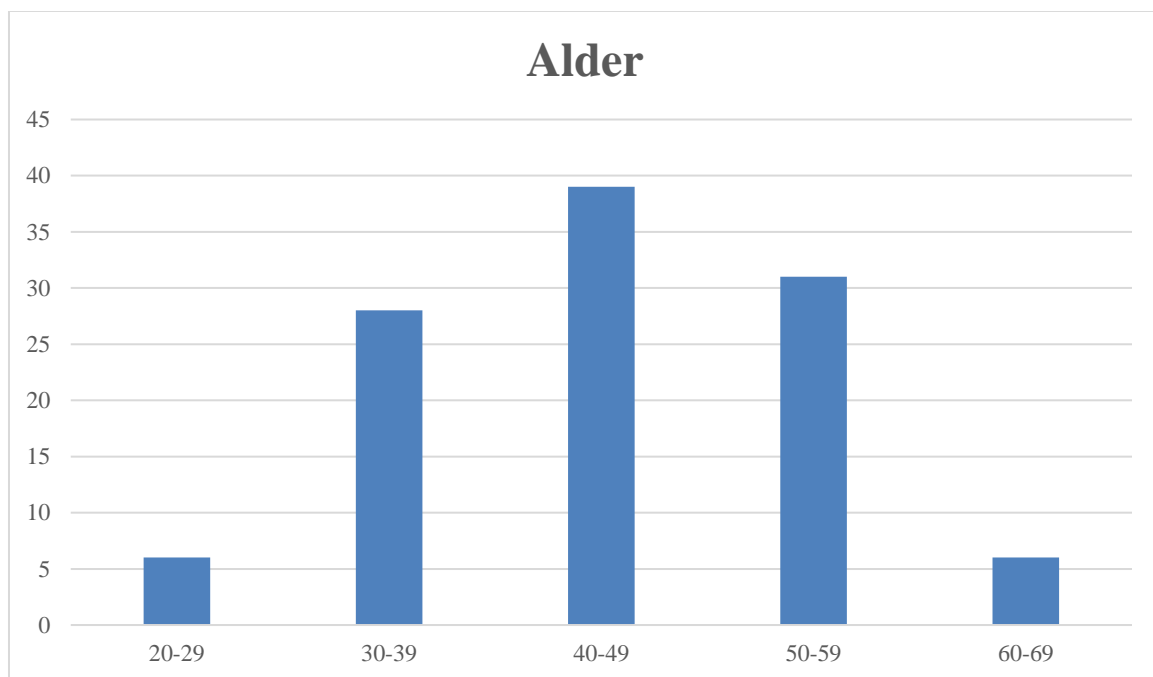
Dette skulle tilsi at også bransje kan være med på å forklare noe av forskjellen mellom kjønnene i forbindelse med korrupsjon. Hvis kvinner i liten grad jobber i bransjer der korrupsjon av ulike grunner oftest skjer er det kanskje ikke så rart at de ikke dukker opp i korrupsjonssaker. Likevel må man på samme måte som for lederstillinger være åpne for at kausaliteten kan gå andre veien og at mangelen på kvinner i disse bransjene er en medvirkende årsak til korrupsjonen der. Det er også slik at korrupsjonen i Norge ikke er begrenset til noen få bransjer, og det er derfor vanskelig å tilskrive kjønnsforskjellene til bransje alene.

Samlet sett vil jeg si at hypotesen om at kvinner er mindre korrupte enn menn er styrket på bakgrunn av resultatene mine. Lederandel og bransje, sammen med den grunnleggende svakheten om at jeg kun behandler domfellelser, gjør at man ikke kategorisk burde si at kvinner er mindre korrupte enn menn i Norge. Den overveldende forskjellen mellom kjønnene på domfellelser gjør likevel at det er vanskelig å avskrive at kvinner til en viss grad er mindre korrupte enn menn.

8.1.4 Alder

Forventningen knyttet til alder og korrupsjon er at individer begår mindre korrupsjon jo eldre de blir, med bakgrunn i teorier basert på hva ulike aldersgrupper svarer om når korrupsjon kan forsvares. Hypotesen er *H5: Høyere alder gjør individer mindre tilbøyelig til å begå korrupsjon.*

Ved første øyekast ser ikke denne effekten ut til å gjøre seg gjeldende. Når man grupperer individene etter alder for hvert tiende år på samme måte som Torgler og Valev (2006) gjorde får man en omvendt U-form hvor det er flest korrupsjonsdømte blant personer i 40-årene. Alderen er relativt jevnt fordelt innad i disse gruppene, med det unntaket at det er åtte 39-åringer med i utvalget. Dette forsterker egentlig trenden om at man begår mest korrupsjon når man er i midten av sitt yrkesaktive liv, og tyder på at Torgler og Valevs funn (2006) om at eldre er mindre tilbøyelig til å begå korrupsjon ikke gir utslag i faktiske norske korrupsjonstilfeller.

Figur 6: Domfelte etter alder

Det er samtidig mulig å tolke disse resultatene på en annen måte. For å begå korrupsjon må man ha en makt å misbruke, og sannsynligvis vil flere 40- og 50-åringer enn 25-åringer ha roller med en tilstrekkelig maktposisjon til å begå korrupsjon. Dermed kan det hende at alderstoppen for kriminell adferd flyttes fra 20-årsalderen, slik Hirschi og Gottfredson (1983) viser til for kriminalitet generelt, og heller starter senere når det kommer til korrupsjon. Dermed kan eldre «overrepresenteres» fordi de oftere har muligheten til å være korrupte. Man ser også noe av nedgangen som hypotesen forventer blant de aller eldste av de yrkesaktive.

Alder ser ikke ut til å henge sammen med noen av de andre faktorene som jeg har undersøkt. Dette er interessant med tanke på verdien på korrupsjonen, da en sammenheng mellom høyere

alder og høyere verdier kunne tilsi at det skal mer til for å motivere noen til å begå korrupsjon jo eldre de blir. Dette er derimot ikke tilfellet.

Samlet sett er det mest fornuftig å konkludere med at resultatene mine ikke tilsier at alder har en spesielt tydelig effekt den ene eller andre veien. Selv om resultatene ikke styrker hypotesen i særlig stor grad, er det vanskelig å avfeie den på bakgrunn av disse resultatene. Det kan like gjerne være muligheten til å være korrumpert som gir utslaget dataene viser, uten at jeg kan si noe sikkert om det her.

8.1.5 Personlighet

Hva slags personlighet den korruperte har er det første av funnene fra Graaf og Huberts studie av nederlandske korrupsjonssaker (2008) som jeg har forsøkt å undersøke om gjør seg gjeldende også i Norge. Hypotesen som diskuteres er *H6: Korrupte er ofte sett på som effektive, dominerende og populære personer i sine organisasjoner og miljøer.*

Kildene jeg har gått gjennom har i liten grad gitt noe inntrykk av at de korruperte har noen spesielt dominerende personlighet, vært populære i organisasjonen eller blitt sett på som spesielt effektive. Jeg har samtidig ikke funnet noe informasjon som tyder på det motsatte.

En relativt sannsynlig grunn til at jeg ikke har funnet noe som bidrar til å bekrefte eller avkrefte denne hypotesen er at de skriftlige kildene jeg baserer meg på i liten grad omtaler personlighetstrekk. Påtalemyndighet og rettsapparat har ikke noen motivasjon for å undersøke dette når deres hovedoppgave er å vurdere om korrupsjon beviselige har forekommet. I noen dommer har retten påpekt at en av partene var pådriveren for at korrupsjonen skulle gjennomføres, men det har ikke vært mulig å trekke ut nok informasjon om personligheten eller rykte i organisasjonen basert på disse kildene.

Et tilfelle skiller seg ut. Hovedtaltale i Vannverket-saken, Ivar T. Henriksen, kan sies inneha alle personlighetstrekkene som Graaf og Huberts (2008) pekte på i sin casestudie. Henriksen, som gikk under kallenavnet «Kongen av Romerike» før den omfattende tappingen av de to interkommunale selskapene han ledet ble kjent (Gedde-Dahl, Hafstad og Magnussen 2008, 16), er på mange måter kroneksempelen på hvordan korrupsjon er mulig for denne typen personligheter. Han satte i gang store utviklingsprosjekter, tok ansvar når ting måtte gjøres og mottok til og med Kongens fortjenestemedalje i gull i 2002, et initiativ den daværende

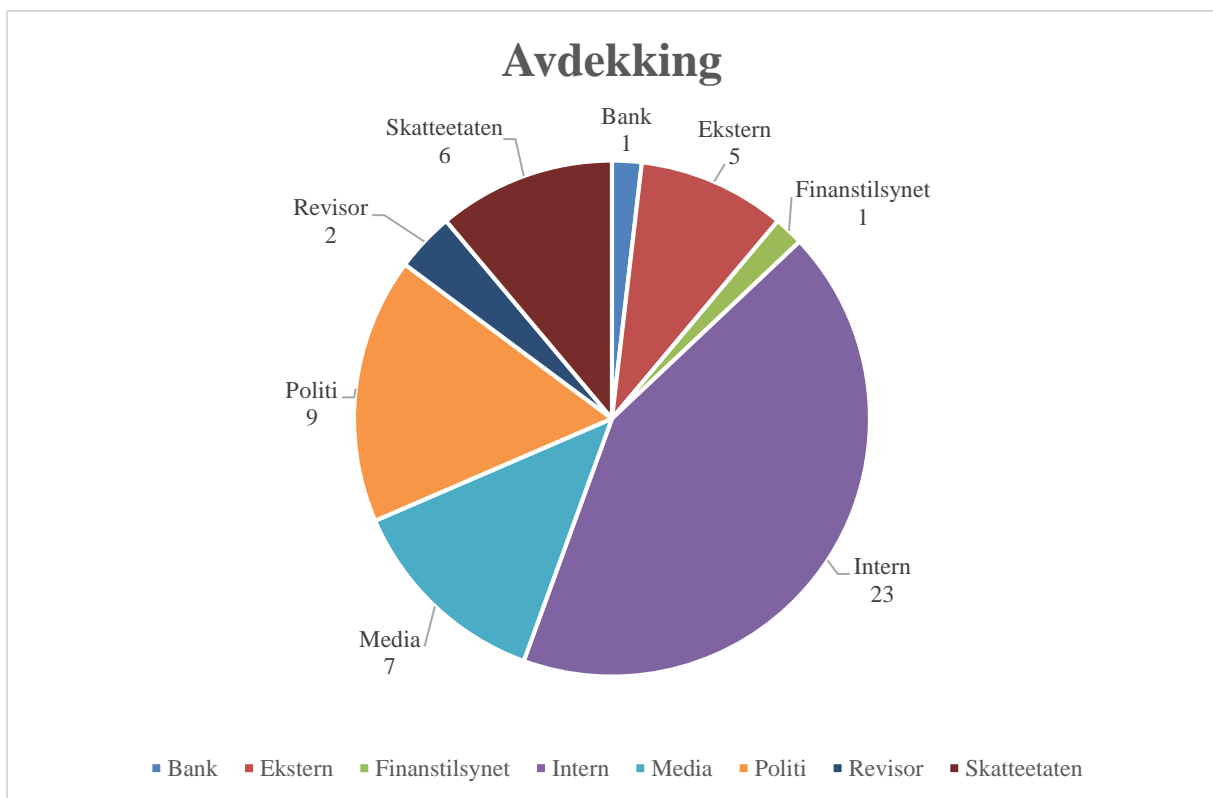
ordføreren i Skedsmo sto bak (Gedde-Dahl, Hafstad og Magnussen 2008, 18). Henriksen nøyte stor tillit fra kommunene og politikerne han drev vannverk for, og skaffet seg stor innflytelse og frihet gjennom sjarme og faglig tyngde (Gedde-Dahl, Hafstad og Magnussen 2008, 67). Dette gjorde også at han stort sett fikk holde på som han ville uten at politikerne stilt spørsmål eller kontrollerte hvordan de budsjetterte midlene ble brukt. Helt til Aftenposten avslørte saken i 2005 hadde politikerne på Nedre Romerike full tillit til mannen som senere ble dømt for å ha tappet de kommunale selskapene for verdier på 70 millioner, hvorav 10 millioner i korrupsjon (Gedde-Dahl, Hafstad og Magnussen 2008, 68; Transparency International Norge 2019, 22).

Selv om det finnes et «perfekt» norsk tilfelle i Henriksen som treffer på alle punkter slik Graaf og Huberts (2008) har beskrevet en typisk korrupt tjenestemann, har jeg ikke funnet noe gjennomgående i mitt datamateriale som styrker deres hypotese om personligheten til korruperte. Frank Murud, hovedmannen i Undervisningsbygg-saken, er blitt omtalt på noe av den samme måten av Gedde-Dahl, Hafstad og Rasmussen (2008, 58), men ikke i samme utstrekning som Henriksen. Det er samtidig vanskelig å påstå at mine manglende funn svekker hypotesen deres betydelig. At denne typen personlighet ikke dukker opp i større grad på tvers av 55 saker er selvfølgelig ingen styrke, og det kan hinte mot at denne personlighetstypen kanskje ikke er like viktig som Graaf og Huberts studie (2008) tilsier. Den viktigste konklusjonen må likevel være at datamaterialet mitt dessverre ikke er godt egnet til å svare på denne hypotesen, og at andre type mer dyptpløyende case-studier kan gi bedre svar på hvorvidt slike personlighetstrekk har en betydning for om korrupsjon forekommer.

8.1.6 Avdekking

Avdekking er forventet å skje hovedsakelig ved hjelp av eksterne aktører i korrupsjonssaker. Mangel på kontroll og kultur for å akseptere korrupsjon innad i organisasjoner gjør både at korrupsjon oppstår og at den ikke avdekkes, og hypotesen om avdekking utledet fra funnene i Graaf og Huberts studie (2008) er *H7: Korrupsjonsforhold avdekkes hovedsakelig av eksterne aktører.*

En betydelig andel av de 55 norske korrupsjonssakene jeg har undersøkt er avdekket internt. Det er den klart største avdekkingsformen da intern varsling eller kontrollrutiner har ført til at 23 av sakene er blitt avslørt, noe som utgjør 43 %. Av de øvrige aktørene er det politiet, media og Skatteetaten som står for avdekking av de fleste andre sakene, uten at noen av de peker seg spesielt ut i forhold til de andre. Dette gir inntrykk av at hypotesen ikke stemmer spesielt godt, men det er viktig også å vurdere intern avdekking opp mot alle de andre samlet. Samlet står de eksterne aktørene for noe over halvparten av avsløringene. Intern avdekking er altså ikke dominerende på generell basis, men at nesten halvparten av sakene avdekkes internt svekker hypotesen. Dette er på mange måter et sunnhetstegn for hvordan norske foretak og organisasjoner forholder seg til korrupsjon.

Figur 7: Avdekking, antall saker per kategori

Det kunne tenkes at intern avdekking utgjør en betydelig andel i Norge fordi oppmerksomheten rundt korrupsjon har blitt større siden begynnelsen av 2000-tallet når sakene i Graaf og Huberts studie (2008) ble avdekket. I de norske korrupsjonssakene jeg har undersøkt ser det derimot ikke ut til at det er mer intern avdekking de siste årene. Intern avdekking er spredt jevnt utover hele tidsperioden sakene er hentet fra. Det er også få andre sammenhenger mellom avdekking og øvrige trekk ved sakene. De fire sakene der korrupsjonen ikke ble gjennomført er naturlig nok oppdaget internt, da avslåtte korrupsjonsforsøk som meldes fra om er kodet som intern avdekking. Det gjør også at de fleste av enkelttilfellene er avdekket internt, uten at det er spesielt interessant.

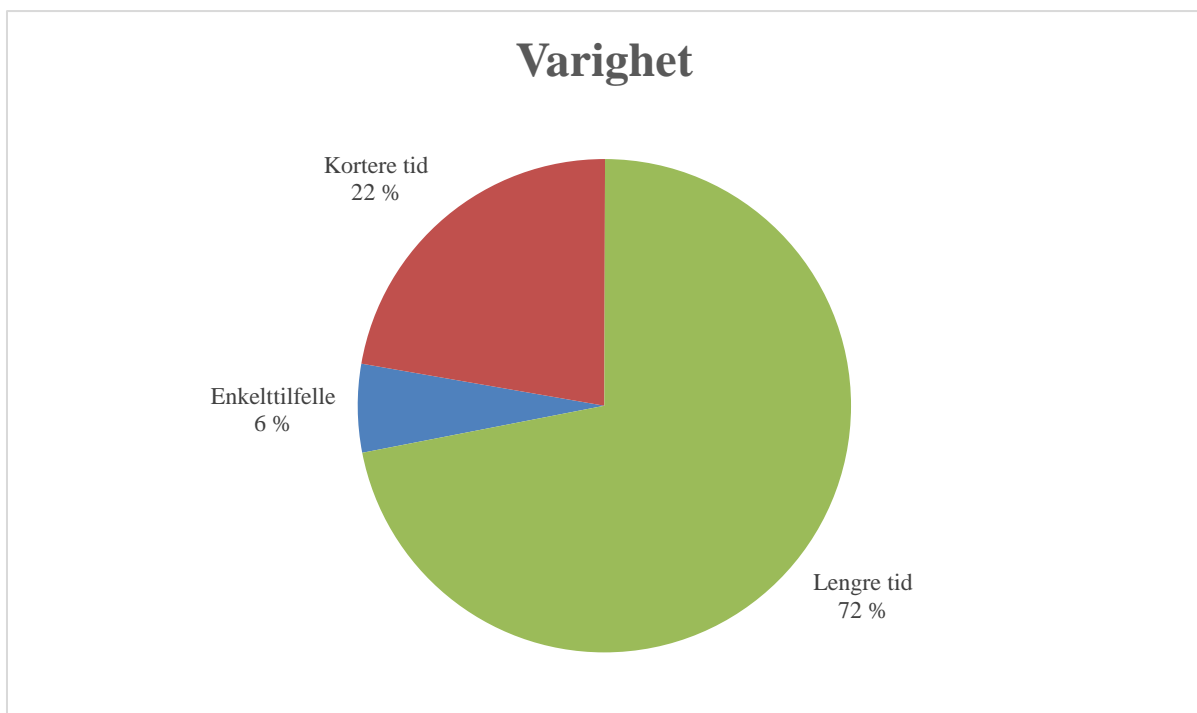
Den eneste interessante sammenhengen mellom avdekking og andre faktorer jeg har funnet knytter seg til bygg- og anleggsbransjen. Kun 6 av 17 saker og 7 av 43 rettsobjekter i bygg- og anleggsbransjen ble avdekket internt. Det er noe under hva man burde forvente ut ifra den generelle fordelingen på avdekking. Bygg- og anleggsbransjen oppdager i liten grad korrupsjon selv, særlig i de sakene hvor mange fra bransjen er involvert. Dette kan være med å belyse en potensiell grunn til at mer korrupsjon skjer akkurat her. Dette tilsier at den interne kontrollen er dårligere og at det varsles mindre innad i foretakene, noe som kan gjøre det lettere å begå korrupsjon. Samtidig kan det hende at andre aktører som media, politi og skatteetaten undersøker denne bransjen nøyere fordi det har vært flere korrupsjonssaker der tidligere, og at man dermed får mer ekstern avdekking. Den mindre størrelsen på mange av firmaene i bygg- og anleggsbransjen kan også forklare hvorfor intern avdekking er vanskelig, da det i flere tilfeller er lederne der som er korrupte.

Totalt sett svekker likevel resultatene fra de norske sakene hypotesen om at avdekking av korrupsjon hovedsakelig skjer eksternt. Selv om ikke flertallet av saker avdekkes internt, er kontrollrutiner og varsling innad i organisasjonene en viktig faktor i avsløring av korrupsjonssaker i Norge.

8.1.7 Varighet

Varigheten på korrupsjonsforholdet er forventet å være langt og etablert i de aller fleste tilfellene i Norge, jamfør hypotesen *H8: Korrupsjonsforhold pågår som regel over lang tid* utledet fra Graaf og Huberts sin studie (2008) av nederlandske caser. De norske casene ser ut til å støtte denne hypotesen.

Flertallet av de dømte bedrev korrupsjon over lengre tid. 87 hadde langvarige korrupsjonsforhold, mens bare 27 begikk korrupsjon over kortere tid og 7 individer ble dømt for enkelttilfeller. Varighet er behandlet på individnivå fordi fire av sakene involverte korrupsjonsforhold av ulik varighet, men det samme forholdet mellom de tre kategoriene holder seg nesten likt om man sammenlikner på saksnivå. Korrupsjonen i Norge er tilsynelatende preget av saker der korrupsjonen foregår over tid, i motsetning til enkeltstående bestikkelser som man typiske ser for seg i samfunn med mye korrupsjon.

Figur 8: Varighet av korrupsjonsforholdet per rettsobjekt

Det er få trender å spore når man ser på sammenhengen mellom varighet og andre faktorer. Enkelttilfellene er ikke overraskende preget av lave summer og mangel på et personlig forhold mellom partene, og flesteparten av de større verdiene er utvekslet i tilfeller som pågikk over lengre tid. Dette er ganske logisk og hadde kun vært interessant å undersøke nærmere om man

så en motsatt trend. Utover dette er det ingen sektorer, bransjer eller aldersgrupper som peker seg ut i sammenheng med varighet.

Funnene om varighet styrker i all hovedsak hypotesen. Det er selvfølgelig mulig å diskutere om 28 % enkelttilfeller og tilfeller over kortere tid gjør at man bør nyansere forventningen til varighet noe, men jeg anser en så stor andel som et tydelig tegn på at langvarige korrupsjonsforhold er de mest typiske man finner i Norge.

8.1.8 Forholdet mellom partene

Den siste hypotesen utledet fra Graaf og Huberts studie (2008), *H9: Partene i et korrupsjonstilfelle har som regel et personlig forhold*, tar utgangspunkt i at man må kjenne hverandre for å begå korrupsjon i vestlige land. For å begå korrupsjon er man nødt til å ha et gjensidig tillitsforhold ved at bestikkelsen eller annen fordel fører til at man selv får noe igjen, og at man som passiv part vil motta en fordel dersom ytelsen gis først. I Norge er det lite sannsynlig at man tror man kan skaffe seg fordeler ved korrupsjon i alle situasjoner, altså at systemet er fullt ut korrupt, og man vil da sannsynligvis være avhengige av å ha et visst personlig forhold for at tilliten blir høy nok til å gjennomføre korrupsjonen.

Det har vært vanskelig å definere om forholdene mellom partene i korrupsjonssakene har vært personlige og hvor nære de faktisk har vært. Derfor har jeg ikke utledet noen systematisert variabel for diskusjonen knyttet til personlig forhold. I alle tilfellene der korrupsjonen ble gjennomført kjente partene hverandre til en viss grad. Inngåelse av avtaler, tildeling av oppdrag og innkjøp vil som regel inkludere at partene har kontakt og en viss kjennskap til hverandre. Når forholdene pågår over tid er det i mange tilfeller vanskelig å fastslå om forholdet mellom dem kun er profesjonelt og praktisk, om det er personlig kun for å gjennomføre korrupsjonen eller om det er et reelt personlig forhold mellom partene.

I noen få saker var det tydelig at forholdet var nært og personlig. I Au pair-saken forsøkte en politibetjent å skaffe konas søster ulovlig oppholdstillatelse ved at hun skulle komme til landet under skjul av å være au pair. Mannen hadde hovedsakelig forholdet til kona og hennes søster som motivasjon for korrupsjonen. I Bærum kommune-saken var det hovedsakelig tre brødre, der en av brødrene jobbet i kommunen, og sønnen til den ene broren som sto for en storstilt tapping av midler fra kommunens eiendomsavdeling blant annet ved korrupsjon. De tre brødrene ble også dømt for organisert kriminalitet. I Namsmannsaken-saken engasjerte en

politimann seg sterkt i en sak der en bekjent mente han hadde blitt svindlet ved salget av en bedrift. Korrupsjonen bestod i at den dømte politimannen mottok 55 000 for at han hjalp den bekjente med saken, men det personlige forholdet og engasjementet var en viktig faktor.

I de øvrige sakene har det ikke vært mulig å fastslå klart hvor personlig forholdet var mellom partene. Norconsult-saken, der to av selskapets ansatte ble dømt for medvirkning til korrupsjon fordi deres samarbeidspartnere på et vannprosjekt i Tanzania betalte bestikkløser til offentlige tjenestemenn, er det nærmeste man kommer at det ikke var noen som helst form for personlig forhold. Likevel er dette ikke fullt ut riktig da Norconsults samarbeidspartner hadde et forhold til de offentlige ansatte som ble bestukket, og mekanismen gjorde seg gjeldene selv om de domfelte i Norge ikke sto for det personlige forholdet. NAV-saken kan også nevnes her fordi gjeldsrådgiveren som var ansatt i NAV utnyttet sin stillingen til å ta betalt av de som kom for å få hjelp med gjeldsproblemer. Forholdet var på den måten veldig skjevt, men hadde likevel et visst personlig preg.

Selv om resultatene så langt gjør det usikkert hvilken betydning personlige forhold har, er det et moment som er med på å styrke hypotesen om at det er viktig. Sakene der korrupsjonen ble avslått av den potensielle mottakeren bærer alle preg av at det ikke er noe personlig forhold mellom partene. I Eiendomsmegler-saken forsøkte en mann å få kjøpe en bolig til takst ved å tilby den ansvarlige megleren 20 000 kr og oppdraget med salg av hans nåværende bolig i en tekstmelding. Tilbudet ble umiddelbart avslått, og meglerne meldte korrupsjonsforsøket til sin sjef. Et liknende hendelsesforløp forekom i Byggesøknads-saken og den tidligere nevnte Kvinne-narko-saken.

Den kanskje mest spesielle saken i utvalget er Trafikkuhell-saken. En mann ble dømt for å ha forsøkt å bestikke to politimenn med 500 kr for å ikke foreta promillekontroll av han. Mannen var beruset under korrupsjonsforsøket, men han hadde ikke drukket da han tidligere på dagen hadde krasjet bilen i grøfta rett ved huset sitt. Han og kameraten klarte ikke å flytte bilen, og begynte i stedet den planlagte festen. Politiet kom til stedet fordi forbikjørende hadde meldt om en tilsynelatende bilulykke og fant den nå, berusede mannen flere timer etter utforkjøringen. Mannen ble i retten frikjent for promillekjøring, men dømt for korrupsjonsforsøket.

Alle disse sakene dreier seg om små summer, som nevnt i diskusjonen om verdi. Det er likevel påfallende at alle sakene som er avvist mangler et personlig forhold, mens det ikke er mulig å

fastslå noe slikt i noen av de andre sakene. Det er flere av de gjennomførte tilfellene som har like små verdier som de fire som ble avslått, men det er ingen av de som så tydelig mangler et personlig forhold mellom partene. I de logiske termene om årsaker som er nødvendige og tilstrekkelige tilsier mine funn at en form for personlig forhold er nødvendig (men åpenbart ikke tilstrekkelig) for at korrupsjon skal kunne gjennomføres.

Dette er riktignok bare fire tilfeller, og det er logisk å tenke seg at denne typen små forhold løper en relativt stor risiko for ikke å bli oppdaget hvis motparten godtar bestikkelsen. Det kan derfor være at forskjellen i hvilke saker som avdekkes og ikke hvilke som holdes skjult gjør resultatene overdrevet tydelige. Alt tyder likevel på at en form for personlig forhold, nært eller ikke, må til for at korrupsjon skal forekomme i Norge.

8.2 Resultater fra frifinnelser

29 rettsobjekter i mitt opprinnelige utvalg ble frifunnet i retten etter å ha stått tiltalt for korrupsjon. Det er interessant å redegjøre kort om disse da de potensielt kan gi et innblikk i hvor grensen for korrupsjon går, og om det er noen merkbare forskjeller på rettsobjektene som dømmes og som frikjennes. De 29 domfelt er fordelt på 14 saker, og i to av disse sakene, Ruter-saken og Rådmann-saken, ble alle de tiltalte frikjent.

Det er lite som skiller frikjennelsene fra domfellelsene på de faktorene jeg har undersøkt, utenom det åpenbare at norsk rett har vurdert at de ikke skal dømmes for korrupsjon. Det er frikjente både i offentlig og privat sektor, i alle aldre og spredt i hele perioden jeg har sett på. De fleste forholdene de sto tiltalt for skjedde over lengre tid, og omtrent halvparten av tilfellene ble avdekket internt. Alle de frikjente var ikke overraskende menn.

Verdien av korrupsjonen i en god del av tilfellene er ganske lave, med flere beløp under 100 000. Eksempelvis ble en driftssjef i Ruter frikjent for korrupsjon i form av tre middager over to år til en samlet verdi av 4454 kr. Retten kom her frem til at det ikke var en «utilbørlig fordel» å få påspandert disse middagene av en leverandør, da verdien var liten og det ble ansett som en del av jobben som driftssjef. I en del tilfeller mangler også verdien, da retten kom frem til at det ikke var utvekslet noen verdi som var korrupsjon. Eksempelvis i Rådmann-saken slo retten fast at en restauranteier som solgte en leilighet til rådmannen i kommunen ikke hadde

gjort dette til under markedspris slik påtalemyndigheten hevdet, og både restauranteieren og rådmannen ble frikjent.

Unntaket er Yara-saken, der tre av topplederne i gjødsel-produsenten ble frikjent mens juridisk direktør og selskapet selv ble dømt for aktiv korrupsjon på 14,5 millioner kroner. Norconsult og en ansatt i selskapet ble også frikjent for medvirkning til korrupsjon på 700 000 kr, og i Bankansatt-saken ble en av de tiltalte frikjent av juryen i lagmannsretten for korrupsjon på 395 000 kr som han hadde blitt dømt for i tingretten. Det er altså ikke noe entydig bilde om at frikjennelser skjer i tilfeller med lavere verdi. Totalt sett er det ingen systematiske forskjeller fra domfellelsene hos de 29 frifinnelsene jeg har undersøkt.

9. Konklusjon

Hva kjennetegner korrupsjon i Norge siden innføringen av de nye korrupsjonsparagrafene i 2003? Og hva kan domfellelsene forteller oss om det? Dette har vært kjernen i denne oppgaven og hovedspørsmålene jeg har forsøkt å besvare i analysen.

Korrupsjon i Norge begås nesten utelukkende av menn. Det er vanskelig å avskrive dette som noe annet enn en kjønnseffekt når under 2 % av de domfelte er kvinner, selv når man tar forbehold om bransje og lederroller. Dette er det tydeligste funnet i min analyse. Bygg- og anleggsbransjen skiller seg også tydelig ut som den eneste bransjen der korrupsjon er fremtredende. Siden ingen andre bransjer skiller seg ut er det vanskelig å generelt konkludere med at collective action-teoriene gjør seg gjeldende i Norge, men at bygg- og anleggsbransjen bærer preg av disse mekanismene er det en del ting som tyder på. At noe bidrar til spesielt mye korrupsjon i denne bransjen er det uansett liten tvil om, selv med en analyse basert kun på domfellelser.

Norske korrupsjonstilfeller ser også ut til å foregå over lengre tid mellom mennesker som har et visst personlig forhold til hverandre. Spesielt skillet mellom gjennomførte saker og saker der korrupsjonen ble avslått tegner et tydelig bilde av at det er vanskelig å få korrupsjon til å fungere uten å ha et bekjentskap i bunnen. Korrupsjonen avdekkes også internt i nesten halvparten av sakene, noe som bør anses som et sunnhetstegn sammenliknet med forventningen om at mye avdekking skulle skje eksternt på en eller annen måte. Bygg- og anleggsbransjen skiller seg riktignok også ut her ved å ha en relativt liten andel intern avdekking.

Personligheten til de korruperte har det derimot vært vanskelig å si noe om på bakgrunn av domfellelsene jeg har analysert. Aldersfordelingen blant de korrupsjonsdømte gir inntrykk av at 40- og 50-åringer, de som er midt i sin yrkesaktive periode, er de mest korruperte, men om dette kommer som følge av alder eller at muligheten for korrupsjon først dukker opp i den alderen er vanskelig å si noe om.

Størrelsen på korrupsjonsverdiene er kanskje punktet der det har vært mest krevende å trekke noen klare konklusjoner. Verdien varierer stort, fra noen tusenlapper til beløp i 10-millioners klassen. Selv om de fleste beløpene ikke når millionklassen er det mange betydelige beløp, og mange av de aller største er knyttet til internasjonale saker. Det virker likevel som om flertallet

av de korrupsjonsdømte var motivert av privat økonomisk vinning. Det kan være et resultat av at man lettere oppdager og dømmer de som utveksler økonomiske verdier fremfor andre typer fordeler. Totalt sett blir det likevel feil å avskrive verdi som en betydelig faktor for at korrupsjon forekommer i Norge.

Alle resultatene må tolkes i lys av at det kun er domfellelser som er behandlet i denne analysen. Det er en risiko for at det er betydelige mangler i mitt utvalg sammenliknet med korrupsjonen som faktisk forekommer i Norge, og det er ikke utenkelig at det er systematiske skjevheter fordi enkelte typer saker oppdages mer enn andre. Likevel er det noen tydelige funn som ikke bør avfeies kun fordi domfellelser er grunnlaget. Kunnskapen fra domfellelsene kan også være interessant kunnskap som gir litt mer innblikk korrupsjonen som eksisterer i Norge.

10. Litteraturliste

- Ades, Alberto og Rafael Di Tella. 1996. "The Causes and Consequences of Corruption: A Review of Recent Empirical Contributions." *IDS Bulletin* 27 (2): 6-11.
- Andersen, Svein S. 2013. *Casestudier: Forskningsstrategi, generalisering og forklaring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Andreassen, Ivar H. 2017. «Stadig flere kvinnelige ledere.» *Statistisk sentralbyrå*, 12. oktober 2017. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/stadig-flere-kvinnelige-ledere>
- Bardhan, Pranab. 1997. "Corruption and Development: A Review of Issues." *Journal of Economic Literature* 35 (3): 1320-1346.
- Becker, Gary S. 1968. "Crime and Punishment: An Economic Approach." *Journal of Political Economy* 76 (2): 169-217.
- Brønnøysundregistrene. 2019. "Om Enhetsregisteret». Oppdatert 3. juli 2019. <https://www.brreg.no/om-oss/oppgavene-vare/alle-registrene-vare/om-enhetsregisteret/>
- Caiden, Gerald E. 2001. "Corruption and Governance" I *Where Corruption Lives*, redigert av Gerald E. Caiden, O. P. Dwivedi og Joseph Jabbra, 15-38. Bloomfield: Kumarian Press.
- Chaudhuri, Ananish. 2012. "Gender and Corruption: A Survey of the Experimental Evidence." I *New Advances in Experimental Research on Corruption*, redigert av Danila Serra og Leonard Wantchekon. *Research in Experimental Economics*, 15: 13-49. Bingley: Emerald Group Publishing
- De Vries, Catherine E. og Hector Solaz. 2017. "The Electoral Consequences of Corruption." *Annual Review of Political Science* 20: 391-408.
- Della Porta, Donatella og Alberto Vannucci. 1997. "The resources of corruption: Some reflections from the Italian Case." *Crime, Law and Social Change* 27: 231-254.
- Dollar, David, Rymond Fisman og Roberta Gatti. 2001. "Are women really the "fairer" sex? Corruption and women in government." *Journal of Economic Behavior & Organization* 46: 423-429.
- Eisenhardt, Kathleen M. 1989. «Building Theories from Case Study Research.» *The Academy of Management Review* 14 (4): 532-550.
- Elden, John Christian. 2016. «strafferettslig bevisbyrde». I *Store norske leksikon*. Oppdatert 1. januar 2016, hentet 14. november 2019 fra https://snl.no/strafferettslig_bevisbyrde
- Elster, Jon. 1986. *Rational Choice*. Oxford: Blackwell.

- Europarådskonvensjonen. 1999. *Strafferettslig konvensjon mot korrupsjon - ETS nr. 173*.
Strasbourg, 27. januar 1999.
- FN-konvensjonen mot korrupsjon. 2003. *De forente nasjoners konvensjon om korrupsjon*.
New York, 31. oktober 2003.
- Gedde-Dahl, Siri, Anne Hafstad og Alf Endre Magnussen. 2008. *Korrupsjon i Norge*. Oslo:
Kagge Forlag.
- George, Alexander L. og Andrew Bennett. 2005. *Case Studies and Theory Development in the
Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Goertz, Gary. 2006. *Social Science Concepts: A User's Guide*. Princeton: Princeton University
Press.
- Goetz, Anne Marie. 2007. "Political Cleaners: Women as the New Anti-Corruption Force?"
Development and Change 38 (1): 87-105.
- Graaf, Gjalte de. 2007. "Causes of Corruption: Towards A Contextual Theory of Corruption."
Public Administration Quarterly 31 (1): 39-86.
- Graaf, Gjalte de og Leo Huberts. 2008. "Portraying the Nature of Corruption Using an
Explorative Case-Study Design." *Public Administration Review* 68 (4): 640-653.
- Graaf, Gjalte de, Pieter Wagenaar og Michel Hoenderboom. 2010. "Constructing Corruption."
I *The Good Cause*, redigert av Gjalte de Graaf, Patrick von Maravić og Pieter
Wagenaar, 98-114. Opladen: Barbara Budrich Publishers
- Graaf, Gjalte de, Patrick von Maravić og Pieter Wagenaar. 2010. "Introduction: Causes of
Corruption – The Right Question or the Right Perspective?" I *The Good Cause*, redigert
av Gjalte de Graaf, Patrick von Maravić og Pieter Wagenaar, 13-20. Opladen: Barbara
Budrich Publishers
- Heywood, Paul M. og Jonathan Rose. 2014. "'Close but no Cigar': the measurement of
corruption." *Journal of Public Policy* 34 (3): 507-529.
- Hirschi, Travis, and Michael Gottfredson. 1983. "Age and the Explanation of
Crime." *American Journal of Sociology* 89 (3): 552-584.
- Huberts, Leo. 2010. «A Multi Approach in Corruption Research: Towards a More
Comprehensive Multi-Level Framework to Study Corruption and its Causes." I *The
Good Cause*, redigert av Gjalte de Graaf, Patrick von Maravić og Pieter Wagenaar, 146-
165. Opladen: Barbara Budrich Publishers.
- Huisman, Wim og Gudrun Vande Walle. 2010. "The Criminology of Corruption." I *The
Good Cause*, redigert av Gjalte de Graaf, Patrick von Maravić og Pieter Wagenaar, 115-
145. Opladen: Barbara Budrich Publishers.

- Huntington, Samuel P. 1968. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.
- Johnston, Michael. 2005. *Syndromes of Corruption: Wealth, Power, and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klitgaard, Robert. 1998. "International Cooperation Against Corruption." *Finance and Development*, Mars 1998.
- Lambsdorff, Johann Graf. 2005. "Consequences and causes of corruption: What do we know from a cross-section of countries?" Passauer Diskussionspapiere - Volkswirtschaftliche Reihe, No. V-34-05, Universität Passau, Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät, Passau
- Lambsdorff, Johan Graf. 2006. «Causes and consequences of corruption: What do we know from a cross-section of countries?» I *International Handbook on the Economics of Corruption*, redigert av Susan Rose-Ackerman, 3-51. Cheltenham: Edward Elgar.
- La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer og Robert W. Vishny. 1997. "Trust in Large Organization." *The American Economic Review*, 87 (2): 333-338.
- La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Salanes, Andrei Shleifer, and Robert W. Vishny. 1999. "The Quality of Government." *Journal of Law, Economics, and Organization* 15 (1): 222-279.
- Landman, Todd. 2008. *Issues and Methods in Comparative Politics: An Introduction*. London: Routledge.
- Linde, Jonas og Gissur Ó Erlingsson. 2013. "The eroding Effect of Corruption on System Support in Sweden." *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions* 26 (4): 585-603.
- Lovdata. 2019. «Om Lovdata». Lest 9. november 2019. https://lovdata.no/info/om_lovdata
- Marquette, Heather og Caryn Peiffer. 2018. "Grappling with the "real politics" of systemic corruption: Theoretical debates versus "real-world" functions." *Governance* 31: 499-514.
- Mauro, Paolo. 1995. "Corruption and Growth." *The Quarterly Journal of Economics* 110 (3): 681-712.
- OECD-konvensjonen. 1997. *Konvensjon om bekjempelse av korrupsjon og bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn i forbindelse med internasjonale forretningstransaksjoner*. Paris, 17. desember 1997.
- Olson, Mancur. 1971. *The Logic of Collective Action*. Cambridge: Harvard University Press
- Ostrom, Elinor. 1990. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York: Cambridge University Press.

- Ostrom, Elinor. 1998. "A Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action." *American Political Science Review* 92 (1): 1–22.
- Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) *Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon).*
- Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).*
- Persson, Anne, Bo Rothstein og Jan Teorell. 2013. «Why Anticorruption Reforms Fail— Systemic Corruption as a Collective Action Problem.» *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions* 26 (3): 449-471.
- Ragin, George C. 2014. *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Oakland: University of California Press.
- Rawls, John. 1971/1999. *A Theory of Justice – Revised Edition*. Cambridge: Harvard University Press.
- Ripley, Tim. 2016. "Some Pragmatics of Qualitative Data Analysis" I *Qualitative Research*, redigert av David Silverman, 331-345. Los Angeles: Sage.
- Renå, Helge. 2012. *Norges Integritetssystem – ikke helt perfekt?* Transparency International Norge. Tilgjengelig fra <http://transparency.no/2013/09/15/norges-integritetssystem-ikke-helt-perfekt/>
- Rose-Ackerman, Susan. 1978. *Corruption: A Study in Political Economy*. New York: Academic Press.
- Rose-Ackerman, Susan. 1999. *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. New York: Cambridge University Press
- Rose-Ackerman, Susan og Bonnie Palifka. 2016. *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. 2. utgave. New York: Cambridge University Press
- Rothstein, Bo. 2011. *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rothstein, Bo. 2014. "What is the opposite of corruption?" *Third World Quarterly* 35 (5): 737-752.
- Rothstein, Bo og Jan Teorell. 2008. "What Is Quality of Government: A Theory of Impartial Political Institutions." *Governance* 21 (2): 165–190.
- Rothstein, Bo og Aiysha Varraich. 2017. *Making Sense of Corruption*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sartori, Giovanni. 1970. "Concept Misformation in Comparative Politics." *The American Political Science Review* 64 (4): 1033-1053.

- Statistisk sentralbyrå. 2008. *Standard for næringsgruppering, korrigert utgave*. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/6>
- Statistisk sentralbyrå. 2019a. «Styre og leiing i aksjeselskap.» Oppdatert 8. mars 2019. <https://www.ssb.no/styre/>
- Statistisk sentralbyrå. 2019b. «Sysselsetting, registerbasert.» Oppdatert 25. februar 2019. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/regsys>
- Straffeloven 1902. *Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902*. <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1902-05-22-10>
- Straffeloven. *Lov om straff av 20. mai 2005*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- Sung, Hung-En. 2003. “Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited.” *Social Forces* 82 (2): 703-723.
- Swamy, Anand, Stephen Knack, Young Lee og Omar Azfar. 2001. “Gender and Corruption”. *Journal of Development Economics* 64: 25-55.
- Søreide, Tine. 2013. *Korrupsjon: Mekanismer og mottiltak*. Oslo: Cappelen Damm.
- Teorell, Jan. 2007. “Corruption as an Institution: Rethinking the Nature and Origins of the Grabbing Hand.” QoG Working Paper Series 2007:5.
- Torgler, Benno og Neven T. Valev. 2006. “Corruption and Age”. *Journal of Bioeconomics* 8: 133–145
- Transparency International. 2018. *Corruption Perception Index*. Tilgjengelig fra: <https://www.transparency.org/cpi2018>
- Transparency International Norge. 2019. *Korrupsjonsdommer i Norge 2003-2018*. Utgitt av Transparency International Norge, tilgjengelig fra: <http://transparency.no/2018/10/01/oppdatert-domssamling-er-publisert-copy/>
- Treismann, Daniel. 2000. “The causes of corruption: a cross-national study.” *Journal of Public Economics* 76 (2000): 399–457.
- Treismann, Daniel. 2007. “What Have We Learned About the Causes of Corruption from Ten Years of Cross-National Empirical Research?” *Annual Review of Political Science* 10: 211-244.
- Ugur, Mehmet og Nandini Dasgupta. 2011. *Evidence on the economic growth impacts of corruption in low-income countries and beyond: a systematic review*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.
- Wedel, Janine R. 2012. “Rethinking Corruption in an Age of Ambiguity.” *Annual Review of Law and Social Science*. 8: 453-498.

Økokrim. 2019. "Nyhetsarkiv." Oppdatert 6. november 2019.

<https://www.okokrim.no/nyhetsarkiv.422078.no.html>

APPENDIKS

Appendiks A - Kildegrunnlag i korrupsjonssakene

Generelle kilder:

Transparency International Norge. 2019. *Korrupsjonsdommer i Norge 2003-2018*. Utgitt av Transparency International Norge, tilgjengelig fra: <http://transparency.no/2018/10/01/oppdatert-domssamling-er-publisert-copy/>
Gedde-Dahl, Siri, Anne Hafstad og Alf Endre Magnussen. 2008. *Korrupsjon i Norge*. Oslo: Kagge Forlag.

Agder Energi-saken:

TKISA-2007-109606. Kristiansand tingrett 12. september 2007
LA-2007-149713. Agder lagmannsrett 3. mai 2008.

Anleggsmaskin-saken:

TSTRO-2015-118389. Sør-Trøndelag tingrett 3. desember 2015.
LF-2016- 12087. Frostating lagmannsrett 20. mai 2016.

Arbeidsklær fra Kina-saken:

TROMS-2011-51247. Romsdal tingrett 13. mai 2011.

Au-pair-saken:

TSTRO-2008-38700. Sør-Trøndelag tingrett 29. mai 2008.

Bankansatt-saken:

TFOLL-2013-111463. Follo tingrett 10. september 2013.
THEGG-2013-41635. Heggen og Frøland tingrett 31. mai 2013.
LB-2013-171545. Borgarting lagmannsrett 9. mai 2014.

Byggeprosjekt i Kongsberg-saken:

TKONG-2010-75913. Kongsberg tingrett 16. juni 2010.
LB-2010-123548. Borgarting lagmannsrett 24. mars 2011.

Byggesøknads-saken:

TNERO-2014-127365. Nedre Romerike tingrett 20. oktober 2014.

Bærum kommune-saken:

TAHER-2008-15032. Asker og Bærum tingrett 16. januar 2009.
LB-2009-48300-2. Borgarting lagmannsrett 18. mars 2011.
LB-2009-49300-4. Borgarting lagmannsrett 18. november 2013.
G-Partner AS. 2007. «Gransking av Eiendomsforvaltningen i Bærum kommune.»
Granskingsrapport for Bærum kommunerevisjon 05. februar 2007. Tilgjengelig fra: http://kommunerevisjonen.no/PDF_prosjekter/07_gransking1_rapport.pdf

DNB NOR-saken:

TNERO-2010-118350. Nedre Romerike tingrett 8. september 2010.

Eiendomsmegler-saken:

TOSLO-2016-266. Oslo tingrett 24. mars 2017.

Elektroinstallasjons-saken:

TDRAM-2013-179184. Drammen tingrett 24. mars 2014.
LB-2014-68647. Borgarting lagmannsrett 19. desember 2014

Ewos-saken:

TSTRO-2016-125002. Sør-Trøndelag tingrett 30 august 2016.
TSTRO-2018-1431. Sør-Trøndelag tingrett 31. august 2018.
LF-2018-163477. Frostating lagmannsrett 11. april 2019.

Falske helseerklæringer-saken:

TOSLO-2007-63604. Oslo tingrett 4. desember 2007
LB-2008-28434. Borgarting lagmannsrett 13. oktober 2008.
Dagens Næringsliv. 2005. «Selger falske legeerklæringer til kriminelle.» 29. oktober 2005.
Oppdatert for 6 år siden. <https://www.dn.no/selger-falske-legeerklæringer-til-kriminelle/1-1-654298>
Kaspersen, Line. 2005. «Sandstrøm suspendert.» *Dagens Næringsliv*, 11. november 2005.
Oppdatert for 6 år siden. <https://www.dn.no/sandstrom-suspendert/1-1-661036>

Felleskjøpet-saken:

TMOSS-2013-209077. Moss tingrett 3. juni 2014.
LB-2014-128355. Borgarting lagmannsrett 26. juni 2015.

Fesil-saken:

TRANA-2007-31824. Rana tingrett 27. september.
LH-2007-158006. Hålogaland lagmannsrett 25. august 2008.

Hammerfest-saken:

THAFE-2015-117509. Hammerfest tingrett 12. august 2015.
LH-2015-141912. Hålogaland lagmannsrett 1. februar 2016

INTEX-saken:

TOSLO-2014-108244. Oslo tingrett 3. desember 2015
LB-2016-19016. Borgarting lagmannsrett 2. mai 2017.
Breivik, Steinar Rostad. 2017. «Skjerper straffen for tidligere INTEX-styreleder.» *E24*, 8. mai 2017. <https://e24.no/naeringsliv/i/6nGpoo/skjerper-straffen-for-tidligere-intex-styreleder>

Jotun-saken:

TSAFO-2015-142211. Sandefjord tingrett 8. juni 2016.
LA-2016-184310. Agder lagmannsrett 24. august 2017.

Kampfiksing-saken:

TOSLO-2014-162223. Oslo tingrett 29. april 2015.
LB-2015-79670. Borgarting lagmannsrett 14. februar 2017.
HR-2017-1663-A. Norges Høyesterett 31. august 2017.
Berg, Bengt og Synne Kvam. 2014. «Disse spillerne er tiltalt i kampfiksingsaken.»
Dagbladet, 20. oktober 2014. <https://www.dagbladet.no/sport/dis-se-spillerne-er-tiltalt-i-kampfiksingsaken/60985031>

Kvinne-narko-saken:

LB-2006-9730. Borgarting lagmannsrett 25. juni 2006.

Ligningsfunksjonær-saken:

TOSLO-2008-99362. Oslo tingrett 7. oktober 2008.

TOSLO-2008-97530. Oslo tingrett 17. oktober 2008.

LB-2008-118003. Borgarting lagmannsrett 21. november 2008.

LB-2008-179195. Borgarting lagmannsrett 2. juli 2009.

Mann-narko-saken:

TSTRO-2009-152748. Sør-Trøndelag tingrett 6. juni 2010.

Mesta-saken:

TSARP-2011-53999. Sarpsborg tingrett 21. november 2011.

LB-2011-203623. Borgarting lagmannsrett 11. mai 2012.

M-I SWACO-saken:

TSTAV-2008-64909 – TSTAV-2008-64912 – TSTAV-2008-64918 – TSTAV2008-67128.
Stavanger tingrett 25. november 2008.

LG-2008-196041. Gulating lagmannsrett 15. september 2009.

LG-2011-179099. Gulating lagmannsrett 25. januar 2013.

Namsmann-saken:

TBRON-2010-22242. Brønnøy tingrett 11. juni 2010.

LH-2010-101520. Hålogaland lagmannsrett 6. juni 2011.

HR-2011-2143-A. 17. november 2011

NAV-saken:

TINTR-2013-113703. Inntrøndelag tingrett 13. desember 2013.

LF-2014-8604. Frostating lagmannsrett 28. november 2014.

HR-2015-534-U. Norges Høyesteretts ankeutvalg 5. mars 2015.

Roel, Jan Erik. 2013. "Tidligere politiansatt dømt for korrupsjon og bedrageri."

Adresseavisen, 13. desember 2013.

<https://www.adressa.no/nyheter/nordtrondelag/article8804785.ece>

Nigeriabåt-saken:

TOSLO-2016-110357. Oslo tingrett 16. mai 2017.

LB-2017-108216-2. Borgarting lagmannsrett 23. oktober 2018.

Nor Lines-saken:

TBERG-2010-134268. Bergen tingrett 10. februar 2011.

LG-2011-40898. Gulating lagmannsrett 27. oktober 2011.

Norconsult-saken:

TOSLO-2009-187431. Oslo tingrett 15. juli 2011.

LB-2011-148517. Borgarting lagmannsrett 15. oktober 2012.

HR-2013-1394-A. Norges Høyesterett 28. juni 2013.

Norsk Gjenvinning-saken:

TTONS-2014-32427. Tønsberg tingrett 10. april 2014.

LA-2014-77585. Agder lagmannsrett 24. oktober 2014.

Onninen-saken:

TTOTE-2006-33035. Toten tingrett 26. april 2006.

Plan og bygningsetaten-saken:

TOSLO-2009-90095. Oslo tingrett 23. september 2009.

LB-2009-164828. Borgarting lagmannsrett 1. juni 2010.

HR-2010-2204-A. Norges Høyesterett 22. desember 2010.

Polititjenestemann-saken:

TOSLO-2008-161011. Oslo tingrett 25. august 2009.

LB-2009-149816. Borgarting lagmannsrett 30. juni 2010.

HR-2011-685-A. Norges Høyesterett 1. april 2011.

Prosjektleder i Undervisningsbygg-saken:

TOSLO-2009-38189. Oslo tingrett 21. januar 2010.

LB-2010-62670-2. Borgarting lagmannsrett 6. september 2011.

HR-2012-330-A. Norges Høyesterett 14. februar 2012.

Rederi-saken:

Økokrim. 2014. «Millionforelegg for bestiktelser.» 15. mai 2014.

<https://www.okokrim.no/millionforelegg-for-bestiktelser.5990286-411472.html>

Rus- og psykiatrienhet-saken:

TNHER-2008-1143. Nord-Troms tingrett 2. mai 2008.

TNHER-2009-70443. Nord-Troms tingrett 26. oktober 2009.

LH-2009-17064. Hålogaland lagmannsrett 10. september 2009.

Ruter-saken:

TOSLO-2013-69981. Oslo tingrett 28. juni 2013.

LB-2013-143390. Borgarting lagmannsrett 6. mai 2014.

HR-2014-1779-A. Norges Høyesterett 5. september 2014.

Ruter. 2019. «Selskapsinformasjon.» Lest 7. oktober 2019. <https://ruter.no/om-ruter/selskapsinformasjon/>

Rådmann-saken:

TRANA-2012-65267. Rana tingrett 27. juni 2012.

Screen Communications-saken:

TOSLO-2008-32091. Oslo tingrett 13. juni 2008.

TVERD-2007-87965. Stjør- og Verdal tingrett 7. desember 2009.

LF-2010-14205. Frostating lagmannsrett 30. september 2010.

Fossbakken, Erlend. 2007. «Screen-direktøren dømt til to års fengsel.» *E24*, 17. oktober 2007.

<https://e24.no/teknologi/i/11x2RG/screen-direktoer-doemt-til-to-aars-fengsel>

Siemens-saken:

TOSLO-2008-171401. Oslo tingrett 3. juli 2009.

SINTEF-saken:

TTRON-2007-28521. Trondheim tingrett 30. mai 2007.

Økokrim. 2009. «Tiltale i SINTEF-saken.» 23. juni 2009. <https://www.okokrim.no/tiltale-i-sintef-saken.5990506-411472.html>

Statoil konsulent-saken:

TSTAV-2011-107166. Stavanger tingrett 1. november 2011.

LG-2011-194186. Gulating lagmannsrett 4. september 2012.

LG-2011-198451. Gulating lagmannsrett 4. oktober 2012.

LG-2011-198416. Gulating lagmannsrett 2. november 2012.

E24. 2015. «Statoil-konsulent dømt for korrupsjon.» 21. november 2011. Oppdatert 21.

desember 2015. <https://e24.no/energi/i/Kvx9zG/statoil-konsulent-doemt-for-korrupsjon>

Statoil-Horton-saken:

Aass, Hans Petter og Johann D. Sundberg. 2003. «Han får skylden.» VG, 13. september 2003.

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/7lnJa4/han-faar-skylden>

Dagens Næringsliv. 2003. «Statoil-sjef går på dagen.» 12. september 2003. Oppdatert for 6 år

siden. <https://www.dn.no/statoil-sjef-gar-pa-dagen/1-1-282354>

Rosenberg, Ulf-E. 2003. «Revisoren som flyttet Fjell.» *Stavanger Aftenblad*, 27. desember

2003. <https://www.aftenbladet.no/okonomi/i/19R59/Revisoren-som-flyttet-Fjell>

Rugland, Ingvild og Morten Ånestad. 2004. «Statoil-saken.» Metoderapport SKUP 2003, om

saker publisert i Dagens Næringsliv 6.-24. september 2003. Stavanger/Bergen, 19.

januar 2004. Tilgjengelig fra: <https://www.skup.no/rapporter/2003/statoil-saken>

Tolletaten. «Historiske omregningskurser – valutakode USD.»

<https://www.toll.no/no/verktoy/valutakurser/History?SelectedExchangeRate=USD>

Statoil-Melkøya-saken:

THAFE-2008-81948. Hammerfest tingrett 1. oktober 2008.

LH-2008-180085. Hålogaland lagmannsrett 2. mars 2009

LH-2008-180080. Hålogaland lagmannsrett 3. april 2009.

Store Norske-saken:

TNHER-2011-148107. Nord-Troms tingrett 3. oktober 2011.

Mohr, Bernard L., Karina Nilsen og Ole Martin Skaug. 2011. «Hermansen tilstår.» E24, 1.

juli 2011. <https://e24.no/boers-og-finans/i/wEoW3G/hermansen-tilstaar>

Tine Tetrapak-saken:

TOSLO-2018-153623. Oslo tingrett 5. november 2018.

Solem, Lars Kristian og Line Dugstad. 2018. «Kartong-topper kom med tilståelse i

korrupsjonssak.» *Dagens Næringsliv*, 19. oktober 2018. Oppdatert for ett år siden.

<https://www.dn.no/handel/tine/okokrim/tetra-pak/kartong-topper-kom-med-tilstaelse-i-korrupsjonssak/2-1-455704>

Trafikkuhell-saken:

TSOST-2012-107692. Sør-Østerdal tingrett 17. september 2012.

LE-2012-190280. Eidsivating lagmannsrett 8. mars 2013.

Ullevål-saken:

TOSLO-2005-134006. Oslo tingrett 27. oktober 2006.

LB-2007-6315-2. Borgarting lagmannsrett 25. februar 2008.

TOSLO-2008-74401. Oslo tingrett 27. januar 2009.
LB-2009-35191. Borgarting lagmannsrett 21. juni 2010.

Undervisningsbygg-saken:

TOSLO-2007-79160. Oslo tingrett 3. juli 2007.
LB-2007-177805. Borgarting lagmannsrett 7. april 2008.
HR-2008-1913-A. Norges Høyesterett 4. november 2008.
Dalsegg, Aud. 2007. «Slik fikk Murud ut 89 mill. fra kommunen.» *Dagbladet*, 10. september 2007. <https://www.dagbladet.no/nyheter/slik-fikk-murud-ut-89-mill-fra-kommunen/66379677>
Høgetveit, Håkon og Mads Kvernen Kleppe. 2008. «Murud: - Flere vil bli tatt.» *Nettavisen*, 3. april 2008. Oppdatert 7. april 2008. <https://www.nettavisen.no/na24/murud---flere-vil-bli-tatt/1728467.html>
Kumano-Ensby, Anne Linn. 2006. «Fengslingsmøte bak lukkede dører.» *NRK*, 27. september 2006. <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/fengslingsmote-bak-lukkede-dorer-1.1048794>
Kumano-Ensby, Anne Linn. 2006. «Kontrollsvikt i Murud-saken.» *NRK*, 5. desember 2006. <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/kontrollsvikt-i-murud-saken-1.1436770>
Rud, Lars Roar. 2006. «Siktet for korrupsjon.» *Nettavisen*, 5. oktober 2006 <https://www.nettavisen.no/dittoslo/siktet-for-korrupsjon/3422921375.html>

Undervisningstjeneste-saken:

TNETE-2013-168365. Nedre Telemark tingrett 30. juni 2014.
LA-2014-143001. Agder lagmannsrett 20. mai 2015.

Unibuss-saken:

TOSLO-2012-125970. Oslo tingrett 10. september 2012.
TOSLO-2012-136639. Oslo tingrett 30. oktober 2012.
LB-2012-154687. Borgarting lagmannsrett 9. januar 2013
TOSLO-2013-195526. Oslo tingrett 3. desember 2014.
LB-2015-9388. Borgarting lagmannsrett 7. januar 2016.
LB-2015-69201-1. Borgarting lagmannsrett 15. januar 2016.
HR-2016-1834-A. Norges Høyesterett 30. august 2016.
HR-2016-1835-A. Norges Høyesterett 30. august 2016.

UNIL-saken:

Bach, David. 2019. «Unil-ansatt mottok bestiklinger på 28 millioner kroner.» *E24*, 14. juni 2019. Oppdatert 4. juli 2019. <https://e24.no/naeringsliv/i/mRvXev/unil-ansatt-mottok-bestiklinger-paa-28-millioner-kroner>
Økokrim. 2019. «Tre års strafferabatt i korrupsjonssak.» 10. juli 2019. <https://www.okokrim.no/tre-aars-strafferabatt-i-korrupsjonssak.6234647-411472.html>

Valutahandel-saken:

TSALT-2014-131587. Salten tingrett 22. desember 2014.
LH-2015-48254. Hålogaland lagmannsrett 22. september 2015.
LH-2016-60634. Hålogaland lagmannsrett 7. oktober 2016.

Vannverk-saken:

TNERO-2007-32162. Nedre Romerike tingrett 14. februar 2008.
LE-2008-46619. Eidsivating lagmannsrett 28. mai 2010.

Veiprosjekt i Lister-saken:

TLIST-2010-65724. Lister tingrett 10. september 2010.

LA-2010-171752. Agder lagmannsrett 4. mai 2011.

Enoksen, Torrey. 2010. «Halvt års fengsel.» *Farsunds avis*, 14. september 2010, 9.

Xstrata Nikkelverk-saken:

TKISA-2017-180555. Kristiansand tingrett 22. mars 2018.

LA-2018-65285. Agder lagmannsrett 14. september 2018.

Olsbu, Erlend. 2017. «Tiltalt for grov korrupsjon.» *Fædrelandsvennen*, 7. desember 2017, 16.

YARA-saken:

TOSLO-2014-22670. Oslo tingrett 7. juli 2015.

LB-2015-138815-2. Borgarting tingrett 17. januar 2017.

HR-2017-1776-A. Norges Høyesterett 15. september 2017.

Haugnes, Gunhild. 2012. «Yara-topper siktet i korrupsjonssak.» *Aftenposten*, 19. mai 2012, 19.

Framstad, Andres Park. 2016. «Enger frikjent i Yara-saken.» *E24*, 2. desember 2016.

<https://e24.no/naeringsliv/i/5V7AjX/enger-frikjent-i-yara-saken>

Nilsen, Asgeir Aga. 2017. «Tidligere Yara-direktør dømt til syv års fengsel.» *E24*, 17. januar 2017. <https://e24.no/naeringsliv/i/11x79o/tidligere-yara-direktoer-doemt-til-syv-aars-fengsel>

Økokrim. 2017. «Forelegg til Yara på 295 millioner kroner.» 15. januar 2014. Oppdatert 28. november 2017. <https://www.okokrim.no/forelegg-til-yara-paa-295-millioner-kroner.5990608-411472.html>